

SINT-TRUIDEN: STADSPARK

RIDDERS DE MENTEN DE HORNE- PLEIN

Stadspark van circa 3 ha in landschappelijke stijl met riant karakter, met groepen van merkwaardige bomen en laanbomen langs grasmatten en vijver, in 1876-1879 aangelegd op een deel van de historische stadswallen, naar ontwerp van Jean Creten en vergroot in 1907.

▲ Ferrariskaart met de stadsomwalling die einde 19de eeuw als stadswandeling zal worden aangelegd en het noordwestelijk tracé als stadspark. De Grote Markt was voor een deel beboomd (Brussel, KB)

Het stadspark werd aangelegd op de noordwestelijke helft van de stadswallen, gebruik makend van het aanwezig reliëf, op initiatief van schepenen Guillaume Dejongh en werd uitgebreid na de Provinciale Limburgse Tentoonstelling van 1907. Ontwerper in 1876-79 was 'le sieur Creten, architecte-paysagiste' van Hasselt (1). Tien jaar later werd het omsloten door een ijzeren hek (dat niet langer bestaat) en regelde men de bewaking (2).

Het park is L-vormig, grenst aan de Parkstraat, de Kazernevest, de Sint-Trudostraat en de Diestersteenweg en heeft twee monumentale toegangen, namelijk aan het Ridders de Menten de Horneplein en aan de Abdijstraat en twee secundaire poorten.

Hoofdtoegang uit 1907, in neoclassicistische stijl, aan het Ridders de Menten de Horneplein. De met vazen bekroonde vierkante paviljoentjes van baksteenmetselwerk en blauwe hardsteen, fungeren als uitgegroeide hoekpijlers. Daartussen staat een witgeschilderd hek van smeedijzer met vooruitspringend half rond beloop, op een plint met deksteen van blauwe hardsteen, aan elke zijde eindigend op een veel hogere slanke en verjongende zuil met sokkel, basement en dekplaat. Aanvankelijk stonden er beelden van Diana (3) en van Apollo op. Het hek-

▲ De toegangspoort naar het stadspark uit 1879 aan de Abdijstraat

werk bestaat uit eenvoudige spijlen met speerpunt tussen boven- en onderregel. De poortvleugel draait tussen lagere arduinen zuilen met sokkel en acanthusknopbekroning en een vast, recht hek is verbonden met de hogere zuilen.

De tweede toegang, uit 1879, ligt aan de Abdijstraat (4) en is opgevat als een triomfboog van baksteenmetselwerk met gebruik van blauwe hardsteen voor de dekstenen, hoek- en sluitstenen en classicistisch metopenmotief in de kroonlijst. De lage vierkante hoekpijlers sluiten niet langer aan op hekwerk, maar op een draadafsluiting. De hoge rondboogpoort wordt afgesloten door een hek van smeedijzer met eenvoudige spijlen uitlopend op gestileerde lelies en ringen tussen de ontdubbelde onder- en bovenregels. Poort en hoekpijlers zijn verbonden door een lage afsluitmuur en een vast hek van hetzelfde model als de poort.

De secundaire poorten aan de Sint-Trudostraat en aan de Diestersteenweg zijn nagenoeg identiek en dateren van kort na de aanleg van het park. Het hek is gevat tussen vierkante pijlers van baksteen, met speklagen van witte en blauwe natuursteen en een eenvoudige deksteen. Het smeedijzeren hekwerk van vierkante stijlen en regels heeft een klimmend beloop naar de makelaar, een liggende krul op de bovenregel en ronde, gepunte spijlen.

De voetgangerstoegang naar de aan het park grenzende school, in de noordzuid-arm van het park, behoort tot de latere uitbreiding en is circa 1910 te dateren. Groengeschilderd smeedijzeren hek met opschrift "Technicum Aalmoezeniers van de Arbeid"

St-Trond. Une vue du parc

◀ Het stadspark en de rustieke brug over de vijver in 1912 (Prentkaart, collectie Blockx-Meulemans, Lubbeek)

uitgespaard in de bekronende metalen plaat. Dubbele stijlen, met ingeschreven krul en tegenkrul, uitlopend in bogen van krulwerk ter bekroning en ondersteuning van het opschrift en de twee gekroonde wapenschilden in een medaillon. Onder- en tussenregel met onderspijltjes uitlopend op een vlam en grote verbindende voluut. Dubbele tussenregel met omgekeerde gekrulde V en vlammotief. Gebogen bovenregel en ronde spijlen uitlopend in drie gekrulde punten.

Vanaf de hoofdingang, smalle noordzuid-parkarm met drie uitgeschulpte grasvelden tussen twee brede wandelwegen, waarlangs bomengroepen als coulissen. Haakse, bredere oostwestelijke parkarm met centrale slenk van drie serpentinevijvers gevoed door de bij de Sint-Pieterskerk gelegen Trudobron, als pendant van de grasvelden.

Hoger gelegen ronde kiosk in rustieke stijl uit 1876, in de noordwestelijke hoek op een afgeknotte kegelvormige verhevenheid. Pittoreske cascade van Ardense kalkrots, overblijfsel van de Provinciale tentoonstelling van 1907, als rotstuin tot aan de vijvers. Bakstenen voet en open structuur van acht kolommen uit knoestige geteerde eiken boomstronken met schoorstukken en omlopende balustrade van dito takhout, onder een rieten kegeldak bekroond met een dakruiter ook met riet gedekt. Recentere breukstenen trappen.

Industrieel gelaste metalen boogbrugjes over de vijvers vervangen nu de oorspronkelijke, rustieke, gecementeerde boogbruggen, die leuningen hadden in boomstamimitatie.

Een laan van witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*) als brede wandelweg ligt in dolomiet, evenwijdig met de Parkstraat en een hoger wandelpad loopt aan de overzijde van de vijvers.

BOMEN

Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), Libanonceder (*Cedrus libani*), gewone moerascipres (*Taxodium distichum*), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*), zilverlinde (*Tilia tomentosa*), naast witte paardekastanje (312cm), trompetboom (*Catalpa bignonioides*) (192cm), varenbeuk (*Fagus sylvatica* cv 'Asplenifolia') (282 en 290cm), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (264cm), treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula') (300cm), treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') (163cm), Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*) (230, 260, 280cm), gewone platan (*Platanus x hispanica*) (430, 440 en 455cm), *Populus lasiocarpa* (133cm), zwarte walnoot (*Juglans nigra*) (276cm). In de struiklaag fraaie buxus (*Buxus sempervirens* 'Rotundifolia').

Meerdere bomen kwijnen weg ten gevolge van het aanbrengen in de boomkruinen van armaturen voor sfeerverlichting.

NOTEN

- (1) *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914. Tentoonstellingscatalogus*, Sint-Truiden, 1998, p. 12, 41, 45. Het stadsarchief bewaart geen aanlegplannen.
- (2) Sint-Truiden, Stadsarchief, Gedrukte verslagen, 1881-1882.
- (2) De beelden zouden tot oorlogstuig zijn gesmolten, mededeling van F. Duchateau, stadsarchivaris, waarvoor dank. Er is een grote gelijkenis met het Dianabeeld in het park van Ter Biest in Sint-Truiden.
- (3) Tot rond 1930 stond deze toegangspartij aan de Diesterstraat, als ingang van de Nijverheidsschool. Met dank aan F. Duchateau voor deze inlichting.

BEZOEK: oktober 1995

SINT-TRUIDEN: STEDELIJKE BEGRAAF- PLAATS SCHURHOVEN

Ommuurde begraafplaats met landschappelijke aanleg, nagenoeg 6 ha groot, in 1850 aangelegd.

De ommuurde begraafplaats ligt ten noordoosten van de stad, in het gehucht Schurhoven, net buiten de oude stadsomwalling. Ze ontstond uit het oude kerkhof bij de eerste vanaf 1215 vermelde en in 1771-1777 vervangen Sint-Jacobskerk (1) en kende opeenvolgende uitbreidingen in 1853, 1884 en 1913 (2). Het oudste deel ligt aan de noordzijde en wordt begrensd door de Kazelstraat, de Schurhovensteenweg en de Poelstraat. Toegang tot het oudste deel naast de Sint-Jacobskerk, via een aarden laan met nog jonge leilinden, van waaruit een haakse dreef van haagbeuk vertrekt eindigend op een kruiskapel. Ijzeren hek uit het interbellum, tussen bakstenen muren. Aarden paden, monumentaal op rij gestelde grafmonumenten en hoog geboomte in het oude deel; met betonklinkers betegelde paden, hagen van taxus en grafstenen in de uitbreidingen.

Recentere toegang aan de Kazelstraat, in de as van de Tichelrijlaan, naar de uitbreidingen (3). Groen geschilderd inrijhek uit het interbellum, samengesteld uit profielen, plaatstaal en bandijzer, tussen bakstenen gebouwen. Elke poortvleugel door ijzeren roeden in zes verdeeld en gedecoreerd met een kruis gevormd door ringen, halve ringen en kwartringen op de middenroede en de bovenste dwarsroede, als imitatie van een gietijzeren grafkruis. Recenter

► De Stedelijke Begraafplaats met de bomenlaan in het oudste deel

machinaal draadnet als wering en beveiliging. Vanaf deze poort een beboomd grasveld met een laan van grootbladige linden eindigend op een halve cirkel. Landschappelijk karakter te danken aan de dreven en hoge bomen in het noordelijk deel, aan de hoge hagen in de uitbreidingen. Naast de typische kerkhofplanten als gewone en Ierse klimop, buxus (*Buxus sempervirens*), scherpe hulst (*Ilex aquifolium*), Atlasceder (*Cedrus libani* subsp. *atlantica*) en Californische schijncipres (*Chamaecyparis lawsoniana*) ook oude exemplaren van gewone esdoorn met bont blad (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), treurberk (*Betula pendula* 'Youngii'), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*), Italiaanse populier (*Populus nigra* 'Italica'), grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*).

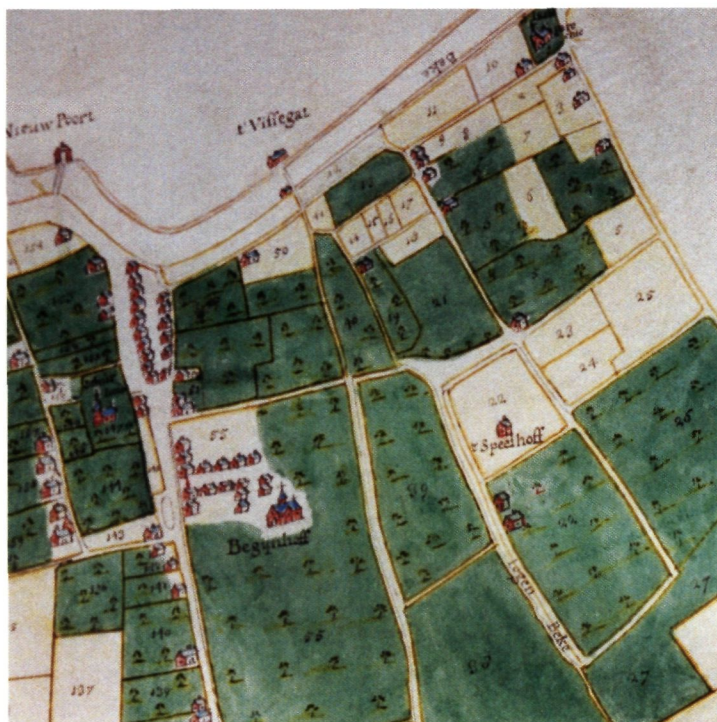
De Sint-Jacobskerk, Schurhovensteenweg, werd op 22 maart 1983 beschermd als monument. Voor de oude begraafplaats loopt een beschermingsprocedure.

NOTEN

- (1) J. DE BORCHGRAVE D'ALTENA, *Notes pour servir à l'étude des œuvres d'art du Limbourg*, in Bulletin de la Société d'art et d'histoire du diocèse de Liège, 1963, p. 165-166. K. VAN THILLO, *Beschermingsvoorstel Stedelijke Begraafplaats Sint-Truiden*, onuitgegeven nota, 1999.
- (2) F. AUMANN, *Een ontmoeting met het 19de-eeuwse Sint-Truiden: het oudste deel van het kerkhof van Schurhoven*, in Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914. Tentoonstellingscatalogus, Sint-Truiden, 1998, p. 292-302.
- (3) Bij een tweede bezoek in november 1999 bleek dit hek vervangen door één van industriële makelij, aangebracht naar aanleiding van het bouwen van een nieuw mortuarium, opengesteld in april 1998.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL SPEELHOF SPEELHOFLAAN, NU STEDELIJK RECREATIEDOMEIN

Openbaar stedelijk domein van circa 11 ha, uit de tweede helft van de 18de en de eerste helft van de 19de eeuw; voormalig speelhof van de abten van de Sint-Trudo abdij, met neerhof-opperhofstructuur. Omgracht goed met park in eenvoudige landschappelijke stijl, voormalige moestuin, lustbos, toegangsdreef en restanten van boomgaarden bij het voormalig kasteel met neerhof.

▲
Het kaartboek van de Sint-Trudoabdij (vóór 1690) met het Speelhof rechts en het begijnhof links (Hasselt, RA, Abdij Sint-Truiden nr. 270, folio 15) (foto stadsfotograaf Sint-Truiden)

EEN 'SPEELHOF' VOOR ABTEN

Het Speelhof is gelegen in Schurhoven, aan de verstedelijkte noordelijke stadsrand, in een stuk ongegrept landschap van de Cicindriabeek die de scheiding vormt met het naburig Begijnhof.

Abt Christoffel de Blockerie (1559-1586) verwierf in 1585 het goed in Schurhoven, op korte afstand van de abdij zelf, als huis van plaisantie of speelhof voor de abten van Sint-Trudo (1). De figuratieve kaart van de abdijgoederen uit 1690 (2) toont 't Speelhoff als een klein huis op een omgracht perceel (perceel 22) bevoeid door de *Logen beke*, gescheiden van een boomgaard (ook perceel 22) met twee dienstgebouwtjes. Tussen het Speelhof en het Begijnhof ligt de nog bestaande boomgaard (perceel 39). De abten Jozef van Herck (1751-1780) en Remi Mottaer (1780-1790), verantwoordelijk voor de modernisering van de abdij, voerden ook in het Speelhof vernieuwingen door. Het jaartal 1777 op het poortgebouw naar de erekoer verwijst hier naar. De Ferrariskaart (1771-1775) toont het rechthoekig omgracht goed, met tuinen ten noordoosten en ten zuidwesten, temidden van boomgaarden met een vijver. Deze configuratie bleef ongewijzigd.

EEN KASTEEL VAN PITTEURS

Depot kaart (1871)
met het Speelhof
(Brussel, NGI)
(opname O. Pauwels)

In 1797 werd het Speelhof met meer dan 77 bunder grond (ongeveer evenveel ha) verkocht aan een voormalig minderbroeder, Laurent Willems (3). Kort nadien kwam het in handen van de familie Pitteurs, vertrouwelingen en commissarissen van de prinsbisschop van Luik, die het nadien als familie-goed bewoonde en aanpaste, zoals ze deden met de andere als zwartgoed verworven domeinen als het Gravenhuis en Bogaardenhof in Zepperen, de commanderij van Ordingen of het kasteel van Brustem. De verschuiving naar kasteeldomein drukte een blijvende stempel op huis en goed.

Het Primitief kadasterplan (1825) (4) vertoont een lijnvoering eigen aan de landschappelijke stijl: de westelijke gracht is plaatselijk verbreed tot vijver (perceel 382) en ook de noordoostelijke begrenzing van de 'lusttuin' (383) volgt niet langer de strakke lijn. Verder is ook perceel 285 lusttuin, ligt er een boomkwekerij op perceel 384, een boomgaard op 355, 358 en 380, een lustbos op 391 en zijn 386 en 389 moestuinpercelen. Herenhuis (perceel 388) en boerenhuis (perceel 387) liggen elk aan hun erf, met de schuur als scheidend element. De legger van 1844 kent Bonaventure en Theodoor 'Depitteurs' als eigenaars.

Wijzigingen, zonder afbreuk te doen aan de initiële structuur, maar verbonden met de verschuiving in gebruik en de status en levenswandel van de eigenaars, leidt men af uit de kadastrale opmetingschetsen (5). Die van 1868 geeft een haakse uitbreiding van het kasteel, aansluitend bij het neerhof, dat eveneens verbouwd werd en een eigen toegangsbrug over de gracht kreeg. Deze toestand werd genoteerd op de Depot-kaart (opname 1871, uitgave 1877).

Primitief kadaster-
plan (1825) met
het Speelhof
(Hasselt, AK)
(opname
Kris Vandevorst)

Een nieuwe serre in de moestuin van het kasteel wordt in 1880 opgemeten, de wintertuin van de oostgevel en het balkon van de parkgevel in 1900. De initialen B P wijzen baron (sedert 1871) Theodore Henri de Pitteurs Hiegaerts (1834-1917), van 1894 tot 1914 provinciegouverneur van Limburg, maar voordien ook volksvertegenwoordiger en lid van de provincieraad, als bouwheer aan. De gebouwen kregen hun huidige oppervlakte sedert de verdwijning van de verbindende vleugel tussen kasteel en hoevegebouw, in 1943 gekadastriseerd. Deze wijzigingen zijn ook vandaag nog op het terrein afleesbaar.

DE HUIDIGE TOESTAND

De ingang van het kasteelgoed is vanaf de Speelhoflaan aangegeven door een breed toegangshek, gekadastriseerd in 1915. Donkerrood geschilderd smeedijzer met platte stijlen en ringen tussen dubbele regels, vierkante spijlen afwisselend met lielepunt of flankerende voluutkrul. Hoge vierkante hekpijlers van baksteen gelardeerd met blauwe hardsteen en bekroond met een dito geprofileerde dekplaat. Asymmetrische opstelling van lage keermuur-tjes met laag hek, eindigend op lage pijlers naar het model van de hoge.

Rechte toegangsdreef van grootbladige linde en verderop witte paardekastanje met ten oosten een gracht als scheiding met de oude boomgaard

(Primitief perceel 358). Twee 19de-eeuwse bruggen over deze gracht met streekseigen 'barrier' naar de fruitweide, nu in ruïne. De zuidelijke is een enkelbogige brug met zware vierkante pijlers en parapet in baksteenmetselwerk. De noordelijke als overstort van arduin en baksteen, met vierkante bakstenen hekpijlers. Resterend smeedijzeren hek.

Ten westen van de toegangsreef is de oude gracht (de 'Logen beke' op de kaart van 1690) slechts bewaard ten noorden van het poortgebouw naar de erekoer. Hij heeft een bakstenen keermuur ten westen en is ten zuiden beïndigd met een hoge muur in half rond beloop afgewerkt met een ezelsrug als borstwering.

Verderop, dubbelbogige brug over de gracht naar het neerhof, uit het derde kwart van de 19de eeuw. Recent gerestaureerd metselwerk en elegante leuning van giet- en smeedijzer geritmeerd door slanke zuiltjes met bolbekroning en handgrepen eindigend op krul, het geheel verankerd in een geprofileerde deksteen van arduin en dito plint op de waterlijn.

Erekoer van kasseien in soorten en patronen, met recent ovaal grasveld afgelijnd met boordstenen. In het midden, spiegelboogvormige bloemencorbeille (voorheen waterbekken en fontein) met gerecupereerde geprofileerde omranding van blauwe hardstenen; bloemborders tegen het huis, grasstrook en leipen tegen de schuurgevel. Fraaie, gerestaureerde wintertuin uit 1900 van metaal en glas op bak- en hardstenen plint, tegen de zuidoostelijke gevel van het kasteel.

▲
Het 19de-eeuws hek
tussen het park en
het lustbos van het
Speelhof

Het eigenlijk park strekt zich uit aan de voet van de westelijke gevel en is niet meer dan een ruim grasveld met gevarieerde bomenrand en enkele solitaires. De omgrachting werd gedempt, evenals de tot vijver verbrede uitstulping.

Ten noorden, achter het neerhof, bij het park aansluitend lustbos (op het oude perceel 385) en boomkwekerij, overgaand in strakker parkbos. Het geheel met rondweg en een bakstenen overstort als brug over de gracht van lustbos naar parkbos. Er bovenop een fraai ingangshek van smeedijzer tussen gietijzeren zuilen met balustervoet, gladde, verjongende schacht, bladkapiteel en bekronende dubbele bijl (slechts één bewaard). Krulwerk en volutes als verankering en hekwang. Platte stijlen en regels, hogere makelaar, en liggende krul als anker op de bovenregel. Ronde spijlen met lanspunten en klimmend beloop naar de makelaar.

Voormalige moestuin ten zuiden, nu voornamelijk grasveld, op het oud perceel 389. Bakstenen moestuinmuur met tenietlopende steunberen en ezelsrug, deels bewaard en gerestaureerd maar aan de parkzijde fantaisistisch, trapsgewijze verlaagd en afgewerkt met een rollaag. De Logenbeek schermde de tuin aanvankelijk aan de zuid- en westzijde af. Het gebogen verloop van de muur ten noordoosten duidt op zijn oorspronkelijke functie van fruitmuur. Breed, herbruikt en recenter smeedijzeren hek met vaste vleugels en poortje als toegang vanaf de erekoer, decoratief uitgewerkt met ondermeer sierlijke stijlen bekroond met geajoueerde bollen. In de tuin, overblijvende randbuxussen van kweekbedden en resterende perenpiramiden. Mooie spitsboogvormige serre uit 1880, in slechte staat, op bakstenen

◀
De bruine beuk bij
het neerhof van het
Speelhof
(foto O. Pauwels)

► De gerestaureerde serre in de voormalige moestuin van het Speelhof (foto O. Pauwels)

sokkel met deksteen van blauwe hardsteen. Het neerhof ten noorden, met 'Afspanning 't Speelhof' in de oude vleugel, werd recent aangelegd in gras en dolomiet met een lage bakstenen muur met ezelsrug als overgang naar het park.

De grafelijke familie d'Irumberry – de Salaberry de Beaufort, erfgename van de laatste Pitteurs Hiegaerts, verkocht het Speelhof op 30 augustus 1989 aan de stad (4). Ook deze wijziging van privé-park naar publiek domein heeft repercussie op het uitzicht: inbreng van stadsbanken en verlichtingspalen langs de paden, lampen in de bomen en speeltuigen. Het kasteel blijft leeg staan.

Het gebouwencomplex met inbegrip van de omgrachting van het zogenaamd Speelhof, werd op 13 oktober 1986 beschermd als monument en als stadssgezicht.

BOMEN

Dreef van grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*) (255 - 290cm, dubbele rij) evenwijdig aan de gracht, en voorbij de poort (1777) van witte paar-

dekastanje (*Aesculus hippocastanum*) (300cm). In de rand gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), gewone taxus (*Taxus baccata*), Italiaanse populier (*Populus nigra* 'Italica'), gewone esdoorn met roodpurperen bladonderkant (*Acer pseudoplatanus* 'Purpureum'). Verder gewone esdoorn met bont blad (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*) (365cm), rode bastaardpaardekastanje (*Aesculus x carnea*) (325cm), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*) (383cm), gewone beuk (*Fagus sylvatica*) (360-396cm), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (456cm, als solitair, erg kwijnend wegens ingehangen lichtarmaturen), gewone plataan (*Platanus x hispanica*) (392 en 435cm).

Bekend ook om zijn stinsenflora.

NOTEN

- (1) *Sint-Truiden in de 18de eeuw. Tentoonstellingscatalogus*, Sint-Truiden, 1993, p. 166. K. SIRONVAL, *Het Speelhof*, Onuitgegeven nota, augustus 1986.
- (2) Hasselt, Rijksarchief, Fonds Abdij Sint-Truiden, nr. 270, folio 15.
- (3) J. PAQUAY, *Les ventes des abbayes Limbourgeoises*, in *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, 1929, p. 69.

- (4) Hasselt, AK, Primitief Kadaster, 1825, P.J. Sotiau.
 (5) Id., kadastrale opmetingsschetsen van 1868, 1880, 1900, 1943.
 (6) R. TIMMERMANS, *Kasteel Speelhof te Sint Truiden*, Onuitgegeven nota van 12 september 1989. J. VAN BRABANT (red.), *Sint-Truiden, de historische binnenstad. Sint-Truiden, bloeiend, groeiend en boeiend*, Sint-Truiden, 1994, p. 10.

BEZOEK: oktober 1995

SINT-TRUIDEN: VOORTUIN EN HEK STATIONSTRAAT NR. 8

Voortuin met hek en kastanjeboom, bij een eind 19de-eeuws herenhuis.

Voortuin als erf in kiezel, bij een herenhuis op de hoek van de Leopold II-sstraat, met een monumentale tamme kastanje (*Castanea sativa*), die er het straatbeeld bepaalt. Smeedijzeren straathek van zes

▼
De boom en het
voortuinhek Station-
straat nr. 8
(foto O. Pauwels)

traveeën en een inrijpoort, op een bakstenen plint met deksteen van blauwe hardsteen, van dezelfde makelij als het hek van Stationstraat nr. 30. Initialen LC in een medaillon in de poortvleugel. Dubbele, bovenaan halffrond verbonden vierkante staven als hekstijlen en ronde staven als verankering in de bodem. Vierkante boven-, tussen- en onderregel, met zware gebogen staven verankerd in de plint. Ronde, gepunte spijlen, met krulwerk ter hoogte van de bovenregel, en eenvoudige onderpijltjes. Poortstijlen boogvormig verbonden met de make-laar en voorzien van krulwerk en medaillon. Aan de Leopold II-sstraat, tuinmuur van vijf traveeën met een voetgangersdeurtje. Verzorgd baksteenmetselwerk op gecementeerde plint, met als pijlers bedoelde lisenen met uitspringende sokkel, ring en kapiteel, bakstenen spiegels als muurvak en een uitspringende lijst en ezelsrug als bekroning.

SINT-TRUIDEN: STADSTUIN STATIONSTRAAT NR. 14

Ommuurde stadstuin bij een neoclassicistisch herenhuis uit de late 19de eeuw, heraangelegd in de jaren 1950.

De stadstuin van het laat 19de eeuws herenhuis in neoclassicistische stijl werd, vermoedelijk toen ook de achtergevel en de zijgevel in de jaren 1950 een modernisering ondergingen, opnieuw aangelegd met behoud van de oude, hoge tuilmuren in baksteenmetselwerk. Ter plaatse van de toen nieuw gebouwde garage, op het einde van de zijdoorgang, werd hij wel vervangen. Op de zuidoostelijke zijde is de ezelsrugafdekking zichtbaar. De tuin, bestaande uit een grasveld met stapstenen van 'flagstone', een gevarieerde maar niet oude bomenrand en een ruim, rond waterbekken (vroeger zwembad), is van het terras bij het huis gescheiden door een rechthoekig rozenperk. Enkel de *Juniperus virginiana* 'Glaucia' (195 cm op 40 cm hoogte), bij de garagepoort, is het vermelden waard.

SINT-TRUIDEN: STADSTUIN EN HEK STATIONSTRAAT NR. 30

Zijtuin met straathek bij een laat neoclassicistisch herenhuis uit het einde van de 19de eeuw.

Het straathek van vier traveeën plus de inrijpoort, is van dezelfde makelij als dat van nr. 8. Het is van groen geschilderd smeedwerk en staat op een lage bakstenen plint met deksteen van blauwe hardsteen en is met ronde staven verankerd in de bodem. De hekstijlen zijn twee vierkante staven aanweerszijde van platte spijlen verbonden door krulwerk en symmetrische S-motieven, de middelste hoger en eindigend in een vlam. Het poorthek met vierkante stijlen, onder-, boven- en twee tussenregels en ronde onderspijltjes heeft voor de spijlen met lanspunten een klimmend beloop naar de makelaar, opgevangen door een liggende, uitgewerkte voluut. Symmetrisch krulwerk versiert het bovenste vak. Het vaste hek is analoog opgevat.

▲
Het inrijhek van
Stationstraat nr. 30

SINT-TRUIDEN: STADSTUIN EN HEKKEN, STATIONSTRAAT NR. 33, LEOPOLD- STRAAT EN KONINGIN ASTRID- STRAAT

Grote door muren en hekken omsloten verwilderde stadstuin, in twee fasen tot stand gekomen en horend bij een eclectisch herenhuis, gedateerd 1892. Begroeid tuinpa-viljoen.

▲
Het afsluit- en
inrijhek aan de
Leopold II-laan

Het huis werd gebouwd in 1892 voor Notaris Nagels. De tuin, gelegen aan de Leopold II-sstraat en de Koningin Astridstraat, kwam in twee fasen tot stand, wat in de begrenzing afleesbaar is: de oudere muur met inrijpoort gaat over in een afsluithek halfweg de Koning Leopold II-sstraat en langs de Koningin Astridstraat. De toegang gebeurt vanaf de Leopold II-sstraat naar het geplaveid erf met wagenhuis, als overgang tussen huis en tuin. Het is een breed inrijhek van rood geschilderd smeed- en gietijzer, uit het einde van de 19de eeuw, achteruit-springend in de hoge straatmuur en een bebording van plaatstaal maakt het blind. Het bestaat uit een centraal poorthek en twee vaste traveeën met kwart-rond beloop (mogelijk een latere verplaatsing) als overgang naar de straatmuur. Het heeft twee hoge, ronde zuilen van gietijzer met gladde schacht, kapi-teel en gepunte bolbekroning als poortpijlers. Het vaste deel, zonder stijl is verankerd in muurpijlers en heeft vierkante onder-, boven en dubbele tussenre-gels en hoge, ronde en gepunte spijlen. Gelijkaardige uitwerking voor het poorthek, met

bovendien een vuurpotje op de makelaar en stijlen. Langs de Leopold II-sstraat is de tuin beschermd door een lange afsluiting, voor de acht eerste traveeën bestaande uit een hoge tuinmuur in baksteen-metselwerk, voor de volgende zeven traveeën identiek aan de afsluiting in de Koningin Astridlaan. De tuinmuur met gecementeerde, doorlopende sokkel, is geritmeerd door hogere pilasters en gekenmerkt door de trapsgewijze verdunning van het metselwerk, eindigend op een uitspringende bakstenen lijst onder de dunne afdekplaat. Het hek langs de Koningin Astridlaan, is wel vier meter hoog en telt negen traveeën, tussen bakstenen pijlers met een betonnen dekplaat en een sokkel van arduin. Het groen geschilderd hek bestaat uit ronde onderspijltjes en hoge spijlen met speerpunt, tussen platte onder-, tussen- en bovenregels. In de afgesnuite hoek van de muur, werd midden 20ste eeuw een lichtblauw geschilderd, houten Onze-Lieve-Vrouwekapelletje tegen het hek geplaatst.

De tuin is nu verwilderd en door een nieuwbouwproject bedreigd. Het is niet meer dan een ruim grasveld met bomen en struiken in de rand en een L-vormige rij oude gewone taxus (*Taxus baccata*) in de hoek ten noorden en ten oosten, parallel met de straten. Als begroeiing: meerdere gewone hazelaars (*Corylus avellana*) en een zilveresdoorn met ingesneden blad (*Acer saccharinum* 'Laciniatum') (300cm) aan de Koningin Astridstraat. Halfweg de Leopold II-sstraat op de overgang tussen de muur en het hek, staat op een verhoging een hoog tuinpaviljoen, mogelijk een ijskelder, waarvan de overwoekering door klimplanten lectuur van het gebouw onmogelijk maakt.

SINT-TRUIDEN: STADSTUIN EN HEK STATIONSTRAAT NR. 49

Stadstuin met hek, naast een neoclassicistisch herenhuis uit einde 19de eeuw.

De zijtuin van het eind 19de-eeuwse herenhuis is afgesloten door een smeedijzeren hek van drie traveeën en een poort geritmeerd door drie neoclassicistische hekpijlers van blauwe hardsteen. De vierkante pijlers met sokkel, schacht met dieperliggende voegen en uitstekende spiegels, hebben bovenaan een schijfmotief en een deksteen met driehoekig fronton. Het poorthek, door een plaatijzeren bebor-

◀ Inrijhek en pijler
Stationstraat nr. 49

ding later blind gemaakt, heeft vierkante stijlen en een hogere makelaar, dubbele onder-, dubbele tussen- en dubbele bovenregels gevuld met liggende en spiegelende voluut- en C-motieven. Het klimmend beloop van de ronde spijlen met lanspunt wordt opgevangen door een liggende voluut op de bovenregel. De tuinaanleg is recenter en het oude wagenhuis is nu garage.

SINT-TRUIDEN: STADSWANDELING TICHELRIJLAAN - SCHEPEN DEJONGHSTRAAT

Beboomde stadswandeling op de oostelijke restant van de oude stadsvesten, met aansluitende tuinen met smeedijzeren hekken en poortjes, naar de burgerhuizen in de parallelle Schepen Dejonghstraat.

De vesten zijn de restanten van de oude, haast vierkante stadsomwalling (zie Stadspark), die tot voor enkele decennia de grens vormde tussen de stede-

▲ De Tichelrij aangelegd als stadswandeling op de oude stadsvesten

lijke ruimte en de gordel hoogstamboomgaarden als aanzet voor 'de buiten' of het platte land. Ze werden meermaals heringericht en aangepast naar de heersende noden, ook rond de eeuwwisseling van 1900, toen ze met een dubbele rij linden werden beplant, aanvankelijk Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*) en grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*). Deze keuze

▼ De Tichelrijlaan in 1914, links de tuinen van de Schepen Dejongh-straat (Prentkaart, collectie Blockx-Meulemans, Lubbeek)

werd in de loop der jaren niet aangehouden toen gesneuveld exemplaren werden vervangen door zowel kleinbladige linde (*Tilia cordata*), grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*) als zilverlinde (*Tilia tomentosa*). De lindendreef achter de Schepen Dejonghstraat verbond als wandelweg de Tongersesteenweg met Schurhoven. Haar huidige vorm kreeg de Tichelrij pas in de jaren 1960, toen naast de dreef een nieuwe, verhoogde en verharde weg werd aangelegd (de Tichelrijlaan), met nieuwe bebouwing aan de oostzijde.

De noordelijke helft van de Tichelrijlaan ligt in dolomiet, als dreef van geknotte en inmiddels uitgegroeide grootbladige linden, die samen een natuurlijke loofgang vormden. Aan de westzijde hebben de tuinen, muren, hekken en poortjes van de huizen in de Schepen Dejonghstraat een belangrijke inbreng in het groene en burgerlijk karakter van deze stadswandeling. Aan de oostzijde lagen aanvankelijk hoogstamboomgaarden, nu bebouwd met villa's.

SCHEPEN DEJONGHSTRAAT

Nr. 5. Ommuurde tuin met bakstenen zijmuren en zwartgeschilderd hek van vier traveeën met centraal poortje. Langs de tuinmuur groeien twee exemplaren van gewone es (*Fraxinus excelsior*), een gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en centraal achterin de tuin een gewone taxus (*Taxus baccata*).

Nr. 7. Achter het nu als winkel in gebruik genomen herenhuis ligt een klein in bakstenen gelegd erf met het voormalig wagenhuis, van de 19de eeuwse tuin gescheiden door een wit geschilderd, fraai hek van giet- en smeedijzer. Het spijlenhek met lanspunten tussen boven- en onderregel met gepunte onder-spijltjes, staat op een gecementeerde voet met deksteen en eindigt op twee ronde zuilen van gietijzer met geprofileerde sokkel, versierd kapiteel en gestileerde vaasbekroning. Het poorthek is van dezelfde makelij, maar met dubbele onderregel en met een versiering van krullen ter versteviging van de met een vuurpotje bekroonde makelaar. De tuin, een ovaal grasveld met rondweg en bomenrand, is rechtstreeks vanaf de Tichelrij toegankelijk via een hekje.

Nr. 13. Grotendeels vernieuwd tuinhek met hergebruikte poortpijlers bekroond met eikel.

Nr. 17. Vernieuwde tuin tussen de oude bakstenen muren met behoud van de oude exemplaren tamme kastanje (*Castanea sativa*) en gewone taxus (*Taxus baccata*). Deels vernieuwd, deels hergebruikt zwartgeschilderd hek op een bakstenen plint met ezelsrug.

▲
Eén van de talrijke
tuinpoortjes aan de
Tichelrijlaan

Nr. 19 en 21. Eenvoudig groen geschilderd hekje van twee brede traveeën met een centrale poort. Gecementeerde vierkante hekpijlers met geringde bolbekroning, als beëindiging van de tuinmuren. Vierkante stijlen en regels, en overhoeks geplaatste spijltjes en spijlen met decoratieve lanspunten. Vernieuwde tuin in gras.

Nr. 23-25. Nieuwe tuin tussen de oude bakstenen muren, eindigend op pijlers. Groen geschilderd hek van vijf traveeën en een poortje, identiek aan nr. 27.

Nr. 27. Zwart geschilderd hek van zes traveeën en centraal poortje. Ontdubbelde stijlen, bovenaan half rond verbonden, eenvoudige gepunte onderspijltjes en spijlen tussen onder, dubbele tussen en bovenregels. Poortje met klimmend beloop en bekronende krul. Mooie tuin tussen twee bakstenen muren met gewone hazelaar (*Corylus avellana*), kerspruim met bruinrood blad (*Prunus cerasifera* 'Atropunicea') en gewone taxus (*Taxus baccata*). Open prieeltje met een cirkelvormige vloer van breuksteen en een dunne structuur van bovenaan gebogen ronde spijlen.

Nr. 29 tot 33. Mooie tuin met bakstenen muur met ezelsrug op de linkerscheiding. Langs de Tichelrij, wit geschilderd poortje van smeedijzer in een gemengde tuinhaag van haagliguster (*Ligustrum ovalifolium*), gele kornoelje (*Cornus mas*) en gewone taxus (*Taxus baccata*). Dubbele vierkante hekstijlen met onder-, dubbele tussen- en bovenregel en unieke spijl met onderspijltjes en krulmotief. Gelijkaardig hekje met krulbekroning. Tweede poortje, eveneens van witgeschilderd smeedijzer, met stijlen, onder-, dubbele tussen-, en bovenregel, gepunte spijltjes en spijlen, klimmend naar het midden. Bovenregel geaccentueerd door een ruitvorm met ingeschreven krulwerk. Zijstangen als steun. Verder recente draadafsluiting. Eén monumentaal exemplaar van bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), naast Himalayaceder (*Cedrus deodora*), gewone hazelaar (*Corylus avellana*), gewone taxus (*Taxus baccata*) en treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula').

Nr. 37 en 39. Zwart geschilderd L-vormig tuinhek van smeedijzer, van twaalf plus zes traveeën op een plint van blauwe hardsteen, naast de recente voetgangersdoorgang. Dubbele stijlen met krulverankering naar de uitspringende deksteen, met tussenspijlen via gekruld V-motief verankerd in de boven- en onderregel, de middelste hoger doorlopend en gevat in gespiegelde C-motieven. Gepunte onderspijltjes en spijlen met lanspunten, verankerd aan de stijlen en de bovenregel met hetzelfde C-motief. Gelijkaardig poortje van twee vleugels.

Nr. 43 a. Groen geschilderd tuinhek tussen vierkante pijlers van baksteen met vierkante, gepunte dekplaat van blauwe hardsteen. Gepunt spijlenhek met in een laag gecementeerde bakstenen verankerde onderspijltjes, met onder-, tussen- en bovenregel. Poortje tussen slanke gietijzeren kolommen met basis, geringde schacht en acanthusknobbekroning.

Nr. 45. Behouden, kakigroen geschilderd oud poorthekje in een recente draadafsluiting. Gietijzeren kolommen met gladde basis, gecanneleerde schacht en siervaas ter bekroning. Smeedwerk van vierkant stijl- en regelwerk met gepunte onderspijltjes en spijlen met lansbekroning. Mooie, grote tuin tot achter de buurhuizen (nr. 47 tot 53).

De huizen Schepen Dejonghstraat nr. 5, 7, 27, 29 en 31, werden beschermd als monument op 10 juli 1997.

SINT-TRUIDEN: STADSWANDELING EN VILLA ORPHÉE

TIENSEVEST NR. 8

Beboomde stadswandeling gelegen op de oude stadswallen en tuin met hekwerk bij 1896 gedateerde stadsvilla, die de 19de-eeuwse kasteeltypologie volgt.

▲ De Tiensevest, beboomde stadswandeling op de oude stadsvesten

Deze stadswandeling maakt deel uit van het parcours dat ook de Tichelrijlaan, het Stadspark en de Kazernevest omvat op het tracé van de stadsomwalling. Ook de Tiensevest werd meermaals heringericht en aangepast en rond 1900 werd een dubbele rij lindebomen als dreef aangeplant. De aanvaankelijke keuze voor Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*) en grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*), werd bij het gebeurlijk uitvallen van exemplaren niet aangehouden, maar vervangen door Kleinbladige linde (*Tilia cordata*), grootbladige linde of zilverlinde (*Tilia tomentosa*). De achtertuinen van de huizen aan de Spaanse Brugstraat, de Sint-Annekestraat en de Gootstraat palen aan de Tiensevest en spelen mee in het groene stadsgezicht.

Nr. 8. Deze stadsvilla bezat vermoedelijk voorheen een grotere tuin. Aan de vestkant draagt het huis in door twee leeuwenbeelden gedragen blazoenen zijn naam 'Villa Orphée'. Het bouwjaar 1896 staat aangegeven boven de deur aan de Spaanse Brugstraat. Dat de 19de-eeuwse kasteelarchitectuur als inspiratiebron diende voor het alleenstaande huis, dat drie traveeën breed is en twee verdiepingen hoog onder een schilddak, een hogere hoektoren heeft in de voorgevel en een ingangsperron, blijkt ook uit het fraai hek dat de tuin omsluit. De vierkante hekpij-

lers met gecementeerde sokkel en door uitspringende bakstenen gedragen dekplaat van blauwe hardsteen, dragen de witgeschilderde leeuw en het blazoen. Het hek van witgeschilderd giet- en smeedijzer, uit de bouwtijd, telt vijf traveeën tussen vijf hoge kolommen van gietijzer met sokkel, gedecoreerd basement en kapiteel, gladde schacht met ring en zwarte gepunte bolbekroning. Het heeft vierkante onder-, tussen- en bovenregels, gepunte ronde spijltjes en spijlen en boven de bovenregel kleine hartmotieven en onder deze regel grotere, gespiegelde krullen tussen de spijlen. Het poorthek heeft een hogere makelaar en dus klimmende spijlen, onderlijnd met een liggende krul. De ondiepe achtertuin aan de Spaanse Brugstraat is eveneens afgezet met een hek op een gemetselde sokkel. Het ligt tussen twee viekante pijlers en telt vijf traveeën, hier geritmeerd door bovenaan half rond verbonden stijlen met bloembekroning, die door stangen in de bodem zijn verankerd. Het hek is van smeedijzer, heeft vierkante onder-, tussen- en bovenregels met gepunte spijltjes en spijlen; krullen in spiegelbeeld op de bovenregel verbinden de spijlpunten en lopen ook door om de gebogen bovenregel van het hek. Het lager hek en eenvoudiger hek met gepunte spijlen liep naast het huis verder, maar is slechts gedeeltelijk bewaard ondermeer door de bouw van een garage aan de Spaanse Brugstraat. Tegen de zijgevel is een nu vernieuwde serre aangebouwd, tegenover een bakstenen dienstgebouw uit de bouwperiode.

▲ Villa Orphée, Tiensevest nr. 8

SINT-TRUIDEN: STADSTUIN

ZOUTSTRAAT NR. 67

Beboomde voortuin met hek, restant van een grotere stadstuin bij de voormalige villa De Raam, uit begin 19de eeuw, voorheen refugiehuis en nu school.

De brede, beboomde voortuin van deze voormalige vroeg-19de-eeuwse villa is van de straat gescheiden door een recenter, meterslang hek dat de site mede bepaalt. Het telt tweemaal tien en tweemaal twaalf traveeën, is van zwart geschilderd giet- en smeedijzer, staat op een gecementeerde keermuur en dateert uit de 19de eeuw. Het heeft achtkantige geprofileerde gietijzeren stijlen met geprofileerde sokkel en kapiteel, bekroond met vergulde gepunte bol. De vierkante tussenstijlen lopen uit op een eveneens vergulde enterhaak. De ook vierkante, deels getorste spijlen zijn voorzien van een als weerhaak geplooid punt en onderaan van een buitenwaartse krul. De centrale poort hangt tussen gecementeerde hekpijlers met nagetrokken voegen. Rechts is het voetgangerspoortje tussen gelijkaardige gietijzeren pijlers met verguld kapiteel zonder bolbekroning, in onbruik geraakt. Het heeft stijlen en regels zoals het hek, getorste spijlen met geringde punt en een voluut als bekroning.

BOMEN

Monumentale bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), verder gewone robinia (*Robinia pseudo-acacia*), gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en linde (*Tilia spec.*)

SINT-TRUIDEN (AALST): MOESTUINHAAG

ERBERSTRAAT NR. 6

Haag van gele kornoelje van een moestuinperceel opklimmend tot einde 18de eeuw.

Een representatieve oude haag van gevlochten gele kornoelje (*Cornus mas*) schermt de moestuin aan de straatkant af. De tuin ligt ten zuiden van de hoeve Goessens met gebouwen uit de eerste helft van de

Haag van gele kornoelje, Erberstraat nr. 6 (foto O. Pauwels)

18de en het einde van de 19de eeuw. Deze moestuin, nu hoogstamboomgaard, is reeds op het Primitief kadasterplan genoteerd.

SINT-TRUIDEN (AALST): PASTORIETUIN

MELSTERSTRAAT, OP DE HOEK

Ommuurde pastorietauin volgens het schema van de boerentuin, vermoedelijk qua gebruik teruggaand tot de 17de eeuw.

Leifruit tegen de gevel van de pastorie in Aalst (foto O. Pauwels)

De pastorie uit de 17de en 19de eeuw en het haakse dienstgebouw verdelen het perceel in een smalle voortuin aan de oostzijde en een ruime tuin aan de westzijde, met op de noordelijke verbinding een oude geschoren buxus (*Buxus sempervirens*). De voortuin ligt in gras met jong halfstam- en leifruit tegen de huisgevel. De achtertuin is een bloemenhof, gedeeltelijk onder een recente gele treurwilg (*Salix x sepulchralis* 'Tristis'), met een middenpad van bakstenen (parallel met de straat), geaxeerd op de huisdeur, lopend onder een recente rozenboog en eindigend onder een oude lovergang van trompetklimmer (*Campsis radicans*). Ten zuiden liggen er nutstuinen met groentenbedden tussen halfstam- en kleinfruit en op de zuidelijke perceelsgrens vier oude gewone hazelaars (*Corylus avellana*).

SINT-TRUIDEN (AALST): BOERENTUIN

MELSTERSTRAAT NR. 31.

Merkwaardig boerentuintje uit het derde kwart van de 20ste eeuw, met bloementuin, moestuin en kleinfruiittuin en een groot aantal traditionele snoeivormen.

▶
Waterpomp en
tuinalaam van het
boerentuintje Dorp
nr. 31 in Aalst

▲
De barrier en de
notelaar, overblijfsels
van een fruitweide

De tuin, waarvan het gebruik terug gaat tot het Primitief kadaster, ligt aan de straat, oostelijk van een kleine vierkanthoeve, aansluitend bij de achtergevel van het huis. Het langspad bij de gevel eindigt op een recente treurwilg (*Salix x sepulchralis* 'Tristis'), als verbinding van de drie tuinen. Aan de straatkant ligt de siertuin met achtereenvolgens een gemengde bloemenborder, een rij bontbladige aucuba (*Aucuba japonica* 'Variegata'), een zeldzame loofgang van gevlochten gele kornoelje (*Cornus mas*) (parallel met de straat) gedeeltelijk onder een treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') (150cm), een centraal grasveldje met verschillende snoeivormen van gewone taxus (*Taxus baccata*) (o.m. fauteuil) en buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*) (blokken en bollen), twee gewone seringén (*Syringa vulgaris*) en langsheen het pad een bloemenborder.

De aansluitende nutstuin bestaat uit twee delen langs een dwarspad met waterpomp: het zuidelijk gedeelte met meer buxusvormen als overgang van sier- naar moestuin, het noordelijke met de gebruikelijke teeltbedden en een smalle bloemenrand langs het pad.

Achterin ligt de kleinfruiittuin, voor een gedeelte ook aangeplant met Italiaanse populier (*Populus nigra* 'Italica') en ruwe berk (*Betula pendula*).

Naast nr. 31 blijven een barrier en een notelaar over van een vroegere fruitweide.

SINT-TRUIDEN (AALST): MOESTUIN

STEENKUILVELDSTRAAT, HOEK SMISSTRAAT

Moestuin met interessante gemengde haag.

De moestuin, waarvan het huidig perceelsgebruik teruggaat tot het Primitief kadaster, heeft een voor de streek atypische haag van eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), gemengd met gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*), gewone vlier (*Sambucus nigra*), gewone sering (*Syringa vulgaris*), haagliguster (*Ligustrum ovalifolium*).

SINT-TRUIDEN (BEVINGEN): KASTEEL ROCKENDAAL ROCKENDAAL NR. 2

Verwaarloosd park in landschappelijke stijl met pittoresk karakter bij het neoclassicistisch kasteel uit 1881, oorspronkelijk nagenoeg 28 ha groot. Tot voor kort militair domein.

Het goed ligt ten zuiden van Sint-Truiden en ten noordwesten van de dorpskern van Bevingen, mooie ingeplanting op de westelijke flank van de vallei van de Cicindriabeek tussen de Montenakenweg en de Naamsesteenweg. Het is één van de interessante sites bij de Romeinse steenweg.

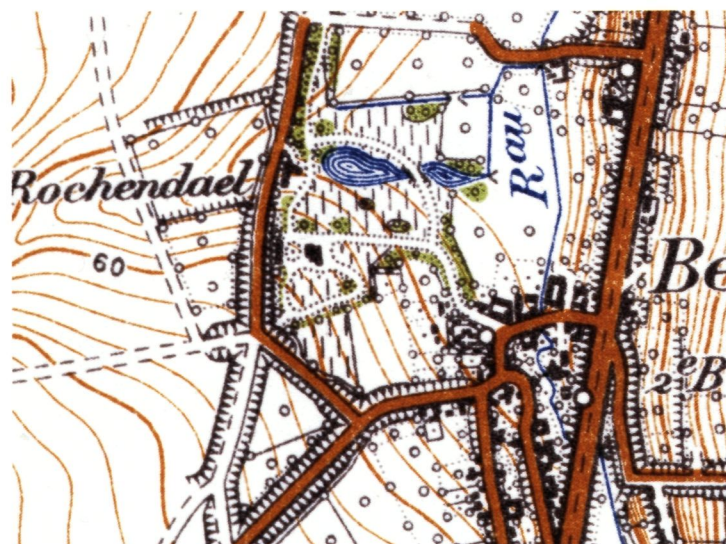
Op de Primitieve kadasterkaart ligt hier een belangrijk goed bestaande uit vier vleugels met binnenkoer, een omhaagde tuin met bakhuis, een vijver en een voetpad naar de kerk (1). Maar het kasteeldomein is de creatie van graaf Jean Henri Paul Ulens (1816-1894) telg uit een Sint-Truidense burgerfamilie, gehuwd met zijn nicht Marie Ulens, dochter van François Trudo Ulens, kasteelheer van De Motte in Groot Gelmen; hij was sedert 1846 gemeenteraadslid, sedert 1867 schepen, van 1876 tot 1891 burgemeester van de stad en van 1852 tot 1866 provincieraadslid en last but not least auteur van historische bijdragen. In 1871 werd hij tot de adelstand verheven (1). Noblesse oblige en de wapens Ulens-Ulens sieren dan ook de gevel van het in 1881 nieuw gebouwde kasteel. Het goed, in 1904

verkocht, werd toen het buitenverblijf van notaris Paul Cartuyvels (1872-1940) en zijn echtgenote Marie Seny. Tijdens de oorlog werd het door Duitse en Amerikaanse militairen gebruikt en nadien, sedert de verkoop in 1951 aan de Belgische staat, werd het militair domein van het Belgische leger. Momenteel staat het leeg.

De voormalige toegang tot Rockendaal ligt aan de Kerkstraat nr. 2 en hoort nu bij de oprit naar een recente villa. De oprit is aangeduid door lage hekpijlers van blauwe hardsteen in neoclassicistische stijl: geprofileerde sokkel, schacht met ingediepte voegen, kapiteel met triglifien en metopen, en een geprofileerde en gedecoreerde helmvormige deksteen. Het hek is van zwart geschilderd smeedijzer met vierkante stijlen en spijlen met gestileerde lelie, de smalle traveeën opgevuld met volutes en krulwerk in spiegelbeeldopstelling.

Een asfaltweg dient nu als oprit naar het kasteel en het koetshuis ten westen. Het park is nu beperkt tot een ruim grasveld ten noorden van het kasteel, afdalend naar twee vijvers. Rondweg in kassei en bomengordel met dendrologisch belang: bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), fijnspar (*Picea abies*), grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*), Italiaanse populier (*Populus nigra* 'Italica'), gewone moerascipres (*Taxodium distichum*), Spaanse zilverspar

▼
Het kasteeldomein
Rockendaal in
Bevingen op de
stafkaart van 1897
(Brussel, NGI)
(foto O. Pauwels)

(*Avies pinsapo*), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*), zuilvormige taxus.

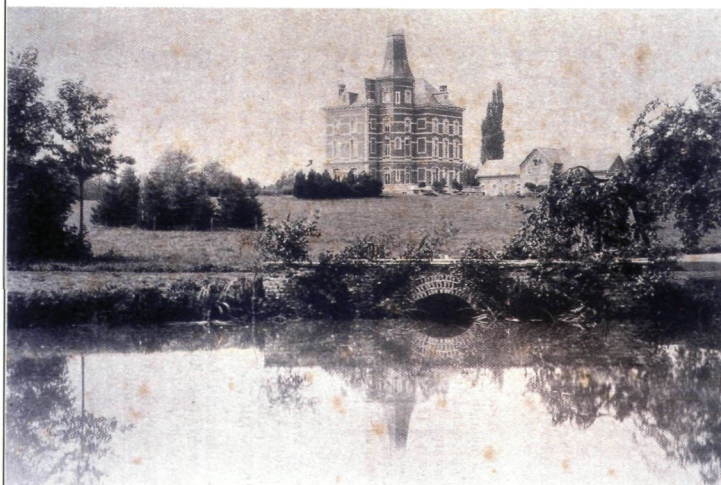
De Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1878) toont zoals het Primitief kadasterplan een gesloten hoeve met een uitgestrekte boomgaard. Op de volgende uitgave door het ICM verschijnt het kasteel-domein wel. Het is toegankelijk vanuit het dorp ten zuidoosten maar ook vanuit het noordwesten, via een nu onberijdbaar geworden weg die vertrok van de Tiensepoort in Sint-Truiden. De meer noordelijk gelegen boerderij is gekrompen tot een L-vorm, het nieuwe kasteel ligt op een hoogte en tussen beide ligt het nieuwe volume van de nog bestaande kasteelaanhorigheid. Een deels ommuurde, deels omhaagde moestuin ligt ten zuiden. Het park is ten noorden en ten oosten begrensd door boomgaarden, bezit een dubbele ovale vijver, gevoed door de Cicindriabeek, en een padenpatroon sluit op de beide opritten aan, verbindt door zijn lusvorm de verschillende elementen en leidt over het smalste punt tussen de beide vijvers. De stafkaart van 1949 toont buiten het vereenvoudigd padenpatroon geen wijzigingen. Die komen pas later. Op een postkaart van 1902-1903 ziet men op de voorgrond de vijver en de brug, een nog niet volgroeide parkaanleg en op de hoogte het dominerende kasteel met zijn dienstvleugel.

De noordelijke zone van het park is nu ingenomen door verlaten militaire gebouwen, het kasteel en de bijgebouwen staan leeg.

NOOT

▼ Het kasteel en het park van Rockendaal in 1902-1903 (uit *Annuaire des châteaux de Belgique, 1902-1903*) (foto KULeuven)

(1) Sint-Truiden ingekaderd. Tentoonstellingscatalogus, Sint-Truiden, 1998, p. 128.

SINT-TRUIDEN (BRUSTEM): RUINESITE EN PASTORIETUIN BURGGRACHT

Historisch en archeologisch belangrijke site met ruïne van de burcht, kerk en pastorie, waarvoor een herwaardingsoperatie met nieuwe aanleg is gepland.

Beboomde en omgrachte castrale motte met op een hoogte de torenruïne uit 1171, als opperhof met donjon, voorafgegaan door het eveneens aanvanke-lijk omgracht neerhof met kerk en omringend kerkhof (1). De burchtgracht is ten westen bewaard en heeft een jonge beplanting van een rij *Prunus serotina* 'Kanzan' en *Malus floribunda* 'Lisette' bij een taxushaag. Haar tracé is herkenbaar ten oosten van de kerk met kerkhof en de pastorie, aan de voet van de burchtheuvel. De site neemt de oostelijke flank van de vallei van de Melsterbeek in en ligt ten noorden van de Romeinsesteenweg, in een bronrijk gebied.

▼ Luchtfoto van Brustem met de ruïnesite, de kerk met kerkhof en de pastorie (Sint-Truiden, Dienst Ruimtelijke Ordening)

Pastorietuin waarvan de site en het gebruik voor de 17de eeuw gedocumenteerd zijn dankzij de tekening in het kaartboek van de abdij van Averbode (2). De pastorie en haar bijgebouwen (nr.1 op de tekening aangeduid als 'huysinge ende mesthoff') liggen halfweg de heuvel van de kerk en ten westen van de ruïnetoren. Daar sluit een grote 'boomgaert' (nr.2) op aan. Onderaan de heuvel geeft een architecturaal uitgewerkt poortje toegang tot de omtuinde, omhaagde en omgrachte 'moeshof' (nr.3) van zes bedden, naast de eveneens omhaagde en omgrachte 'sophoff' (nr.4) (3) en 'den dries achter de thiende schuer' (nr.5). Het Primitief kadasterplan (4) geeft dezelfde configuratie met pastorie en bijgebouwen (perceel 301 en 302), smalle tuin bij de gebouwen (perceel 300), boomgaard (perceel 299), en onderaan een omgrachte moestuin (perceel 293 en perceel 296) die toegankelijk is via een gebouwte (perceel 297) dat over de gracht is gelegen. Waar voorheen de dries en tiendenschuur lag is nu een vijver (perceel 298) allicht de karpervijver van de

Norbertijnerpastoor. Ook vandaag is deze situatie afleesbaar gebleven.

De oude slottoren werd beschermd als monument, op 28 maart 1956.

Het geheel gevormd door de oude slottoren en omgeving, namelijk de plaats waar eens het slot stond, samen met de grachten er rond, werd beschermd als landschap, op 28 maart 1956.

NOTEN

- (1) *Brustem, grensburcht. Ordingen, Kommanderijdorp.* (Wandelingen in Sint-Truiden), Sint-Truiden, 1991, p. 10-12. DOPERE F. e.a., *De donjon in Vlaanderen. Architectuur en wooncultuur*, Brussel, Leuven, 1991, p. 138-139.
- (2) VAN ERMEN E., *Het kaartboek van Averbode 1650-1680*, (Cartografische en iconografische bronnen voor de geschiedenis van het landschap in België), Brussel, 1997, p. 132. De atlas is bewaard in het Algemeen Rijksarchief, Kerkelijk archief van Brabant, nr. 5009.
- (3) Drukfout voor hophof?
- (4) Hasselt, AK, Primitief Plan, (1825) door J.A. Lecluijse.

BEZOEK: oktober 1994

◀ Het kaartboek van de abdij van Averbode met Brustem in 1661: de kerk, de donjon en de motte en (rechts) het oude kasteel van Brustem

◀ Primitief kadasterplan (1825) met de site van de burcht en de kerk van Brustem (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

SINT-TRUIDEN (BRUSTEM): KASTEEL VAN BRUSTEM BRUSTEMDORPSTRAAT

(niet toegankelijk voor het publiek)

Kasteelpark (circa 26 ha) in landschappelijke stijl met riant karakter, van uitzonderlijke ontwerp kwaliteit, in een domein van feodale oorsprong met interessante ontwikkeling; bestaande uit weilanden, parkbos, hoogstamboomgaarden en een serpentinevijver; aangelegd in 1879-1884 samen met de bouw van het door Josse Schadde ontworpen neorenaissancekasteel, dat in 1938 brandschade kende en in een verarmde versie werd wederopgebouwd. Het verving een omgracht Ancien Régimegoed met neerhof-opperhofstructuur, waarvan een grachtarm en de site bewaard bleven bij de ommuurde moestuin. Kasteelaanhorigheden met verzorgde architectuur. Massale voorjaarsbloei in het parkbos. Het geheel enigszins verwaarloosd.

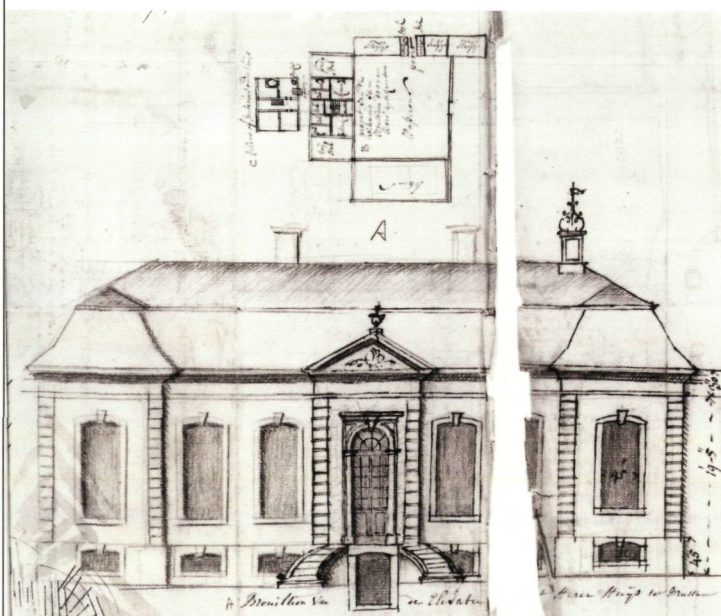
HET OUD KASTEEL

Het domein ligt ten zuiden van het dorp, in de vallei van de Melsterbeek, op de loop van de Hoogbeek, in een bronnenrijk gebied en op slecht gedraineerde gronden. Het is gesitueerd ten noor-

► den van de Luikersteenweg, in de nabijheid van de Romeinse baan naar Tongeren. Het was de zetel van het Luikse deel van de tweeheerlijkheid en vrijheid Brustem (1). Het oude kasteel, waarvan de site behouden bleef en ten noorden ligt van het huidige gebouw, figureert in de Atlas (1661) van de goederen van Averbode (2) als een gesloten complex met binnenplaats en drie torens. Het bezat de neerhopperhofstructuur, eigen aan feodale burchten. Het oude kasteel was meermaals het onderwerp van inspectieverslagen (3). In 1682 en 1683 bleken kasteel en neerhof al in slechte staat te verkeren en waren de grachten dichtgeslibd. Dat beterde niet na de passage van de Hollandse en Franse troepen tijdens de negenjarige oorlog (1688-1697), zoals de opeenvolgende verslagen van 1706, 1721, 1733, 1740 en 1749 aantoonde. In deze beschrijvingen blijft men niettemin het kasteel uit het kaartboek herkennen.

In 1778 na de verkoop aan Guillaume de Stappers en zijn echtgenote Catharina Gerardina Vanderstraeten gebeurde een laatste visitatie en bleken de zeer vervallen gebouwen van een gesloten complex met inrijpoort en hoektorens, door slooping en instorting – er is ondermeer sprake van de plek waar het kasteel en waar de inkompoort stond – geëvolueerd naar een opstelling in los verband (4). Ferraris (1771-1775) registreerde deze situatie, maar is hier voor het overige niet nauwkeurig.

▼
Het 18de-eeuws
ontwerp voor het
kasteel van Brustem
(Maastricht, RA,
nr. 850312-01-01)

Een ontwerptekening uit het archief te Maastricht verdient hier vermelding (5). Ze bestaat uit een vooraanzicht met als onderschrift 'A Brouillon van de Elevatie van het Herenhuis tot Brustum', een plattegrond met inscriptie 'B projet van de winning van Brustum door een Boer getekent' en 'C gebouw of souterins onder thuijs'. Het is een gevelontwerp voor een dubbel huis in classicistische stijl, met één bouwlaag op een hoge kelderverdieping en een gemansardeerd schilddak. Het is zeven traveeën breed en zowel de deurtravee als de hoektraveeën vertonen een licht risaliet, afgelijnd met Franse voegen. De centrale deurtravee wordt voorafgegaan door een pui met dubbele, gebogen trap en een steekboogdeur naar de kelder, heeft een rondboogdeur ingeschreven in een rechthoekige omlijsting met neuten, imposten, sluitsteen, geaccentueerde zwikken en een druiplijst en is bekroond met een driehoekig fronton met siermotief en een siervaas in de top. Zowel de keldergaten als de hoge vensters zijn steekboogvormig omlijst en hebben een sluitsteen. Van de drie getekende schouwen, wijzend op een zeker wooncomfort, heeft er één een vaantje op zijn siersmeedwerk. De plattegrond van de boerderij geeft drie vleugels rond een nagenoeg vierkante binnenplaats die op de vierde zijde met een muur gesloten is. De poort, geflankeerd door twee varkens- en drie schaapstallen bevindt zich in de rechtervleugel. Er tegenover ligt de schuur en de derde vleugel bevat het boerenhuis tussen een koe- en een paardstal. Ook deze woning is van het dubbelhuistype, met centraal de vestibule met trap, links de keuken met schouw, rechts de kamer met schouw, en achteraan vijf kamertjes als cabinet aangeduid, waarvan de twee uiterste even-

eens een schouw bezitten. Ook dit huis biedt het nodige wooncomfort. Het kelderplan toont vier vertrekken en een middengang met trap. Vooraan rechts is een 'stoker' getekend en in de kelder er achter mogelijk een oven. Een tweede keldertrap gaat rechtstreeks naar de binnenkoer. We situeren het ontwerp rond 1780 en interpreteren het als een eerder bescheiden maar aan de tijdsmode beantwoordend huis van plaisantie waaraan een boerderij verbonden is. Merkwaardig is in elk geval dat – als het tenminste niet ironisch bedoeld is – de boerderij door een boer is getekend en men in het ontwerp dus een 'ideaalplan' mag zien. Of het een ontwerp voor deze plek is, kan niet met zekerheid gezegd worden, maar het gebruik van de term 'Heren Huijs' en het feit dat Stappers te Maastricht overleed en er begraven is (6), wijst wel in die richting. Deze plannen werden evenwel hoogstwaarschijnlijk niet gerealiseerd.

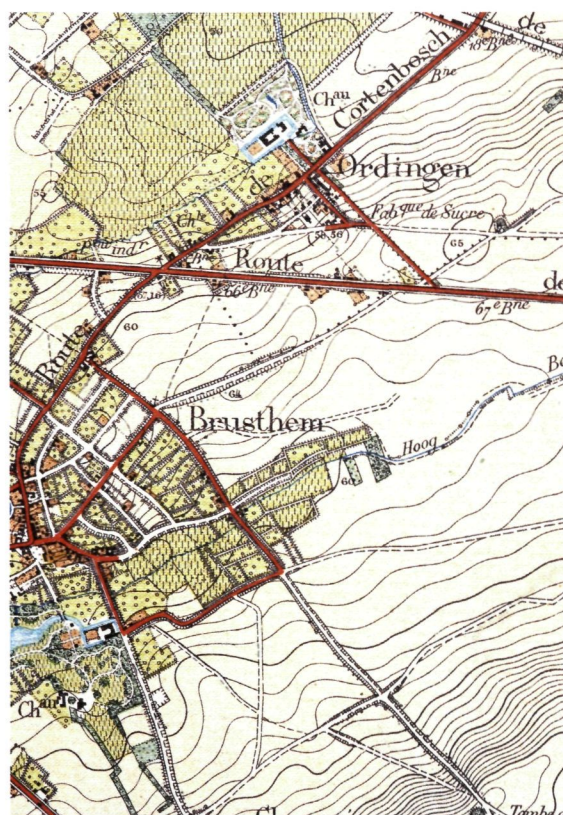
Het Primitief kadaster vertoont in elk geval een totaal andere configuratie. De gefortuneerde Stappers, die burgemeester van Sint-Truiden was en in 1792 stierf, moet het kasteel van Brustem in een andere vorm weer hebben opgebouwd. Hij plantte de omgeving weer aan en trok in 1787 een nieuwe weg om het kasteel te bereiken. Franse patriotten die bij het kasteel kampeerden richtten schade aan, vooral door het kappen in de weiden, beemden, dreven en in de 'poterije' (pepinière?) van niet minder dan 472 abelen, 64 Italiaanse populieren, 27 wilgen, 13 essen, 229 appelbomen, 11 perebomen, 211 kerselaars, 4 kastanjabomen en 14 notelaars (7). Op het Primitief kadasterplan (8), is het goed dat bij de Hoogbeek en de Berghofsteeg is gelegen, enkel toegankelijk vanaf de Veldsteeg (nu Hemelrijk) via een brug over de gracht. Ook de Kasteelstraat (loodrecht op Hemelrijk), is niet geaxeerd op de brug en loopt vanuit het oosten op de Veldsteeg uit. Binnen de rechthoekige omgrachting (perceel 328, vijver) met apsisvorm ten zuiden, ligt een U-vormig complex (perceel 330, genoteerd als huis) met een tweede huis (perceel 332, dat we als pachtershuis interpreteren), een rechthoekige siertuin (perceel 329), een moestuin (perceel 333) en bakhuis (perceel 331), temidden van boomgaarden (perceel 334, 335 en 336), weide (perceel 326) en bouwland (perceel 327 en 324). De kadastrale legger kent als eigenaar 'Godefried De Stappers' van Sint-Truiden. Deze bezit ook de in oorsprong Romeaanse Sint-Eucheriuskapel (9) en de erbijhorende kapelanie die aan de overkant van de Hoogbeek zijn gelegen en de kern vormden van het gehucht Laag Brustem (tegenover Hoog Brustem bij de ruïne, het ander

deel van de tweeheerlijkheid). Bij de verlenging van de beide vleugels in 1847 verdwijnen het bakhuis, het apsisvormig deel van de gracht tot aan de zuidzijde van de brug, en de apsisvormige afwerking van de binnenkoer aan de tuinzijde (10).

De eerste uitgave van de Dépot-kaart (1871) toont dat er ten zuiden van de omgrachting al een landschappelijk parkje lag (zie bij Ordingen). Een brug is niet genoteerd.

HET ECLECTISCH KASTEEL VAN DE PITTEURS, MET PARK EN MOESTUIN

In 1879-1884 werd ten zuidwesten van de oude site een nieuw kasteel gebouwd in opdracht van Théodore Ernest de Pitteurs-Hiegaerts (1835-1903). Het is een eclectisch gebouw met neorenaissance-sancistische inslag, opgetrokken in baksteenmetselwerk met gebruik van blauwe natuursteen voor de architecturale detaillering. Het telt twee bouwlagen op een half verzonken kelderverdieping, onder een hoog schilddak, met twee uitspringende torens, een ingangspui in de oostgevel en een terras in de westgevel. Het monogram HP is vervlochten in de lage smeedijzeren balustrade van het ingangsperron en men leest het ook samen met het uitgesneden jaar-

◀ Dépot-kaart (1886) met zowel het oud als het nieuw kasteel van Brustem. Bovenaan rechts, het kasteel van Ordingen (Brussel, NGL) (foto O. Pauwels)

tal 1882 in de luifel boven de deur in de noordelijke gevel van de losstaande dienstgebouwen. Die zijn even architecturaal verzorgd als het kasteel en in dezelfde stijl gebouwd rond een geplaveide binnenkoer. Ze bevatten dienstwoningen, stallen en een wagenhuis. Het ontwerp dateerde van 1879 en was, zoals voor het kasteel van Ordingen, van de Antwerpse 'kastelen-architect' Josse Schadde, die door zijn leerling Paul Saintenoy werd opgevolgd (11). Diens hand menen we te herkennen in de vormgeving van de luifel, het monogram en de cijfers van het bouwjaar. Het nieuwe kasteel – dat opvallende gelijkenissen vertoont met het Rood kasteel in Kerkom – en de dienstgebouwen verschenen op de kadastrale opmetingsschets van 1884, tegelijk met de samenvoeging van verschillende percelen tot één groot perceel (12). Dit gebeurde in functie van de nieuwe landschappelijke aanleg op de oude landerijen, maar ook op de site van het oude park. De Berghofsteeg, een buurtweg van Brustem naar Aalst, werd in het park ingenomen, een niet ongewoon verschijnsel.

De Dépot-kaart (opname 1886, uitgave 1894) toont deze aanleg waarbij het oude hof naast het nieuwe kasteel bleef bestaan. De strakke oude gracht, nu zonder zuidelijke uitstulping, liep nu naar het westen uit tot een langgerekte 'natuurlijke' vijver, met een brug en een pad dat aansloot op het kruisende meesterpad van de nieuwe moestuin. Die was ommuurd en op de vierde zijde begrensd door de westelijke arm van de oude U-vormige gracht. Zowel buiten deze ommuring als er binnen lag een kleine, vierkante constructie, respectievelijk het ijs-

huis (dat nog bestaat, ten noorden van de moestuin) en een serre of paviljoen. Verder bestond het park uit hooiland met groepjes bomen, gebogen lanen en een zichtas naar het zuidoosten, die begrensd werd door een houtsingel op de grenslijn van het nieuwe parkperceel (334 b). De Berghofsteeg van het Primitief kadaster bestaat niet langer op haar totale lengte.

Op de stafkaart van 1934 (uitgave 1937) is de bebouwing van het oude hof volledig verdwenen, de verbinding tussen vijver en oude gracht is gedempt, de plattegrond van het nieuwe kasteel en van de aanhorigheden zijn gewijzigd, alsook het padenpatroon in het park.

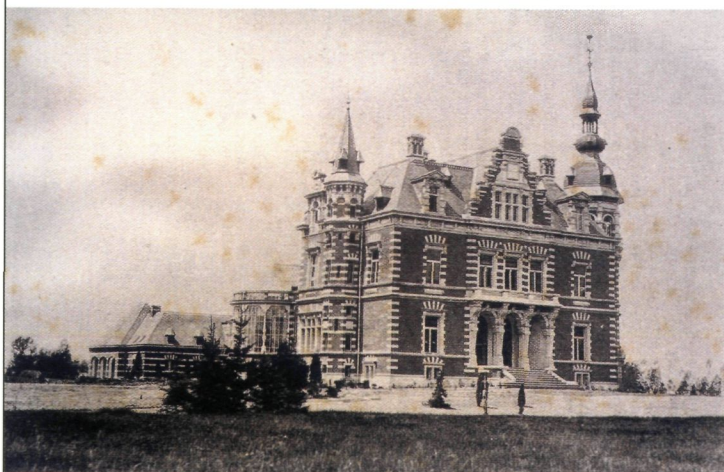
Prentkaarten tonen het kasteel in zijn hoogdagen, met uitgewerkte dakkapellen, schouwen, erkers, trapevels en torentjes met elegante bekroningen en een wintertuin in de zuidwestelijke hoek. Aan de voet van de oostelijke parkgevel van het kasteel groeit een haag, het ingangsbordes, verlicht door twee gaslantaarns (die nog bestaan), is geaccentueerd door twee snoeivormen en ziet uit op een hooiweide. Op het zicht met de zuidelijke parkgevel bemerkt men een heestersmassief vermoedelijk van Ierse taxus met geelgerande bladeren (*Taxus baccata* 'Fastigiata Aureomarginata'), Italiaanse Populier (*Populus nigra* 'Italica'), rode ceder (?) (*Juniperus virginiana*), naast lagere, soms gesnoeide massieven van heesters.

Het kasteel werd in 1938 door brand getroffen, voornamelijk in de noordwestelijke hoek, waar men ook vandaag nog door het anderssoortig baksteenmetselwerk en de platte daken van de wederopbouw de schade kan traceren. De wintertuin (13), waarvan de onderbouw nu terras is, sneuvelde toen voorgoed. De breukstenen verharding aan de voet van het kasteel dateert naar alle waarschijnlijkheid van kort na de brand.

De toegang naar het kasteel gebeurt vandaag in een bocht van de Brustemdorpstraat, via een recente gebogen oprit die een eerste meer zuidelijk gelegen toegang uit de bouwperiode van het kasteel vervangt. De secundaire toegang aan de Hemelrijkstraat, ter hoogte van de landweg naar de site van het vroegere, nu verdwenen kasteel (nu paardenweide), herkent men van de kaart van 1896. In situ treft men er een restant aan van een bakstenen pijler.

Het huidig langgerekte landschappelijk park met uitgestrekte vijvers, gevoed door bronnen en aangelegd

▼
Het kasteel van
Brustem en de nog
jonge beplanting
van het park in
1902-1903
(Uit Annuaire des
châteaux de
Belgique, 1902-
1903)
(foto KULeuven)

▲
Het kasteelpark
van Brustem
(foto O. Pauwels)

als drainage van de waterzieke gronden, is goed bewaard. De resterende L-vormige arm van de gracht van het oude kasteel is geïntegreerd in het afwateringssysteem. De noordelijke arm werd gedempt bij de aanleg van het opgehoogde naburige voetbalterrein. De centrale weilanden gaan vergezeld van een uitgesproken bomengordel aan de rand, twee lanen van eiken lopen uit in de boomgaarden ten zuiden en het parkbos ten oosten van het kasteel heeft her en der open doorzichten. Er is een fraaie, uitgegroeide 'natuurlijke' loofgang van Haagbeuk als overdekte wandeling rond de vijver. Enkele solitair staan bij het kasteel. Het zuidelijk grasveld is vandaag in boomgaard omgezet, aansluitend bij bestaande boomgaarden en de rand van het domein werd verkaveld. De ruimte tussen kasteel en aanhorigheid, nu een ongeordende leegte, moet voorheen enige vorm van aanleg hebben gehad, mogelijk een grasveld al dan niet met een bloemenperk of corbeille. Het geheel lijdt onder achterstallig onderhoud, wat een specifieke, nostalgische sfeer oplevert.

Het park vertoont uitgesproken ontwerpqualiteiten zodat men zich mag afvragen of men er niet de hand in mag zien van Keilig, een ontwerper die in deze periode erg bedrijvig was, dikwijls in combinatie met Schadde als bouwmeester.

De nu verwilderde moestuin (62,5 x 72 m) uit de bouwperiode van het kasteel bezit nog de nagenoeg 3 à 4 meter hoge bakstenen fruitmuren, die nog steeds witgekalkt zijn en afgewerkt met een tandlijst en ezelsrug. Elk van de drie zijden heeft een toegangshek, aansluitend op het wegenspatroon van het park en op het kruisend pad van de tuin. De smeedijzeren hekken zijn identiek en zijn gevat tussen vierkante muurpijlers. Ze hebben vierkante stijlen, onder-, tussen-, en dubbele bovenregels en make-laars, bekroond met een acanthusknoop. De ronde spijltjes zijn gepunt, de spijlen lopen uit op lanspunten en vertonen een klimmend beloop naar de make-laars, opgevangen door een krul. De vierde zijde is begrensd door de behouden westelijke arm van de nu L-vormige oude kasteelgracht.

►
Het moestuinhek
van het kasteel van
Brustem

BOMEN

Canadapopulier, gewone fijnspar (*Picea abies*), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*) als restant van een oude haag, 2 overblijvende exemplaren gewone moerascipres (*Taxodium distichum*) van een rij van 7 bij de vijver, zomereik (*Quercus robur*), grauwe els (*Alnus glutinosa*). Verder rode kornoelje (*Cornus sanguineum*) en gele kornoelje (*Cornus mas*). Kruidlaag van sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis*) en slanke sleutelbloem (*Primula elatior*). De solitaires zijn niet opgemeten omdat het domein niet toegankelijk is.

NOTEN

- (1) J. BROUWERS, *De heren van Brustem*, in Het oude Land van Loon, 1988, p. 55-90.
- (2) E. VAN ERMEN, *Het kaartboek van Averbode 1650-1680*, (Cartografische en iconografische bronnen voor de geschiedenis van het landschap in België), Brussel, 1997, p. 132. De atlas is bewaard in Brussel, Algemeen Rijksarchief, Kerkelijk archief van Brabant, nr. 5009.
- (3) J. BROUWERS, o.c., p. 76-79.
- (4) J. BROUWERS, o.c., p. 87-88.
- (5) Maastricht, Rijksarchief in Limburg, nr. 850312-01-01. Foto H.L. Mordang, bewaard in het archief van de Afdeling Monumenten en Landschappen, Sint-Truiden.

- (6) J. BROUWERS, o.c., p. 90.
- (7) Id.
- (8) Hasselt, Primitief kadasterplan (1825) door J.A. Lecluijse. Legger van 1844.
- (9) Samen met Eutropia in Rijkel en Genoveva in Zepperen hoort de devotie tot de heilige Bertilia tot de bedevaartgang van de drie gezusters. De kapel werd in 1874-1880 door de bekende restauratie-architect Auguste Van Assche 'hardhandig' gerestaureerd. Zie *Bouwen ...*, o.c., p. 888-890, waarin het kasteel van Brustem niet werd opgenomen.
- (10) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschets van 1847.
- (11) W. DRIESEN, L. RASKIN, *Het Provinciehuis te Hasselt*, in Het Tijdschrift van het Gemeentekrediet van België, nr. 196, 1996, p. 11. V. MEUL, *Joseph Schadde 1818-1894, academicus en historiserend bouwmeester in de tweede helft van de 19de eeuw*, in M&L, 1994, nr. 6, p. 26. C. POPLIMONT, *La noblesse belge*, deel 1, Brussel, 1854, p. 88.
- (12) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschets, 1884.
- (13) Id., kadastrale opmetingsschets, 1941.

BEZOEK: maart 1999

SINT-TRUIDEN (DURAS): KASTEEL VAN DURAS DURASLAAN

(niet toegankelijk voor het publiek)

Uitzonderlijk landgoed van Europees formaat omwille van zijn ontstaan, conceptuele evolutie en bestanddelen. Uitgestrekt domein van circa 134 ha met kasteelpark in landschappelijke stijl met riant karakter, vijver met eilandje en paviljoen, belangrijke moestuin, watermolen (op Gorsem), weilanden, hoogstamboomgaarden, bomen-groepen, bomengordel en bossen, verbonden door dre-ven, wegen en paden. Aanvankelijk, voor de Nederlanden vooruitstrevende ferme ornée met villa rustica naar Palladiaans model, in 1789 ontworpen door architect Ghislain Joseph Henry (1754-1820) en in 1791 gebouwd op een castrale motte met uitkijk op het met bomengroepen verfraaid agrarisch landschap. Evolutie, toen het Ferme ornée-concept voorbij gestreefd was, naar park in vroeg-landschappelijke stijl, aangelegd circa 1821 naar ontwerp van architect François Verly (1760-1822) met een moestuin op advies van André Donkelaar. Gaandeweg verschuiving van landbouw naar bosbouw. Na enclosure-operaties in de tweede helft van de 19de eeuw werd het park uitgebreid met pittoreske scenes. Ook belangrijk hekwerk uit de 19de eeuw.

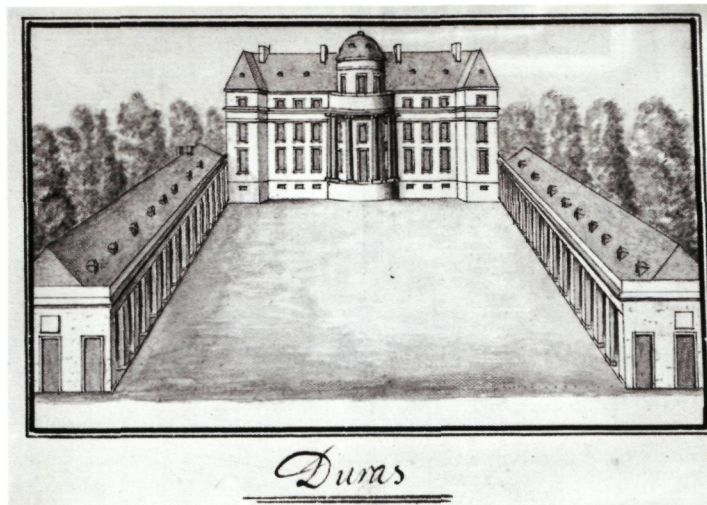
VAN CASTRALE MOTTE TOT 'FERME ORNÉE'

Het kasteelpark, van zuid naar noord bevoeid door de Molenbeek en begrensd door Runkelendorp ten noorden en Gorsemndorp ten oosten, de Duraslaan ten zuiden en de Herestraat ten westen, is onderdeel van een domein met uitgestrekte landerijen en bossen. Het heeft een boeiende geschiedenis die, voor het park alleen al, de evolutie van smaken en stijlen tijdens de 19de eeuw voorbeeldig illustreert.

Figuratieve kaarten en historische beschrijvingen (1), geven een idee van de belangrijkheid van de feodale site, zetel van de graven van Loon, later graven van Duras. De Ferrariskaart (1770-1776) toont nog de ancién régime-toestand met castrale site: een dubbele ringgracht met niet axiaal neerhof en opperhof en ten zuiden, als deel van het ringgrachtensysteem, een individueel omgracht vierkant tuinencomplex voor nut en sier. Het geheel was gelegen temidden van uitgestrekte boomgaarden. In opstand was het een indrukwekkend kasteel met hoge torenbedakingen (2).

Deze burcht werd gesloopt voor een *villa rustica* naar Palladiaans model, in 1791 in opbouw (3), als onderdeel van een echte *ferme ornée*. De literatuur definieert die als '*a georgical blend of beauty and profit*' (4). In de geest van het heersend classicisme zocht men via Palladio's ideeën over de villa en met Vergilius als voorbeeld, landschappelijk schoon te combineren met economisch nut. Zo zijn hier de landgebouwen opgevat als galerijen, aansluitend op de architectuur van de villa. Opdrachtgever hiervoor

▼ Ferrariskaart met het kasteeldomein van Duras (Brussel, KB)

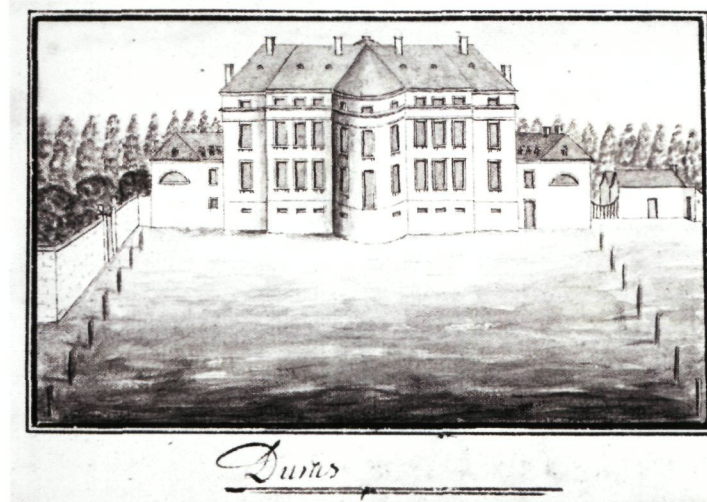
▲ Philippe de Corswarems tekening van de voorgevel van de villa

rustica in Duras, begin van de 19de eeuw, met de galerijen die het hof

definieren (Brussel, KB, Prentenkabinet)

▼ Het kasteel aan de achterzijde, getekend door Philippe de

Corswarem (Brussel, KB, Prentenkabinet)

was Jean Joseph Philippe (1746-1803), sedert 1760 graaf van der Noot, kleinzoon van de laatste afstammeling van de graven van Duras, Anne Antoinette d'Oyenbrugge die in de Brusselse familie van der Noot trouwde. Ontwerper was Ghislain Joseph Henry (1754-1820), die het 'Engels Park' in Alden Biesen tekende in 1786-87 voor landcommandeur Frans von Reisach en die voor Napoleon het Groothof in Laken, nu het koninklijk kasteel, zou herstellen (5). Zij realiseerden in Duras een vooruitstrevend en in België uniek concept van Europees formaat. Goetghebuer (1827) publiceerde gravures van het gevelontwerp van de *villa rustica* en van de plattegrond met aanduiding van de functies (6).

Philippe de Corswarem (1759-1839) maakte begin 19de eeuw twee tekeningen van Duras. Die uit het zuidwesten toont de *villa rustica* – het kasteel zonder eretrap geflankeerd door twee dienstvleugels – in een strakke classicistische ordonnantie gelegen aan de drie zijden van de rechthoekige binnenkoer. De tweede tekening geeft een beeld van de achterzijde van het kasteel, uitkijkend op een met palen gemarkeerd rechthoekig plein. Links ligt er, aansluitend op de korte gevel van de zuidoostelijke vleugel, een hoge gemetselde muur met inrijpoort (vermoedelijk naar een moestuin) tussen poortpijlers met bolbekroning. Rechts is een dubbel dienstgebouw te zien met aanhorigheid en hek achter de noordwestelijke vleugel.

HET PARK

De overgang van *ferme ornée* naar kasteelpark in vroeg-landschappelijke stijl gebeurde rond 1820 door François Verly, die ook werkzaam was in Beloeil. Hij legde een park aan ten noordoosten van het kasteel en het voorplein werd een volwaardige erekoer met monumentaal hek, bereikbaar langs een lange dreef met inrijhek aan de Galgestraat. Opdrachtgevers voor deze wijzigingen waren Louise van der Noot (1785-1864), enige erfgename van de

▲▲ Primitief kadastrerplan (1824) en het werkplan dat de opeenvolgende wijzigingen in Duras registreerde (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

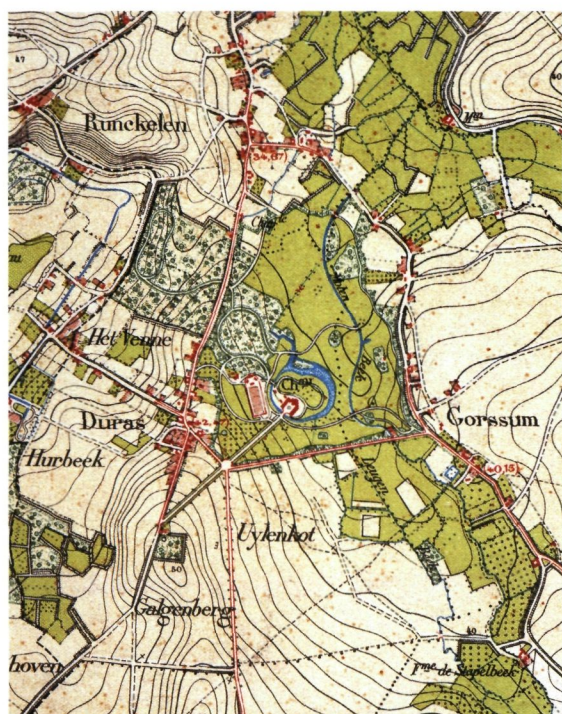
► De kunstmatige cascade in het kasteelpark van Duras (uit A. Vasse, Le domaine de Duras, 1855)

► Het landschap buiten het park van Duras, met de in cirkel aangeplante bomen, ook de twaalf apostelen genoemd (uit A. Vasse, Le domaine de Duras, 1855)

bouwheer, en Charles Ferdinand d'Oultremont (1789-1852). Die huwde ze in 1814 na de dood van haar eerste echtgenoot Louis, prins de Ligne (1766-1813). Hij was de zoon van Charles Joseph, auteur van *Coup d'oeil sur Beloeil* (1781), een puntig relaas met beschrijving van het park van Beloeil en persoonlijke commentaar op de tuinen van zijn tijd. Haar tweede echtgenoot was zoals zijzelf, verbonden aan het hof der Oranjes in Brussel. Ook voordien hoorden ze tot de top van de adel die het hof van de machthebbers frekwenteerde. Zo telde men de graaf en gravin d'Oultremont en hun familie bij de genodigden tot het bal dat de Engelse ambassadeur inrichtte om Napoleon op de vooravond van de slag van Waterloo te misleiden (7). Tot Louise van der Noots erfgoed behoorde ook het kasteel van Meldert bij Hoegaarden, waar Charles Ferdinand d'Oultremont in 1845 een nieuw kasteel in neogotische stijl liet bouwen naar ontwerp van architect Henri Vivroux uit Hoei. Die beëindigde zijn opdracht voortijdig, waardoor de bouwheer zelf zijn taak overnam (8).

▲ Dépot-kaart (1871)
met het kasteel-
domein van Duras
(Brussel, NGI)

▲ Het ereplein en het
kasteel zonder
koepel, in 1912
(Prentkaart, collectie
Blockx-Meulemans,
Lubbeek)

eens het gevolg van. In 1879 gebeurde een gelijkaardige inlijving aan de Gorsemdorpstraat, waar de haakse straatjes, onder meer de Molenstraat, en hun bebouwing verdwenen (10). De meer zuidwaartse verlegging van de oude landweg van Duras naar Gorsem gebeurde in dezelfde optiek. De kaart van Bonniver (1825) en de verzamelkaart van het kadaster (1824) (11) geven nog de bebouwing aan de Dorpsstraat.

De prenten van A. Vasse, naar alle waarschijnlijkheid in opdracht van de bouwheren gemaakt, – ook hun domein in Meldert lieten ze door hem in beeld brengen – tonen deze fase van het park van Duras (9). De landschappelijke aanleg roept een romantische sfeer op, die versterkt wordt door de zwanen bij het eilandje met treurwilg, het paviljoentje met neogotische vensters, de hoge, Italiaanse populieren, de naaldbomen, het door een hek beschermd en beboomd heuveltje in de weide aan de overkant van de vijver, de boogbrug, de kunstmatige rotspartij als aanzet van de waterpartij aan de rand van het lustbos en tenslotte de rotscascade bij de watermolen die ook een neogotische decoratie in de gevel heeft.

De Dépot-kaart (opname 1871, uitgave 1877) toont de nieuwe toestand van het domein, zoals het ook grotendeels is bewaard, inclusief de tien toegangen (enkele zonder hek). Wel valt de gedeeltelijke dichtgroeiing van de noord-zuid-zichtas te noteren en de verdwijning in 1893 van het Uilenkotbos als perceel (nr. 119).

Verly herzag eveneens de decoratie van het kasteel, dat later nog wijzigingen onderging, ondermeer aan de dakpartij. Zo wordt in 1878 ook een uitbreiding ten zuidoosten gekadastreerd, het terras met trap-

▼ Het kasteel aan de
parkzijde met toe-
gevoegd terras
(Prentkaart, collectie
Blockx-Meulemans,
Lubbeek)

De verdwijning van de Dorpsstraat en de Driesweg en hun bebouwing, zichtbaar op de Primitieve kadasterkaart en de kadastrale opmetingsschetsen van 1858 tot 1865, en de samenvoeging tot één groot parkperceel, ten noorden van de oprijlaan, in 1871 gekadastreerd, zijn te interpreteren als een *enclosure*-operatie ter vergroting van het park aan de zuid- en zuidwestzijde. Terzelfdertijd verzekert de opruiming van dorpsbebouwing ook ruimtelijk de sociale distantie die tussen kasteel- en dorpsbewoners heerste. Een gebruikswijziging van meerdere kleine percelen bouwland in de kadastrale legger van 1844 naar één groot perceel boomgaard is er even-

partij tegen de achtergevel in 1879 en het herstel in 1907 na brandschade van 1902. In 1945 volgde nog bomschade. Een postkaart uit het einde van de 19de eeuw, uitgegeven door Nels (Brussel) toont het kasteel met een mansardedak, luiken en stucversiering, en bloemperken op het voorplein, volledig conform de smaak van de tijd. Een foto van vòòr 1959, nog voor de restauratie, toont het zonder koepel en met drie hoog uitstekende torendaken. Het landhuis van 1791 was grondig veranderd in een kasteel met Viollet-le-Duc-allures. Voor de restauratie van 1960-1962, onder leiding van architect Francis Bonaert opteerde men voor een terugkeer naar de eerste toestand, die van de villa rustica naar Palladiaans model (12).

DE TOEGANGEN

De toegangen tot het kasteeldomein zijn naar datering en belangrijkheid gedifferentieerd in vormgeving en materiaalgebruik.

De huidige hoofdtoegang tot het landgoed ligt op een vijfsprong van dreven: twee armen van de Duraslaan, twee van Park van Duras, en de met Italiaanse Populieren (*Populus nigra* 'Italica') afgelijnde Kasteellaan (voorheen Kisseleerstraat) aangezet aan de Steenweg van Sint-Truiden naar Tienen. De hoofdingang is aangelegd als een ovaal plein, rondom beplant met grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*), afgebakend met kettingen tussen vier maal negen hardstenen kettingpalen, later geassembleerd met een zwart geschilderd, mogelijk gerecupereerd

▼
Het in onbruik
geraakte classicis-
tisch kasteelhek van
Duras aan de
Galgestraat

smeedijzeren hek van eenvoudige spijltjes met platte, gerivetteerde ringen tussen het regelwerk (serieproductie). Deze aanleg gaat terug tot 1846 (13).

De oprijlaan, Park van Duras genaamd, dateert van kort na de bouwperiode van het kasteel. Ze vertrekt vanaf de Galgenstraat als een rechte, deels gekasseide bosdreef en wordt pas vanaf de vijfsprong de huidige oprijlaan, tussen gewone Platanen, naar het ereplein bij het kasteel. De eerste helft is nu in onbruik geraakt. Het classicistisch ingangshek aan de Galgestraat tussen vier hoge, identieke vierkante hekpijlers van Gobertangesteent met sokkel en kapitelen en gesteelde bolbekroning van blauwe hardsteen dateert uit 1807. Het zwart geschilderd smeedijzeren spijlenhek heeft een dubbele onder-, midden- en bovenregel verbonden door geklonken ringen, de vaste delen op een plint van Gobertangesteent die afgedekt is met blauwe hardsteen. De spijlen zijn afwisselend met pijlpunt of met naald.

De toegang tot het ereplein gebeurt via een dubbelbogige brug uit het einde van de 18de eeuw, over de ringgracht. De aansluitende keermuur uit dezelfde periode, dient als plint voor een fraai, monumentaal zwartgeschilderd smeedijzeren hek in empirestijl, uit het begin van de 19de eeuw en heeft een centrale hoofdpoot en twee haaks ingeplante zijpoorten. Het beloop is over vijf traveeën kwartrond, aan weerszijden van de centrale hoofdpoot, en vanaf de zijpoorten is het haaks en recht en telt het drie traveeën, gevat in de hoekpilasters van beide dienstvleugels. Brug en keermuur zijn van Gobertangesteent met hardstenen afdekking. Zes gietijzeren kolommen van gebundelde roeden, zijn met bouten verankerd in een geprofileerde sokkel van hardsteen, ingewerkt in de plint, en bekroond met vergulde staande laurierkrans. De eveneens met bouten verankerde smeedijzeren stijlen hebben een vergulde acanthusbloem en in de plint verlorene spijlen met speerpunten en ontdubbelde bovenregel, de kolommen omvattend. Elke poortstijl is verlood in een haaks geplaatste hardstenen vloerdorpel. De smeedijzeren lansen, zijn verlood in dezelfde dorpel en gekruist ter hoogte van de bovenregels. De poortspijlen met speerpunten verbinden de onderregel, de dubbele tussenregel ter hoogte van de deksteen van de plint, en de dubbele bovenregel. Vermoedelijk later (in het laatste kwart van de 19de eeuw ?) werden uitgewerkte smeedijzeren voluten, aan de brugzijde van de twee centrale poortkolommen toegevoegd. De oudere, zwart geschilderde smeedijzeren brugleuning van eenvoudig onderling ingeschreven

spitsbogen zijn mogelijk herbruik. De slanke lantaarnpalen (nieuwe lichten) bij de aanzet van de brug ziet men ook op de prent van Vasse.

Aan de Gorsemdorpstraat, staat een classicistisch inrijhek van 1807, als toegang voor de tweede, afbuigende oprijlaan naar de brug van het ereplein. De vierkante pijlers van Gobertangesteent met bolbekroning dragen een eenvoudig zwartgeschilderd spijlenhek met onderregel en dubbele tussen- en bovenregels.

Vier nagenoeg identieke eenvoudige poorthekken, tussen lagere bakstenen pijlers met speklagen en deksteen van blauwe hardsteen, dateren uit het derde kwart van de 19de eeuw. Eén staat aan de Gorsemdorpstraat, een tweede in de Herestraat als toegang tot het parkbos, één ertegenover met een gesteelde bolbekroning als toegang tot het Zwartaardebos, een vierde gelijkaardig hek, recent vutgeschilderd, leidt naar het boswachtershuis.

DE STRUCTUUR VAN HET DOMEIN

Het domein bezat op het einde van de 18de eeuw als *Ferme ornée* vermoedelijk geen park maar was samengesteld uit boomgaarden, bouwlanden, hooilanden, weilanden, fraai ingeplante clumps van hoogstammige bomen en struikgewas voor het wild, heiderelicten, parkbos (inclusief het Zwartaardebos), waterpartijen en moerasgebieden, geënt op een reeks zichtassen. Het park in vroeg-landschappelijke stijl ten noordoosten van het kasteel kwam er pas einde van het eerste kwart van de 19de eeuw. De prenten van Vasse geven er enkele beelden van. Naar het voorbeeld van de klassieke ganzenvoet heeft het drie uitwaaiierende zichtassen met uitzicht op het achterliggend landschap, begeleid door zorgvuldig gepositioneerde solitaire en bomengroepen in de weilanden langs de Molenbeek. De zichtlijnen zijn nu verstoord door uit de hand gelopen begroeiing. Nagenoeg de hele breedte van de parkgevel werd later (14) voorzien van een ruim, symmetrisch terras met dubbele trappartij van waarop men op het landschap en de parkvijver uitziet. Sokkel, trappen, pijlers, leuning en bloemenvaas zijn van blauwe hardsteen met balusters van witte kalksteen. De prent van Vasse toont het oude perron met rechte steektrap. Aan de voet van het terras staat een zonnewijzer van leisteen op een gecanneleerde zuil met sokkel en dekplaat van witte kalksteen.

De 'eindeloze' vijver, gevoed door de Langebeek, een aftakking van de Molenbeek, fungeert als watergor-

▲
Het kasteelpark van Duras met de vijver, de eilandjes en het paviljoen (uit A. Vasse, Le domaine de Duras, 1855)

del rond de haast cirkelvormige kasteelsite. Hij is niets anders dan de verlandschappelijke buitenste ringgracht van de oude castrale motte. De vijver ontspringt ten noordwesten uit een kunstmatige met varens begroeide cascade van gestapelde kalkrots en veldstenen, wat Vasse ook in beeld bracht. De brug die hij tekende bestaat niet langer. De kasteelvijver dient ook als overloop van de Molenbeek. De waterpartij verbreedt ten noordoosten tot een landschappelijke vijver, nu met vier schilderachtige eilandjes – voorheen was dit slechts één groot eiland met een tuinpaviljoentje (15) –, zichtbaar vanuit het huis. Ook hiervan geeft Vasse zichten. Het paviljoen ligt nu aan de rand van het oostelijk eilandje, spiegelt zich in de kasteelvijver en is dankzij de witte bepleistering blikvanger vanuit het huis. Op Vasse's prent zijn de neogotische spitsboogvormige vensters goed te zien, evenals de trap, de lunetvensters en de opengewerkte sokkel. Het heeft een achthoekige plattegrond en een piramidedak.

▼
De watermolen van van Duras werd eveneens pittoresk-romantisch aangekleed (uit A. Vasse, Le domaine de Duras, 1855)

Een rondweg en afbuigende wandelpaden, waar ook de toegangen zijn in opgenomen, ontsluiten het park en lopen door aan de overkant van de Herestraat in het Zwartaardebos, het omheind parkbos ten noordwesten van het domein. Het vijverpad ten noorden van het kasteel, heeft een fraaie eenvoudige brugleuning uit de periode van de parkaanleg. De leuning is van nu geroest smeed- en gietijzer, de handgreep buigt naar grondniveau af, is er door middel van een voluut in verankerd en heeft ingesnoerde ronde spijlen. Het sinuerend wandelpad in het Zwaartaardebos, heeft een uitgang richting Zwaartardeweg (op Zoutleeuw) naar de Kluiskapel van de Osseweg. Het huidig padenpatroon gaat terug tot de vroeg-landschappelijke aanleg maar is in vergelijking met wat de Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1878) toont, vereenvoudigd en is bovendien grotendeels dichtgegroeid.

Het statig ereplein aan de voet van het kasteel is opgevat als een rechthoekig symmetrisch erf tussen de drie kasteelvleugels. Het heeft een spiegelboogbeloop aan de zuidzijde en is begrensd door het monumentaal hek. De gekasseide oprit loopt als een rondweg rond een centrale graspartij met een achthoekig waterbekken met fontein en leidt naar de halfronde trappartij en het inkomborderes. Plantenborders en grasstroken liggen langs de zijvleugels.

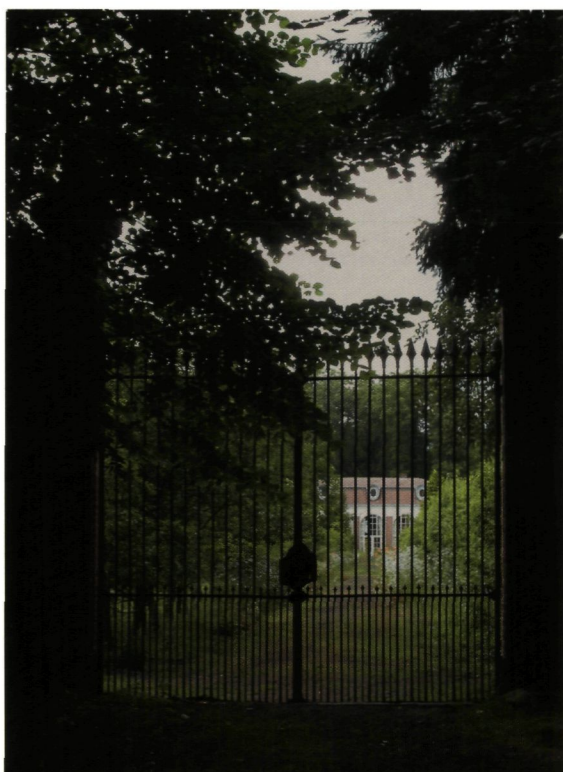
Het zuidelijk deel van het park bestaat uit een beboomd gedeelte in de westelijke hoek en grote fruitweiden aan weerszijden van de oprijlaan. De percelen op Gorsem werden pas in 1879 gekadaastreerd als één groot parkperceel.

De watergraanmolen ten oosten (op Gorsem) langs de Molenbeek, behoorde allicht van oudsher tot het domein. De prent van Vasse toont het in 1855 als pittoresk onderdeel van het domein, met een kunstmatige rotscascade en neogotische decoraties in de zijpuntgevel. Naderhand volgden nog meerdere verbouwingen in 1867, 1887 en 1931 (16). Ook de loop van de beek werd verlegd.

DE MOESTUIN, DE ORANJERIE EN DE SERRES

De monumentale, noord-zuid geëxposeerde moestuin (64,8 x 154,2 m) ligt ten westen van het kasteel en is nu nog slechts gereduceerd in gebruik. Zijn geschiedenis loopt analoog met die van het kasteel. De eerste moestuin met cirkelvormige exedra en oranjerie sloot aan bij de dienstvleugel en dateerde uit de bouwperiode van het kasteel. Hij is nog zichtbaar op de tekening van de Corswarem. Een nieuwe omhaagde moestuin kwam rond 1820 op de

►►
De beide moestuin-
hekken in Duras
(foto O. Pauwels)

▲ De grote bruine
beuk in het park
van Duras
(foto O. Pauwels)

◀ Het tuinmanshuis
met mammoetboom
in het park
van Duras

huidige site, met een lange smalle oranjerie naar ontwerp van architect Verly. Hij werd aangelegd op advies van André Donkelaar, sedert 1819 hortulanus van de universitaire kruidtuin van Leuven, en hij is op het Primitief kadasterplan genoteerd (perceel 13). In 1868 volgde de ommuring, vermoedelijk ten behoeve van leifruit, de uitbreiding met een boomkwekerij en de bouw van een nieuwe oranjerie (17). Deze werd de laatste jaren van de 20ste eeuw tot woning ingericht, ze ligt aan de noordzijde van de tuin, telt vijf traveeën heeft een verzorgde gekloste houten kroonlijst en ontleisterde bakstenen pilasters met geschilderde natuurstenen kapitelen en een architraaf. De moestuinmuren zijn nagenoeg 4 meter hoge tweesteense bakstenen fruitmuren in kruisverband, afgedekt met een bakstenen ezelsrug. Ze waren voorheen witgekalkt aan de tuinzijde. De hoofdingang ligt in de korte zuidermuur, in de as van het meesterspad. Hoge bakstenen pijlers met sokkel, deksteen en gesteelde bol in natuursteen steunen het zwartgeschilderd, hoog hek van smeedijzer, met vierkante stijlen, makelaar, onder-, tussen- en bovendorpel en ronde spijlen en onderspijltjes

met speerpunten en acanthusknop ter bekroning van stijlen en makelaar. Een rondweg, centraal meesterspad en dwarspaden in gestampde aarde verdelen de tuin in kweekbedden en een rond perk accentueert de kruising met de middendwarsas. Overblijvend leifruit groeit tegen de muur (gelinte, spalier) of vrijstaand (tegengelinte, contrespalier) langs het meesterspad. Van de symmetrisch opgestelde serres, gekadastraerd sedert 1868 en tot zeven stuks uitgebreid in 1883 en 1894 (18), blijven er nog een viertal goed bewaard en deels in gebruik over. Ze hebben een gemetselde plint van baksteen met een bovenbouw in glas- en ijzer en de koudebakken hebben een muurafdekkingen van blauwe hardsteen. Ze liggen in het noordelijk deel van de moestuin. Eén is een druivenserre, in glas met ijzeren roeden op een gemetselde plint, met een afgesnuite driehoekige gevel met strekse bakstenen randafwerking en een centrale deur.

De boomkwekerij, nu tuin geworden, achter de verbouwde oranjerie, heeft een ommuring met afgeronde hoeken aansluitend op de moestuinmuur. Ze

is toegankelijk langs twee identieke hekken uit 1868, bij wijze van pijler slechts versterkt met een hoeksteen en deksteen van blauwe hardsteen in de west- en de oostermuur. Het hek op halve hoogte is van smeedijzer met vierkante stijlen en een lagere makelaar met acanthusknop. Tussen de ronde spijlen met vergulde speerpunten werden de initialen O en D – van Oultremont Duras of van Octave d'Oultremont (1815-1898), erfgenaam van Charles Ferdinand – onder de curve van de bovenregel ingevlochten. Nu ligt er een grasveld met een centraal waterbekken met een hardstenen omranding van vier lobben, ingeschreven in een vierkant. Achter de boomkwekerij en leunend tegen de hoge bakstenen ommuring, ligt nog een dienstgebouw met open stelplaatsen dat als landgebouw werd gekadastreerd in 1868 en uitgebreid werd in 1894 (19).

Ten westen werd in 1865 (20) een architecturaal verzorgd tuinmanshuis gebouwd met pittoresk volume. Het is een bakstenen gebouw met speklagen, dorpels en hoekstenen van natuursteen en leien zadeldaken met decoratief uitgesneden windborden van hout en een hoge, overhoekse schouw met piramidedakje als dakruiter. Het ligt in een grasveld met talrijke coniferen en hoort tot de pittoreske scènes van het park.

Het Kasteel van Duras, met name de daken, gevels, gaanderijen, het interieur van de vestibule, van de ovale ontvangstaal en van de kapel (met uitzondering van de woning in de tweede helft der 19de eeuw naast het kasteel gebouwd), werd op 9 oktober 1948 beschermd als monument.

BOMEN

Fraaie specimen van gewone beuk (*Fagus sylvatica*), zomereik (*Quercus robur*), moerasedik (*Quercus palustris*), okkernoot (*Juglans nigra*) (242 en 245cm) en een zuilvormige eik (*Quercus robur* 'Fastigiata'). Monumentale *Quercus robur*, bijgenaamd De Dikke Eik van Duras (510cm) bij de cascade en een Sequoiadendron giganteum (534cm) uit 1881, geplant bij de geboorte van Emmanuel, graaf d'Oultremont (21), bij de boswachterswoning. Het park werd niet volledig op zijn bomen onderzocht.

NOTEN

- (1) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Familiearchief van der Noot, nr. 253.
- (2) Leuven, Heverlee, Archief van de Parkabdij, Kaartboek van Libert de Paep, 1665, fol.128. M.J. WOLTERS, *Notice historique sur l'ancien comté de Duras en Hesbaie*, Gent, 1855.
- (3) Hasselt, Rijksarchief, Kaarten en Plannen, nr. 450.

- (3) Brussel, Algemeen Rijksarchief, Familiearchief van der Noot, nr. 253.
- (4) G. en S. JELICOE, *The Oxford companion tot gardens*, Oxford, 1986, p. 362.
- (5) J. MERTENS, *De aanleg van de Engelse tuin in Alden Biesen door landcommandeur Frans von Reisach in 1786-87*, (Historisch Studiecentrum Alden Biesen), nr. 2,
- (6) P.J. GOETGHEBUER, *Choix des monumens, édifices et maisons les plus remarquables du royaume des Pays-bas*, Gent, 1827.
- (7) ROBYNS DE SCHNEIDAUER, *Les invités belges du bal de Waterloo (1815)*, in *Tablettes du B rabant. Généalogie, histoire, héraldique*, deel 2, Hombeek, 1957.
- (8) Zie R. DENEFF e.a., *Getemperde straklijnigheid: Louis van der Swaelmen en de 'krachtige rangschikking' van het kasteeldomein van Meldert (Hoegaarden)*, publicatie in voorbereiding.
- (8) A.J.A. VASSE, *Le domaine de Duras*, Brussel, 1855.
- (9) Hasselt, AK, opmetingsschetsen.
- (10) Id., Primitief plan s.d. door J.A. Lecluijse, Verzamelkaart van 1824, R. Vandeveld.
- (11) L.F. GENICOT, *Het Groot kastelenboek van België, Deel II. Kastelen en buitenplaatsen*, Brussel, 1977, p. 95.
- (12) (13) Vermoedelijk vóór 1876, jaar waarin het kadaster het terras opmeet.
- (14) M. FREDERICQ LILAR, *De 'Fabriekjes' in de tuincultuur*, in *De Woonstede door de eeuwen heen*, nr. 31, 1976, p.2-22.
- (15) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschetsen.
- (16) Id.
- (17) Id., kadastrale opmetingsschets, 1894.
- (18) Id., kadastrale opmetingsschetsen.
- (19) Id.
- (20) Id.
- (21) Met dank aan René, graaf de Liedekerke, zijn schoonzoon, voor deze informatie.

BEZOEK: oktober 1994, mei 1999

SINT-TRUIDEN (ENGELMANSHOVEN): PASTORIETUIN LUIKERSTEENWEG NR. 475

Beboomde pastorietauin uit het begin van de 20ste eeuw.

Tuin bij de pastorie en de parochiekerk Sint Jan-de-Doper uit 1905, die de eerste, gesloopte Romaanse dorpskerk aan de overzijde van de steenweg verving. De pastorie dateert uit 1907, is nu bibliotheek, en werd gebouwd naar een ontwerp uit 1901 van de architecten Hyancinthus Martens en Vincent Lenertz (1). Twee bontbladige vederesdoorns (*Acer negundo* 'Variegatum'), een gewone robinia (*Robinia*

◀
Het kasteelpark
van Duras
(foto O. Pauwels)

pseudoacacia) en een pruim 'Blauwe van Ordingen' in de voortuin.

NOOT

- (1) *Sint-Truiden ingekaderd. Tentoonstellingscatalogus, Sint-Truiden, 1998, p. 146-147. Notes pour servir à l'histoire des paroisses qui dépendaient de l'abbaye de Saint Trond, Bulletin de la Société d'art et d'histoire du diocèse de Liège, deel 17, 1908, p. 66-69.*

SINT-TRUIDEN (ENGELMANSHOVEN): HERENBOERENPARKJE SINT-JANSBERG NR. 29-31

Relict van een 19de-eeuws herenboerenparkje. Ruïnes van een belvédère.

Het goed is de rest van een hoeve "Het Zwarthuis" genaamd, dat als zwartgoed tijdens de Franse tijd verkocht werd en nabuur was van het gesloopte Romaans dorpskerkje. Op het Primitief kadasterplan ligt er een tuin en de eigenaar is dan Henri

▲
Het heraangelegd
erf Sint-Jansberg
nr. 31
(foto O. Pauwels)

Maréchal, landbouwer te Engelmanshoven (1). Het gekasseide erf, nu deels aangelegd als hagentuin, is zowel aan de straat als achteraan afgesloten met een eenvoudig hek, deels nieuw werk, deels hergebruikt materiaal. De vierkante hekpijlers van bak-

steen met sokkel, deksteen en schamppaal van arduin zijn 19de-eeuws en zijn op het erf voorzien van een geringde schacht met bolbekroning. Achter de oplopende boomgaard ligt een relict van een beboomd parkje uit de 19de eeuw, met op het hoogste punt de resten van een ruïneus bakstenen belvédère beschaduwde door zomereiken.

BOMEN

Mooi exemplaar bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*), gewone taxus (*Taxus baccata*), zomereik (*Quercus robur*) (510cm).

NOOT

(1) Hasselt, AK, Primitief plan, s.d, door J. Ubaghs.

SINT-TRUIDEN (ENGELMANSHOVEN): TUINHEK, SINT-JANSBERG NR. 51

Tuinhek aan de straat, uit de tweede helft van de 19de eeuw, bij een achterin gelegen boerenburgershuis.

► Het tuinhek Sint-Jansberg nr. 51 in Engelmanshoven (foto O. Pauwels)

Witgeschilderd hek van giet- en smeedijzer als toegang naar een recente bloementuin met zes oudere sering, bij een 19de-eeuws boerenburgershuis. De hekpijlers zijn zuiltjes met sokkel, geringde schacht en siervaas ter bekroning. Verder, vierkante stijlen en makelaar eveneens met siervaas, en onder-, dubbele tussen- en bovenregel, gepunte ronde onderspijltjes en spijlen met opengewerkte lanspunt; een liggende voluut vtang het klimmend beloop van de spijlen naar de makelaar op.

SINT-TRUIDEN (GELINDEN): BOERENTUIN BARETTESTRAAT NR. 1

Omhaagde, gemengde moes- en bloementuin.

De tuin ligt achter het boerenhuis van een kleine gesloten hoeve uit de tweede helft van de 18de eeuw, gedeeltelijk in vakwerkbouw; aansluitende kersenweide met barrier. Centraal pad, hagen en grote buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*) structureren de tuinruimte.

▲ Boerentuin Barettestraat nr. 1 (foto O. Pauwels)

SINT-TRUIDEN (GELINDEN): VOORTUIN

DORP NR. 34

Verwaarloosde voortuin met variëteiten van buxus.

De tuin hoort bij een hoevetje, en vertoont een grote cultuurvariëteit van buxus, ingegroeid door een cultuurvariteit van Californische schijncipres (*Chamaecyparis lawsoniana*).

Er tegenover, bij het oorlogsmonument en het voormalig gemeentehuis, een kleinbladige linde (*Tilia cordata*) (213cm).

SINT-TRUIDEN (GELINDEN): MOESTUIN EN HEREN- BOERENPARKJES

LUIKERSTEENWEG NR. 543

EN NR. 554

Moestuin aan de straat, bestemming al begin 19de eeuw gesignaleerd. Volledig ommuurd herenboerenparkje.

Aan de in 1717 aangelegde verbindingsweg tussen Sint-Truiden en Luik liggen meerdere belangrijke hoeven met een tuin of een herenboerenpark. Ondermeer:

Nr. 543. Moestuin aan de straat, die op de Primitieve kadasterkaart van 1823 door A.J. Modave, is genoteerd. Hij sluit aan bij de stalvleugel en het boerenhuis uit de eerste helft van de 19de eeuw, van een hoeve. De tuin is partieel nog in gebruik en tegen de zuidgevel groeit er leifruit en druivelaars.

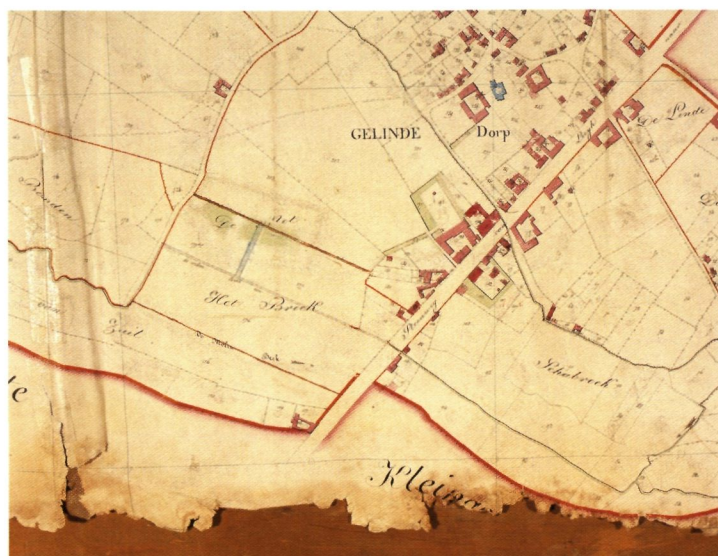
Nr. 554. Volledig ommuurd herenboerenparkje met brede bomenrand en solitaires in het grasveld. Niet toegankelijk.

►
Het inrijhek naar
het herenboeren-
parkje Luikersteen-
weg nr. 561
(foto O. Pauwels)

SINT-TRUIDEN (GELINDEN): HERENBOERENPARK

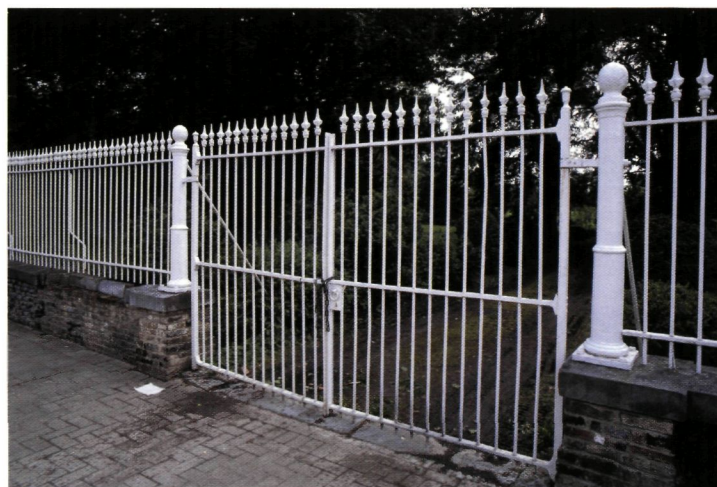
LUIKERSTEENWEG NR. 561

Herenboerenparkje in landschappelijke stijl met pittoresk karakter uit omstreeks 1900 en een geometrische tuin met classicistisch paviljoen uit de tweede helft van de 18de eeuw, bij een imposant 18de-eeuws hoevecomplex. Tuinvijver, bruggetjes, prieel van haagbeuk. Interessant laat 19de-eeuws hekwerk.

▲
Primitief kadaster-
plan (1823) van
Gelinde met de
boerderij Luiker-
steenweg nr. 561
(Hasselt, AK)
(opname
Kris Vandevorst)

De boerderij ligt aan de Luikersteenweg, ten oosten van de dorpskerk en ten westen van de Herk, temidden van boomgaarden en landerijen, en was voorheen een uitgestrekt landbouwbedrijf van meer dan 75 ha, deels aansluitend bij de gebouwen en met 35 ha op de Saffraanberg. Herstel en heraanplantingen zijn aan de gang.

► Het herenboeren-
parkje Luikersteen-
weg nr. 561
in Gelinden

► Het classicistisch
tuinpaviljoen in de
oude parterretuin
achter de boerderij
Luikersteenweg
nr. 561 in Gelinden

Het Primitief kadasterplan van 1823 door A.J. Modave (1) geeft voor de site een complex gebouw met binnenkoer (perceel nr. 193) en achteraan een omgrachte tuin met paviljoen (perceel nr. 195). Naar verluidt was het goed in de 19de eeuw bezit en buitenverblijf van ene generaal Nonnon. De kadastrale opmetingsschets van 1905 noteert de gedeeltelijke demping van de U-vormige gracht en de abraak van gebouwen op het perceel ten westen.

Een monumentaal wit geschilderd hek van giet- en smeedijzer uit omstreeks 1900, begrenst het herenboerenparkje langs de steenweg, naast het huis en staat op een lage bakstenen muur met deksteen van blauwe hardsteen. Het poorthek hangt tussen gietijzeren zuiltjes met basis, sokkel en bolbekroning. Verder, vierkante regels met vaasje, onder-, tussen- en bovenregels en ronde spijlen met lanspunt. Schuine stangen verankeren het in de bodem.

Het herenboerenparkje in landschappelijke stijl ten oosten van het imposant boerenburgerhuis, ligt op een onregelmatig perceel, bevoeid door een verbindingsbeekje van de Herk naar de tuinvijver. Verspreid ingeplante bomen, buxusvormen in het gras, een brede laan vanaf de straat en secundaire afbuigende wandelpaden. Bloementuin bij het straathek. Halfroond zitprieel van haagbeuk uitkijkend op de vijver.

Drie bruggetjes over de beek en over de vijverarm, met merendeels smeedijzeren leuningen, mogelijk hergebruikt, dateren uit het einde van de 19de of het begin van de 20ste eeuw. Eén brugleuning met X-motief tussen de stijlen en regel, een tweede met gekrulde X en gekrulde omgekeerde V, en een derde met eenvoudige spijlen tussen de regels en met op een krul eindigende handgreep.

De rechthoekige tuin is vandaag begrensd door ten noordoosten de dwarsschuur, ten zuidoosten een vijverarm, ten zuidwesten een afsluiting van betonplaten en ten noordwesten een bakstenen muur. Tuinmuur afgewerkt met een rollaag van baksteen en geritmeerd door iets hogere muurpilasters met deksteen van arduin. De brede L-vormige vijverarm is de restant van een U-vormige omgrachting, waarvan de demping in 1905 werd gekadastreerd. Hij vormt de grens met het herenboerenpark ten oosten en de boomgaard ten zuiden. Een centraal pad loopt recht naar een achthoekig tuinpaviljoen in classicistische stijl uit de tweede helft van de 18de eeuw, vandaag in ruïneuze toestand maar de restauratie is gepland. Verzorgd gebouw van bak- en kalkzandsteen met gemansardeerd koepeldak (leien, loden broek over de top) op een verhoogde sokkel. Vijf traptreden van kalkzandsteen naar een keldertje (180cm x 117cm). Vier verzorgd geprofileerde treden van natuursteen naar de steekboogdeur met omlijsting, neuten, tussendorpel en hangende sluitsteen van natuursteen; vleugeldeur en bovenlicht met houten roedenverdeling. Drie steekboogvensters (mankerend houtwerk) en muurnissen ertussen. Voorheen bepleisterd interieur met profiellijsten met sporen van rode en roze kleurresten. Recent geplante buxus (100cm hoog) rond het paviljoen en op evenwijdige rijen in het gras over de hele lengte van de tuin. Druivelaar tegen de tuinmuur in de noordwestelijke hoek, treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') (201 en 204cm) in de hoeken naast het paviljoen, en oude, omgewaaide treurwilg bij de vijverarm.

BOMEN

Meerdere gewone beuken (*Fagus sylvatica*) (326, 327, 401cm), treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula') (240cm, ent op 2m), Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*), 207cm, hemlock (*Tsuga heterophylla*) (110cm), blauwe spar (*Picea pungens*) (100cm), gewone plataan (*Platanus x hispanica*) (450 en 447cm), een oude gewone taxus (*Taxus baccata*) met drie gesteltakken vanop 100cm, Krimlinde (?) (*Tilia x euchlora*), zilverlinde (*Tilia tomentosa*) (278cm).

NOOT

- (1) Hasselt, Archief van het kadaster, Primitief plan, J. UBAGHS. Verzamelplan, 1823, A.J. Modave.

BEZOEK: oktober 1994

SINT-TRUIDEN (GELINDEN): MOESTUIN

SINT-QUINTINUSSTRAAT NR. 1

Omhaagde moestuin aan de straat.

De tuin hoort bij een boerenhuis uit het einde van de 19de of het begin van de 20ste eeuw, is omhaagd en bepaalt er het straatbeeld.

SINT-TRUIDEN (GROOT-GELMEN): PASTORIETUIN

GROOT GELMENSTRAAT NR. 1

Omhaagde en ommuurde pastorietauin uit de late 19de eeuw.

De pastorietauin ligt samen met de kerk, het kerkhof en het dorpschooltje op een heuvel. De pastorie dateert uit einde 19de eeuw, heeft een tuin ten oosten van de kerk, op een ommuurd en deels omhaagd perceel. De voortuin is een bloementuin met een centraal pad naar de voordeur, geflankeerd door twee tuinhortensias (*Hydrangea macrophylla* 'Vicomtesse de Vibray') (?). Het hekje naar de oos-

▲ Luchtopname met in het verlengde van de kerk, de pastorie met tuin van Groot Gelmen (Sint-Truiden, Dienst Ruimtelijke Ordening)

relijke tuin heeft een platte stijl, onder-, tussen-, en bovenregel en getorste spijlen. Het grasveld heeft een bomengordel aan de Groot Gelmenstraat, ter opvang van het vrij grote reliëfverschil. Tien peren-piramides ten noorden en een rij buxus (*Buxus sempervirens*) ten zuiden boorden verder het grasveld af.

BOMEN

Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*, geknot, 209cm), gewone esdoorn met bont blad (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), twee Californische schijncipressen (*Chamaecyparis lawsoniana*), kerspruim met bruinrood blad (*Prunus cerasifera* 'Nigra'), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), gewone taxus (*Taxus baccata*).

SINT-TRUIDEN (GROOT-GELMEN): VILLA LES TILLEULS

HELSHOVENSTRAAT NR. 80

(niet toegankelijk voor het publiek)

Villaparkje uit de tweede helft van de 19de eeuw met voortuin, straathek, bomenrijk parkje en lindendreef naar de achteraan gelegen boomgaard met barrier.

De tuin hoort bij de "Villa les Tilleuls" en ligt hoger dan de straat en op een naar achter sterk hellend terrein. Hij heeft een straathek van elf traveeën, op een plint van gecementeerde baksteen met deksteen van blauwe hardsteen. Zwartgeschilderd giet- en smeedijzerwerk tussen bakstenen pijlers. Dubbele vierkante stijlen met tussenstijl, bovenaan samengebun-

▲ De voortuin met straathek van Villa Les Tilleuls in Groot Gelmen

▼ De barrier naar de weide achter Les Tilleuls

deld en gevat tussen C- en S-krullen met bekroning. Onderregel en dubbele bovenregel met gespiegelde S- en C-motieven, spijlen met speerpunt en klimmend beloop naar de tussenstijlen. Centraal ingangshekje en trappen naar de voortuin. Hoge bakstenen muur met gesteelde bol ten westen, en eenvoudig spijlenhek ten oosten tussen vierkante pijlers van baksteen naar de oplopende oprijlaan van linde (*Tilia spec.*). Aan het einde, 'barrier' naar de boomgaarden: mooie gietijzeren kolommen met basis, gecanneleerde schacht, palmetmotief als kapiteel en bekronende gestileerde, gepunte bloemknop ter bekroning. Vierkante stangen en stijlen uitlopend op een vaasje, onder-, tussen- en bovenregels met liggende krul. Ronde gepunte spijltjes en spijlen met uitgewerkte lanspunten, klimmend naar de middenstijl.

De voortuin in typisch 19de-eeuwse bloemperkjesstijl ligt tussen de dienstgebouwen op de westelijke zijde en een oprijlaan naar de achterliggende fruitweiden met 'barrier' ten oosten. Hij heeft een centraal grasveld met rondweg van grind, enkele solitaire bomen, bloemperken met voornamelijk rozen, een rozenboog en een prieeltje van metaal onder een zinken piramidedakje met liaanroos (*Rosa* 'Kiftsgate'). De achtertuin is een bomenrijk parkje met sterk oplopend reliëf, opgevat als een gazon met bomenrand.

Op de eerste uitgave van de Dépot-kaart (toestand 1871) verschijnt wel het huis (tegenover de ingang van kasteel De Motte), maar het park wordt pas genoteerd op de uitgave van de stafkaart van 1934.

BOMEN

Grootbladige linde (*Tilia platyphyllos*) aan weerszij van de oprijlaan, valse Christusdoorn (*Gleditzia triacanthos*), Bontbladige vederesdoorn (*Acer negundo* 'Variegata'), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (373cm in de voortuin, 285cm, 451cm met kruin van ca 25m, achteraan), treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') (109 en 165cm), Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*) (153cm), tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) (217cm), moeraseik (*Quercus palustris*) (210cm), hangende zilverlinde (*Tilia petiolaris*) (350cm), oosterse levensboom (*Thuja orientalis*) (350cm), blauwe spar (*Picea pungens* 'Koster') (123cm), Japanse honingboom (*Sophora japonica* 'Pendula') (117cm).

SINT-TRUIDEN (GROOT-GELMEN): KASTEEL DE MOTTE

METTEKOVENSTRAAT NR. 4

Slecht bewaard, langgerekt kasteelpark in landschappelijke stijl met pittoresk karakter uit het derde kwart van de 19de eeuw met ouder perceel lustbos uit rond 1900; oudere, omgrachte site met feodale wortels en neerhopperhofstructuur; kasteel, boerderij en dominante poorttoren gerestaureerd en verbouwd in 1868 en 1887 in eclectische stijl; recente wijzigingen, ook de bestemming hotel-restaurant.

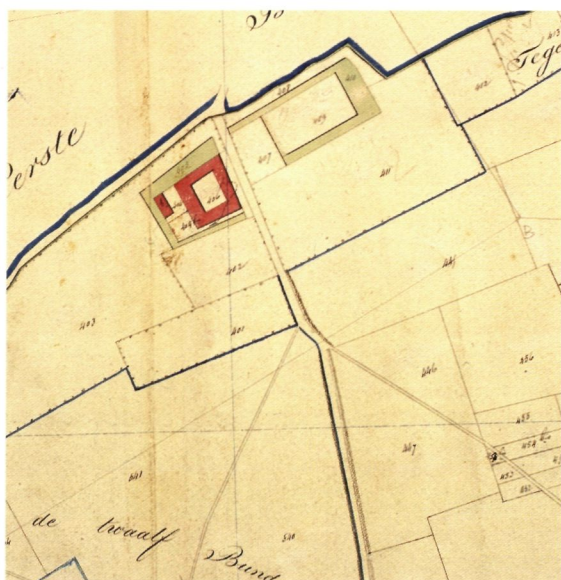
Het goed ligt ten zuiden van de Romeinsesteenweg, ten oosten van de dorpskern op de zuidoostelijke flank van de Fonteinbeek, een bijbeek van de Herk, en is begrensd door de Mettekovenstraat ten oosten en de Grootgelmenlaan en de Fonteinbeek ten westen.

De Motte was de zetel van een feodaal leen dat tussen 1342 en 1367 in het bezit kwam van de familie van Broeckom, die opgevolgd werd door de van der Borch en de van Ryckel (1). Tussen 1531 en 1589 werd er een nieuw kasteel gebouwd, dat later 'hoff van der Motte' heette en in de opeenvolgende akten van verhef beschreven werd als een versterkt huis met ophaalbrug, vijvers, tuin en aanhorigheden. In 1589 werd het goed verworven door Jan van Herckenrode, licentiaat in de rechten, heer van Mulcken en burgemeester van Tongeren. In 1651 is het goed met inbegrip van zijn boomgaarden, landerijen en bos 13 bunder groot. Het kasteel viel in

▼
Luchtopname van
Groot Gelmen met
rechts het kasteel
De Motte en aan de
overkant de villa
Les Tilleuls
(Sint-Truiden, Dienst
Ruimtelijke
Ordening)

► Primitief kadaster (1824) met het kasteel De Motte in Groot Gelmen (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

▲ Ferrariskaart met De Motte in Groot Gelmen (Brussel, KB, KP)

1690 de vlammen ten prooi, zodat slechts het neerhof en de donjon overeind bleven. Een 19de-eeuwse reconstructietekening (2) van de ingangspoort, gemaakt door de bekende genealogist Leon de Herckenrode, toont het in deze vorm. In de kelder zou een kern van de middeleeuwse woontoren bewaard gebleven zijn (3). Baron de Herckenrode verkocht De Motte, het erfdeel van zijn echtgenote en nicht Marie Thérèse de Herckenrode, aan haar oom Jean Guillaume Ulens. In 1851 vererfd door Paul François Marie Ulens werd het kasteel, dat in 1758 wederopgebouwd was, in de voor de 19de eeuw typische historiserende stijl gerestaureerd en verbouwd. De familie Ulens was ook verantwoordelijk voor de verlandschappelijking van de omgeving.

▼ Staffkaart (1934) met de wijzigingen in de structuur en de aanleg van De Motte (Brussel, NGI)

In 1977 en tot 1988 kwam het kasteel in handen van René de Borman (4). Na jaren van leegstand werd er sedert 1995 een drastische renovatie doorgevoerd en met een herbestemming in 1997 als horeca.

De Ferrariskaart (1771-1775) toont een U-vormig gebouw langsheen de nu verdwenen Zoutstraat en een omgrachte overtuin temidden van boomgaarden. Op het Primitief kadaster (1824) (5) wordt dit een omgrachte (perceel 405), monumentale gesloten hoeve met vierkante binnenplaats (perceel 406), kasteel ten westen (perceel 404), lustgrond (terrain d'agrément) omgeven door boomgaarden ten zuiden en de omgrachte overtuin met moestuin ten oosten (perceel 409 en 410). De kadastrale opmetingsschetsen tonen de halvering en de aanpassingen van de hoevegebouwen in 1865 en 1868 en de verfraaiing met hoektorentjes van het kasteel, het bijbouwen van de toren in 1868 en van een noordelijke dienstvleugel bij de hoeve en tenslotte de uitbreiding van het kasteel met een halronde wintertuin tegen de zuidgevel in 1883. In 1887 gebeurde een enclosure-operatie waarbij de Zoutstraat over de lengte van het park afgeschaft werd en de voormalige overtuin in het domein kwam te liggen (6). Een postkaart van rond 1909 toont de tuinen ten zuiden aan de voet van het gemonumentaliseerd kasteel: ronde grasperken en corbeilles, opgestelde kuipplanten, leifruit tegen de torengewel en een fraaie wintertuin.

Op de Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1878) gebeurt de toegang tot De Motte vanuit het westen, de richting van het dorp en bestaat ook het tracé van de Zoutstraat nog. Ten oosten daarvan ligt nog de

U-vormige gracht, ten westen liggen twee parallelle grachtarmen en ten zuiden twee stroken park, begrensd door boomgaarden. De stafkaart uitgegeven in 1937 toont een meer geëvolueerde toestand zoals hierboven beschreven, met inlijving van de Zoutstraat en uitbreiding van het park naar het oosten. Van de U-vormige gracht is geen spoor meer, ten westen is de zuidelijke arm parkvijver geworden en de noordelijke verkleind. Het domein is nu ook langs de Mettekovenstraat toegankelijk (op het tracé van de Zoutstraat) en de westelijke oprit is naar het oosten doorgetrokken.

De toegang aan de Mettekovenstraat gebeurt nu via een banaal, recent inrijhek. Het park bestaat uit weilanden en grasvelden met solitaire bomen, bomen groepen, en een recente dreef ten noorden en zuiden van de omgrachte kasteelsite. Een ouder lustbos ligt ten oosten. De omgrachting met gemetselde en gecementeerde keermuren is deels tot vijver verbreed. Een gemetselde muur is de restant van een spievormige moestuin uit de tweede helft van de 19de eeuw, gelegen tussen de Grootgelmenlaan en de Fonteinbeek.

BOMEN

Drie bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), fijnspar (*Picea abies*), gewone beuk (*Fagus sylvatica*), gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*), gewone esdoorn met purperrode bladonderkant (*Acer pseudoplatanus* 'Purpureum'), zilverlinde (*Tilia tomentosa*), zomereik (*Quercus robur*), zuilvormige eik (*Quercus robur* "Fastigiata"), en nieuwe dreef van kleinbladige linde (*Tilia cordata*).

NOTEN

- (1) R. ULENS, *Les seigneuries liégeoises du Pays de Looz, La seigneurie foncière de la Motte à Grand Jaminne*, Hasselt, 1932.
- (2) In privé bezit.
- (3) DOPERE F. e.a., *De donjon in Vlaanderen. Architectuur en wooncultuur*, Brussel, Leuven, 1991.
- (4) *Sint-Truiden ingekaderd*. Tentoonstellingscatalogus, Sint-Truiden, 1998, p. 132-135. ULENS R., *Groot Gelmen*, in Jaarboek van het Limburgsch geschied- en oudheidkundig genootschap, 45, 1931, p.175-178. ID., *La seigneurie foncière de la Motte*, in Verzamelde opstellen uitgegeven door de geschied- en oudheidkundige kring van Hasselt, deel 8, 1932, p. 72-98.
- (5) Hasselt, AK, Primitief plan (1824) door A.J. Thonissen.
- (6) ID., kadastrale opmetingsschetsen.

BEZOEK: september 1997

SINT-TRUIDEN (KERKOM): KASTEEL VAN KERKOM OF ALSTERGOED, HEUSDENSTRAAT NR. 6

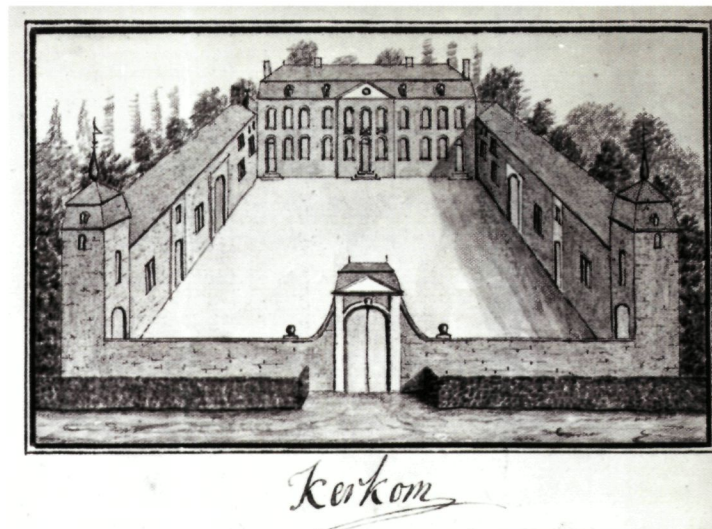
(niet toegankelijk voor het publiek)

Kasteelpark in landschappelijke stijl met riant karakter aangelegd naar een ontwerp van landschapsarchitect en botanist Alfred Wesmael, uit 1883; kasteel in eclectische stijl naar plannen van Edmond de Serrure, gedateerd 1889. Ouder domein met feodale wortels, in 1760 voorzien van een kasteel waar men woonde 'entre cour et jardin'; nu renpaardenfokkerij.

Het Alstergoed, zetel van een heerlijkheid, was een adellijk leen dat van het einde van de 14de eeuw tot 1675 toebehoorde aan de familie van Alsteren, dankzij het huwelijk van Isaude van Kerkckem met Willem van Alsteren (1386-1422); tijdens de 18de eeuw kwam het achtereenvolgens in handen van de familie van Schoor, de Borman van Hasselbroek en de Selys (1).

Ten tijde van de beschrijving voor *Les Délices du pays de Liège* (1740), is het nog in het bezit van de van Schoor. De grond, zo zegt de auteur, is er zo vet en zo licht dat "*Cérès attend à peine les soins du laboureur pour l'enrichir de ses dons les plus précieux*". Een zijarm van de plaatselijke beek, vervolgt hij, voedt de omgrachting ten oosten, waar ook de ingang ligt naar het erf en naar het nette, gerieflijke en goed onderhouden woonhuis. De tuin die er bijhoort,

▼
Het Alstergoed in Kerkom in zijn classicistische fase, zoals Philippe de Corswarem het begin 19de eeuw tekende (Brussel, KB, Prentenkabinet)

► Primitief kadasterplan (1824) met het Alstergoed (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

▼ Het kadastraal werkplan met het Alstergoed, verland-schappelijk en met het nieuw kasteel en de vijver. Links het Wit kasteel met zijn oud, nog geometrisch grachten-systeem (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

beslaat een mooi genivelleerd terras dat men via een natuurstenen pui bereikt. Een fraai paviljoen in baksteenmetselwerk ligt aan de overzijde en de schoonheid van de tuin “getuigt van de kundigheid en naarstigheid van de tuinman” (2).

Niettemin werd er in 1760 een nieuw U-vormig classicistisch hof gebouwd bij de beschreven tuinen voor nut en sier, temidden van uitgestrekte boomgaarden. Zo tekende Philippe de Corswarem (1759-

1839) het kasteel, dat toen eigendom was van wijlen baron Michel de Selys was. Een erekoer ligt aan de voet van het kasteel, geflankeerd door symmetrische dienstgebouwen met hoektorens onder mansardedak, ze is op de vierde zijde toegankelijk via een hoge inrijpoort in de afsluitmuur, waarbij een omhaagde gracht ligt. In het kasteel met mansardedak, elf traveeën, twee bouwlagen en een middenrisaliet met fronton en oeil-de boeufraampje woont men, naar de normen van die dagen ‘entre cour et jardin’.

Men herkent deze configuratie op het Primitief kadasterplan van 1824, met tuinen ten westen en ten zuiden. Het hof (perceel 203) ligt ten zuiden van de Bergstraat, heeft tuinen (nr. 194 en 196) met twee vierkante paviljoentjes (nr. 195) en ten noorden van de straat boomgaarden (nr. 111, 112 en 113) waar later het kasteel komt te liggen. De kadastrale legger kent in 1844 ‘Hyacinthe Dechestret, rentenier te Luik’ (1797-1881) als eigenaar (3). Hij had het Alstergoed door zijn huwelijk in 1834 met barones Armande de Selys Longchamps verworven, was vanaf 1860 burgemeester van Kerkom en suikerfabrikant in Bernissem bij Sint Truiden (4). Hun dochter Léonie de Chestret en haar echtgenoot Victor baron de Waha Baillonville ruilden dit goed in 1885 met haar neef baron Fernand de Moffarts (1844-1922) en zijn echtgenote Emma van Brien (1846-1920).

Het huidige park is blijkbaar ontworpen toen het 18de-eeuwse hof nog bestond, na de afschaffing in 1855 van de Bergstraat die ingesloten werd maar als parkpad nog bestaat (5). De aanlegplannen die naar verluidt (6) ter plaatse bewaard zijn, dragen de datering 23 augustus 1883 en zijn van Alfred Wesmael, een in 1832 in Sint-Joost-ten-Noode geboren botanist en landschapsarchitect die talrijke publicaties op zijn naam heeft staan (7).

De kadastrale mutatieschets van 1891 registreert de sloping van het woonhuis en van de zuidvleugel van het oude Alstergoed, en de komst van de nieuwe parkvijver en het nieuw kasteel ten noorden van de voormalige Bergstraat. Het kasteel met wapenstein de Moffarts-van Brien en jaarsteen 1889, werd in eclectische stijl ontworpen door Edmond Serrure (1856-1925), sedert 1882 stadsarchitect van Sint-Truiden (8).

De evolutie van een grondgebonden uitbating gecombineerd met residentieel wonen ‘entre cour et jardin’ naar een kasteel met lustpark is typisch voor deze 19de eeuwse periode. Ze gebeurde in opdracht

van baron Fernand de Moffarts (1844-1922). Diens dochter Rosine huwde Edouard de Meeus (d'Argenteuil sedert 1938) (1874-1944) en de erfenamen van hun zoon Adhémar (1899-1973) verkochten het goed rond 1990 aan paardenfokker en renstalhouder Paul Hayen, die op de oude kasteelsite een stoeterij en manège 'Darby Farm' bouwde. Sedertdien zijn de boomgaarden ten noordwesten vervangen door een renbaan en werd het kasteeldomein met een moderne afrastering van het dorp afgesloten.

Op de Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1877) bestaat het huidige kasteeldomein nog niet. Op de uitgave van 1897 (revisie 1885) is de toestand al duidelijker: de Truilingenstraat die enkele jaren vroeger nog ten noorden van het oude hof liep, is over haar oostelijke helft, tot aan de Kerkstraat, afgeschaft en in de boomgaard geïntegreerd. Toch verschijnt het tracé van die weg als parkpad op de stafkaart met de toestand van 1933 (uitgave 1946). Het loopt ten zuiden van het nieuwe kasteel, passeert ten noorden van de oude tuin met hoekpaviljoenen, die in het verlengde lag van het U-vormige hof en het heeft een afslag naar de zuidelijk gesitueerde kerk. Ook het park met zijn verschillende toegangen, zijn wandelpaden en brugjes over de beek, zijn vijver, zijn lustbos ten noorden en de groenschermen ten oosten en ten westen is pas op deze uitgave genoteerd.

Het kasteeldomein sluit vandaag ook bij het dorp aan, ten noorden van de kerk en ligt in een nagevoeg haakse bocht van de Cicindriabeek, plaatselijk de Molenbeek genaamd. Het wordt begrensd door Kerkomdorp ten oosten, de Pastorijstraat ten zuiden, de Truilingenstraat en de landerijen van het Wit kasteel ten westen en noordwesten.

De hoofdtoegang ligt aan de Heusdenstraat met inrijpoort en oprijlaan naar het kasteel, tussen zware, hoge vierkante pijlers van baksteen met plint, kapiteel en geprofileerde deksteen van blauwe hardsteen, uit het laatste kwart van de 19de eeuw. Verdiept bakstenen pijlervlak afgewerkt met een bakstenen hoeklijst van negblokken. Donkerblauw geschilderd inrijhek van smeedijzer. Vierkante stijlen, onder-, dubbele tussen- en bovenregel, onderspijltjes en spijlen met speerpunt en klimmend beloop naar de poortmakelaar, verankerd door een liggende voluut.

Secundaire toegang aan de Kerkomdorpstraat naar de erekoer van het oude hof, met gelijkaardige hek-

▲
Stafkaart (1933)
met rechts de landschappelijke aanleg in het Alstergoed en links het Wit kasteel van Kerkom (Brussel, NGI)

pijlers uit dezelfde periode. Witgeschilderd inrijhek van smeedijzer, met rechthoekige stijlen, onder-, dubbele tussen- en dito bovenregels, gevuld met ringen. Gepunte onderspijltjes en spijlen met speerpunt en klimmend beloop, benadrukt door liggende voluut en tegenkrul. Makelaar uitlopend op een gekroond wapenschild. Achterstallig onderhoud. Ook aan Kerkomdorp, toegang naar de stoeterij. Oude hagen en een dichte begroeiing schermen het domein aan de straatkant af.

Uitgestrekt park met licht glooiende grasvelden, weilanden, solitair, bomengordel, bomengroepen en ten noorden en ten oosten bossen gelegen op de rand van de Keelberg. Landschappelijke vijver met eiland, halfweg het kasteel en de Cicindriabeek. Vanaf het kasteel, belangrijke zichtas over de vijver en het park tussen de bossen naar het landschap ten noordoosten in de richting van Aalst en over de boomgaarden naar het noordwesten in de richting van Straten. De Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1878) vertoont nog geen vijver, maar wel een meer ontwikkeld padenpatroon dan vandaag: een rondweg, en een lange wandellus die de noordwestelijke zichtas volgt en aansluiting geeft op de toegangswegen en het pad rond het kasteel. Ook het rechthoekig tuinperceel met twee hoekpaviljoenen en de noordelijke vleugel van het oude hof zijn herkenbaar. Ook vandaag is deze restant van de terrastuin nog bewaard, te oordelen naar de luchtfoto.

De kadastrale opmetingsschets van 1914 toont in de moestuin zes landgebouwen en een serre, die in 1991 van het kadaster verdwenen.

BOMEN

Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), Canadapopulier (*Populus x canadensis*), fijnspar (*Picea abies*), gewone beuk (*Fagus sylvatica*), gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone platan (*Platanus x hispanica*), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*), monumentale grauwe abeel (*Populus x canescens*), grove den (*Pinus sylvestris*), Oost-Amerikaanse hemlock (*Tsuga canadensis*), gewone iep (*Ulmus minor*), Krimlinde (*Tilia x euchlora*), Noorse esdoorn (*Acer platanoides*), ruwe berk (*Betula pendula*), gewone taxus (*Taxus baccata*), gele treurwilg (*Salix x sepulchralis* 'Tristis'), tweestijlige meidoorn (*Crataegus laevigata*), Coloradozilverspar (*Abies concolor*). De oorspronkelijke hagen van eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) en gewone taxus (*Taxus baccata*) langs de begrenzendende straten zijn recent vervangen door of gedubbeld met herasafsluitingen.

► Primitieve kadastraalkaart (1824) met het Wit kasteel in Kerkom en de later ingelijfde Muizenweg die naast de dienstvleugel liep (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

Kasteel van Kerkom, oude kasteelvleugel, terrasaanleg en twee hoektorens, werd op 4 oktober 1979 beschermd als monument, de omgeving ervan is een beschermd dorpsgezicht.

NOTEN

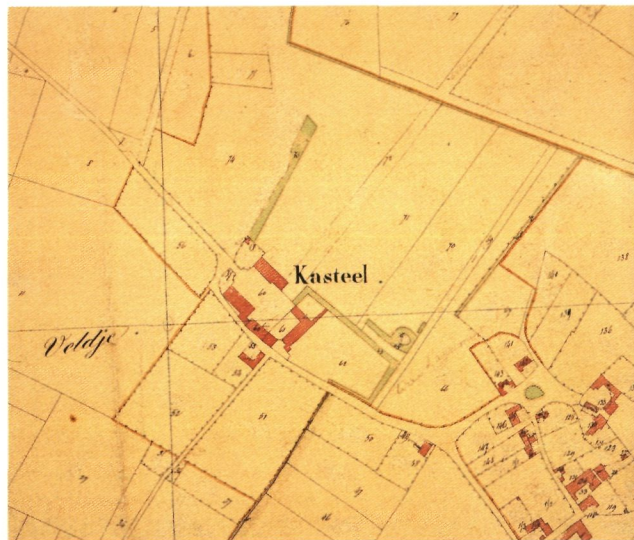
- (1) J. PAQUAY, *Kerkom*, in *Verzamelde Opstellen*, 1935, 2, p. 351-366.
- (2) P.L. DE SAUMERY, *Les délices du pays de Liège*, (Luik, 1743), Anastatische herdruk, Brussel, 1877, p. 374.
- (3) Hasselt, AK, Primitief kadastraalplan, 1824, H.A.Neven. Legger van 1844.
- (4) *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914, Tentoonstellingscatalogus*, Sint-Truiden, 1998, p. 168.
- (5) Hasselt, AK, opmetingsschets.
- (6) Mededeling van Els Deconinck en Willem Driessen (Sint-Truiden). Zie ook *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914*, o.c., p. 74 en 145.
- (7) Ondermeer een *Catalogue raisonné des arbres forestiers et d'ornement de pleine terre en Belgique, les conifères exceptés*, verschenen in Gent in 1864 en dat zelfde jaar reeds aan een tweede druk toe. Zie E. DE SEYN, *Dictionnaire biographique des sciences, des lettres et des arts en Belgique*, 2 delen, Brussel, 1935-1936.
- (8) *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914*, o.c., p. 145.

BEZOEK: slechts van af de openbare weg, september 1998

SINT-TRUIDEN (KERKOM): HET WIT KASTEEL of kasteel de Brouckmans NAAMSESTEENWEG

(niet toegankelijk voor het publiek)

Landgoed van ongeveer 40 ha met kasteel en hoeve uit de 17de tot de 20ste eeuw, en een park met vijver in landschappelijke stijl van ongeveer 4 ha, uit de tweede helft van de 19de eeuw; oudere stichting van feodale oorsprong.

▲ Philippe de Corswarems tekening van het Wit kasteel nog met een muur met inrijhek,

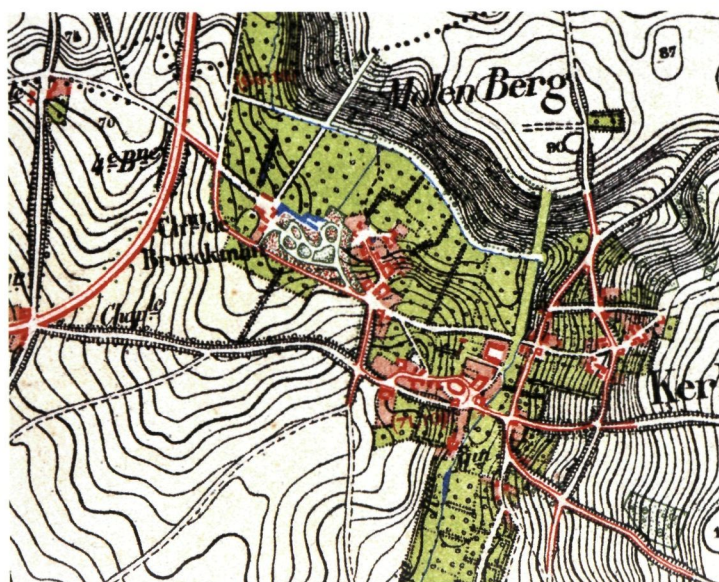
later vervangen door een neo-renaïssancistisch hek (privécollectie, cliché Brussel, KB, Prentenkabinet)

Het goed is gelegen aan de Naamsesteenweg en de Truilingenstraat, op de zuidflank van de Cicindria-beek, ten noordwesten van het dorp, in een landelijke omgeving met boomgaarden, maar werd recent verstoord door de renbaan bij het Rood kasteel of het oude Alstergoed.

Reeds vermeld in 1396, was het aanvankelijk als achterleen van de heerlijkheid Heers in handen van de familie van Hinnisdael tot het langs vrouwelijke lijn eerst overging naar de familie de Heusch, dan naar de Moffarts om in de 18de eeuw steeds langs moederszijde vererfd te worden door de familie de Brouckmans (1). Van hen kreeg het kasteeldomein zijn naam.

Het Primitief kadasterplan (1824) (2) en de legger noteren meerdere orthogonaal in het landschap lopende dreven (nr. 68, 69, 72, 73), een omgrachte tuin (perceel 62) ten zuidoosten van het kasteel (nr. 60, 60 bis, 61), een eveneens omgrachte ronde eilandtuin (nr. 65, als 'plaisiertuin') met eigen waterpartij ten noorden, een lusttuin (nr. 66), tuinen (nr. 53, 57, 58) en boomgaarden (nr. 50, 51, 52, 56, 71, 74, 75), gegevens die op enkele dreven na door de kaart van Bonniver (circa 1825) bevestigd worden. Ter hoogte van de toegang aan het eind van een dreef naar de binnenkoer, lag een bakhuys bij een langerekte 'poel als dreef'. Op dat ogenblik is weduwe 'Debrouckmans' eigenaar (3). Philippe de Corswarem (1759-1839) maakte in die periode een tekening uit het westen. Gecombineerd met de kadastragegevens geven ze een beeld van het goed zoals het tot midden van de 19de eeuw was bewaard, met de gebouwen rond de langgerekte binnenplaats. Op de westzijde een muur van zeven traveeën tussen muurpilasters met centraal vooruit-springend inrijhek tussen hogere pijlers met bolbekroning. Als hoofdtoegang is die gemarkeerd door twee hoge bomen op het erf. De slechts ten dele getekende poort met gelijkaardige hekpijler in een muur tussen het wagenhuis en de vakwerkschuur in de noordvleugel, leidde naar een brede dreef, richting Straten. Een overluidende poort in de hoek tussen het kasteel, ten oosten, en de stalvleugel, ten zuiden, gaf uit op 'den Muijzen weg', vanwaar een laantje vertrok naar de weg naar Velm. Deze verbindingswegen herkent men in de Atlas der Buurtwegen (4).

Samen met een boerenerf met brouwerij (percelen 54 en 55) verdwijnt dit laantje in 1852 en verschijnt de huidige Truilingenstraat, parallel aan de vroegere Muizenweg, waarvan na herpercelering in 1857

▲ Dépot-kaart (1871) met links het kasteel 'de Broeckman' in Kerkom, de verlegde weg en het parkje ten zuiden van de oude grachten; rechts het oude, nog niet verlandschappelijke Alstergoed (Brussel, NGI) (foto O. Pauwels)

▼ Het neo-rennaissance-hek van het Wit kasteel in Kerkom (foto O. Pauwels)

geen spoor meer over is (5). Deze inname of *enclosure* kadert in de verlandschappelijking van het geheel. Immers de Dépot-kaart (opname 1871, uitgave 1877) geeft een parkaanleg in landschappelijke stijl ten oosten van het kasteel, hoewel de verdwijning van de geometrische aanleg maar in 1920 kadastraal werd opgemeten. Het park strekt zich uit ten zuiden en ten oosten van de oude gracht – met grillige maar strakke vorm – en heeft een ingekeerd karakter, vermits een dichte groene gordel het aan alle zijden insluit. De parkpaden kronkelen rond ovale boom- en struikmassieven. Ten noorden en ten westen van het kasteel strekken zich boomgaarden uit. In de tweede uitgave van 1897 (terreinopname 1885), door het ICM, is de toestand ongewijzigd, maar niet bij de terreinopname van 1933 (uitgave 1946) voor de stafkaart. De oude gracht is in een grillige vijver veranderd, het park en de paden zijn verdwenen en slechts een bosje ten oosten, als scherm voor de bebouwing in de Heusdenstraat, blijft over. Vermoedelijk heeft de landbouwfunctie de overhand gekregen en het park verdrongen en is het recreatief aspect beperkt tot de siertuin op de binnenkoer, op de kaart aangeduid als een ovaal tussen de gebouwen.

Een 19de-eeuwse postkaart (6) schijnt dit te bevestigen. Ze toont het wit geschilderd kasteel, dat sedert Corswarems tekening vergroot en verbouwd werd, een nieuw poortgebouw kreeg en een nieuw wagenhuis. Op het erf valt een buxusbol op en is er een holligend grasveld. De Italiaanse populieren die Corswarem suggereert, ziet men ook op de postkaart. Ook in de huidige toestand herkent men de oude configuratie.

De huidige oprijlaan in kiezel vertrekt vanaf de steenweg, deels als dreef van bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), naar het toegangshek op de noordwestzijde van het erf. Het monumentaal hek telt 13 traveeën van zwart geschilderd smeedijzer op een plint van blauwe hardsteen en dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het recht hek heeft eenvoudige stijlen, onder- en dubbele bovenregels, spijlen met lanspunt en korte onderspijltjes. De zes fraaie gecanneleerde zuilen zijn van gietijzer, staan op een voetstuk in de plint en hebben een uitgewerkt postament in neorenaissancestijl naar Vredeman De Vries, nu zonder bekroning en een maskermotief ter hoogte van de bovenregels. Het ingangshek heeft een klimmend beloop voor de spijlen en een geajoueerde plint van in cirkels ingeschreven klaverbladmotief. De flankerende eerste traveeën hebben een hol beloop voor de bovenregels.

De tweede korte, nu afgeschafte rechte oprit in kassei, vertrekt vanaf de Truilingenstraat door een laagstamboomgaard, naar het poortgebouw in de zuidvleugel. Een haag van éénstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) is de begrenzing langs de straat.

Het gekasseid, rechthoekig ereplein ligt tussen de U-vormig ingeplante gebouwen en het monumentaal inrijhek en heeft centraal een cirkelvormig grasperk en kleinere rechthoekige grasvlakken. Schamppalen. Het park ten zuidoosten van het kasteel is samen met de toegangsdreef gekadastraal in 1920, maar aangelegd in de tweede helft van de 19de eeuw. De uitgestrekte waterpartij, pas gekadastraal in 1984, is ontstaan uit de verlandschappelijking van het oude grachtensysteem en de 'plaisiertuin'.

Een sierlijke witgeschilderde boogbrug uit de tweede helft van de 19de eeuw, ligt over de zuidelijke arm van de vijver. De brugleuning bestaat uit een reeks gekoppelde slanke S-volutes tussen de onderregel en de handgreep, vertrekkend uit volutes.

Het 'Wit kasteel' met inbegrip van het dienstgebouw, koetshuis, poortgebouw, boerenhuis, stalconstructie, dwarsschuren en stallen, werd op 12 februari 1980 beschermd als monument, de onmiddellijke omgeving ervan is dorpsgezicht.

BOMEN

Honingboom (*Sophora japonica*) (460cm, opengearsten) (7). Bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') en in de dreef met een gemiddelde stamomtrek op 150cm van 205cm. Verder niet bezocht.

NOTEN

- 1) PAQUAY J., *Kerkom*, in Verzamelde Opstellen, Hasselt, 1935, p. 355-366.
- 2) Hasselt, AK, Primitief plan, 1824, H.A. Neven.
- 3) ID., legger, 1844.
- 4) Hasselt, Provinciaal Archief, *Atlas des Communications vicinales*, Kerkom, 1844.
- 5) Hasselt, AK, opmetingsschetsen van 1852, 1857, 1881, 1920.
- 6) Uitgegeven door B. Delée, Hasselt, s.d.
- 7) CLAES W. e.a., *De Japanse honingboom te Sint-Truiden, Kerkom. Boomverzorging als beheersmaatregel voor het behoud van ons onroerend natuurpatrimonium*, in Monumenten en Landschappen, 1984, p. 7-13.

BEZOEK: augustus 1994

SINT-TRUIDEN (KERKOM): PASTORIETUIN PASTORIESTRAAT NR. 4

Pastorietuin, ommuurde voortuin met hekje en omhaagde achtertuin daterend uit het midden van de 19de eeuw.

De pastorie van Kerkom, in neotraditionele stijl uit de jaren 1920, heeft een voortuin met toegangshek in de as van de voordeur, gevat tussen vierkante bakstenen pijlers met sokkel, dubbele deksteen en gesteelde bol van blauwe hardsteen. Het is een zwart smeedijzeren hek met platte stijlen, onder-, dubbele tussen- en dubbele bovenregel, gepunte onderspijltjes en spijlen, alternerend uitlopend in V-vorm. Het vast hek rust op een plint met hardstenen deksteen en heeft een platte onderregel en dubbele bovenregel, vierkante spijlen, de laagste met gekromde punt, de hoge uitlopend in V-vorm, de hoogste in een uitgelengde krul met zijkrulletjes. De zijmuur is van baksteen met een ezelsrug. Achteraan, strekt zich een ruim grasveld uit eindigend in een beboomde zone.

▲ Luchtopname van de pastorietuin van Kerkom (Sint-Truiden, Dienst Ruimtelijke ordening)

SINT-TRUIDEN (KORTENBOS): KASSELAARHOEVE BASILIEKSTRAAT NR. 21

Herenboerenparkje met grasveld en bomengordel, uit de late 19de eeuw, bij oudere boerderij.

Het parkje, gelegen achter het woonhuis van een grote boerderij met kern uit de 18de eeuw en ten noorden van de kerk, dateert uit einde 19de of begin 20ste eeuw. In de bomengordel onder meer witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*).

De hoeve, woonhuis, schuur en poortgebouw met flankerende lagere gebouwen werden beschermd als monument op 20 mei 1981 (gewijzigd 28 maart 1985).

SINT-TRUIDEN (ORDINGEN): DORPSTUIN DREEFSTRAAT NR. 49

Ommuurde en beboomde tuin bij een herenhuis, uit de 19de en 20ste eeuw.

◀ De ommuurde tuin van Dreefstraat nr. 49 (foto O. Pauwels)

Het perceel wordt gekenmerkt door de begroeiide berm en de bomengordel aan Ordingendorp en aan de Veldstraat door een hoge bakstenen muur met toegangshek.

BOMEN

Blauwe spar (*Picea pungens* 'Koster'), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), gewone robinia (*Robina pseudacacia*), rode bastaardpaardekastanje (*Aesculus x carnea*) en gewone vlier (*Sambucus nigra*).

SINT-TRUIDEN (ORDINGEN): PASTORIETUIN

ORDINGENDORP NR. 48

Pastorietuin uit de 19de eeuw en 20ste eeuw, met hek aan de straat.

Fraai smeedijzeren ingangshek tussen vierkante pijlers van blauwe hardsteen, in een omheiningmuur van grijs- en witgekalkte baksteen met ritmerend,

▼
De ommuurde
pastorietuin van
Ordingen
(foto O. Pauwels)

uitspringend spiegelboogmotief en deksteen van blauwe hardsteen. Vierkante spijlen en geaccen-tueerd regelwerk. Dubbele onder-, tussen- en bovenregels met versterkend krulwerk vertrekkend van de middenstijl. Klimmende spijlen met lans-punt. Gevelstrook en tuinpad van Bocktegels met bloemenborder als in een traditionele moestuin, o.m. afrikaantje (*Tagetes spec.*), gevuldbloemige rode akelei (*Aquilegia vulgaris* 'Porto'), guldenroede (*Solidago spec.*), klokje (*Campanula spec.*), pioen (*Paeonia officinalis*), schildersverdriet (*Heuchera spec.*), vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*). Grasveldje met bomenrand, o.m. scherpe hulst met witbont blad (*Ilex aquifolium* 'Argenteomarginata'), buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*), Californische schijn-cipres (*Chamaecyparis lawso-niana*), en gewone taxus (*Taxus baccata*).

SINT-TRUIDEN (ORDINGEN): KASTEEL VAN ORDINGEN ORDINGENDORP

Verloren gegane tuinen, met interessante ontwikkeling. Aanvankelijk waterburcht van feodale oorsprong met neerhof/opperhofstructuur, waarbij in de eerste helft van de 16de eeuw tuinen werden aangelegd.

Sedert begin 17de eeuw commanderij van de Duitse Orde (Alden Biesen). Sedert de Franse revolutie kasteeldomein van de familie Pitteurs Hiégaerts met uitbreiding door inname van de oude dorpskerk, wijziging van de initiële structuur en nieuwe tuinaanleg. Door aanzienlijke oorlogsschade, gedeeltelijke wederopbouw maar verlies van het rijke interieur van het kasteel, de kunstcollectie, een deel van de neerhofgebouwen en de vermaarde tuinen.

WATERBURCHT EN COMMANDERIJ

Aanvankelijk was Ordingen de zetel van een heerlijkheid – in de 15de en 16de eeuw in handen van de familie van Horion –, met een waterburcht die op een strategische plek was opgetrokken: een waterrijk maar vruchtbaar gebied langs de Melsterbeek, op de grens met het keizerlijke Zepperen en nabij de grenzen van het Land van Loon, het prinsbisdom Luik en het hertogdom Brabant. Willem III van Horion, die ze in 1503

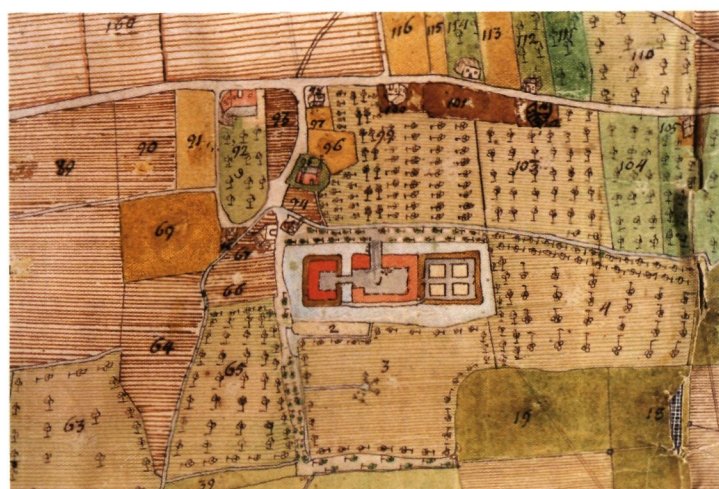
erfde en in 1556 stierf, was een renaissancist die contact had met Erasmus en het collegium Trilingue in Leuven, in Ordingen een nieuwe vleugel bouwde en er tuinen aanlegde. Na de dood van zijn kleinzoon Willem IV van Horion wordt in 1610 de heerlijkheid met kasteel verkocht aan Edmond Huyn van Amstenraedt, landcommandeur van Alden Biesen (1).

In de 18de eeuw wordt Ordingen in *Les délices du pays de Liège* geprezen om zijn vruchtbare en riante ligging met wijds uitzicht op het land met zijn dorpen en mooie huizen en het kasteel als “*un des plus agréables objets*”. De beschrijving vermeldt dat de visrijke vijver “*qui lui sert de boulevard*” eveneens het neerhof en de donjon beschermt. Deze laatste zou, volgens een opschrift met het wapenschild van de Hemricourt en de Warfusée in 1090 gebouwd zijn en “*promet encore une longue durée*”. Het opperhof is kleiner dan het neerhof en heeft ruime, gerieflijke en goed ingedeelde appartementen (2).

Als kerkelijk goed verkocht, komt de burcht in de Franse tijd in het bezit van de familie Pitteurs, die er een kasteeldomein van maakt met een park in landschappelijke stijl.

Combineert men de gegevens die men afleest op de ets van Romein de Hooghe uit 1700, de figuratieve kaart van Ordingen (3), de Ferrariskaart (1771-1775) en de tekening van Philippe de Corswarem (1759-1839) uit het begin van de 19de eeuw, dan krijgt men een vrij goed beeld van hoe Ordingen tot dan toe bestond.

Het bezat de klassieke neerhof-opperhofstructuur en was gelegen in een ruime rechthoekige watergracht, parallel aan de Molenbeek. Het was bereikbaar ofwel via een afslag van de grote weg die de dorpskerk (op de figuratieve kaart nr. 95) en de watermolen passeerde, ofwel via een korte rechte dreef in de boomgaard (nr. 99) die een beboomde laan vervoegde, parallel met de beek. Kerk en watermolen herkent men op de ets. Een brug over de zuidelijke gracht leidde naar het poortgebouw van het neerhof (nr.1 ‘*de commanderie met pachthoff moeshoff inbegrepen de omliggende wateren oft vijvers*’) en vandaar via een tweede, klimmende driebogige brug naar het opperhof. Ten westen, achter het neerhof lag binnen de gracht een ruime eilandtuin, daarachter een boomgaard (nr. 4 ‘*den langen boomgaert der commanderie*’) en ten noorden een weide met fontein omringd door bomen (nr. 3 ‘*de peerds oft fonijnweide*’. Daarnaast lag een boomgaard (65 Brouckhoff boomgaert) en moestuinen (nr. 66

▲ De prekadastrale kaart (rond 1784) met de commanderie van de Duitse Orde in Ordingen met de klassieke neerhof-opperhofstructuur (noorden onderaan) (Hasselt, RA, Archief Alden Biesen nr. 3030) (foto stadsfotograaf Sint-Truiden)

Ordingen

‘pachterij warmoeshoff’ en nr. 67 ‘*met warmoeshoff en schure der molen*’) (4). Bij de verkoop als nationaal goed beschrijft men twee moestuinen met leifruit van peren en perzik tegen de gevel van de schuur en buiten de omgrachting een derde moestuin voor de pachter en drie boomgaarden (5).

APARTHEID EN LANDSCHAPPELIJKE AANLEG

Ook op het Primitief kadasterplan (1823, herzien 1842) (6) herkent men deze situatie, met kerk (perceelnummer 36) en watermolen (nr. 38,47,48). Naast de oude dreef (nr. 53) naar het neerhof (nr. 44) lag een tweede parallelle rechtstreekse toegang

▲ De commanderie van Ordingen getekend door Philippe de Corswarem begin 19de eeuw (Brussel, KB, Prentenkabinet)

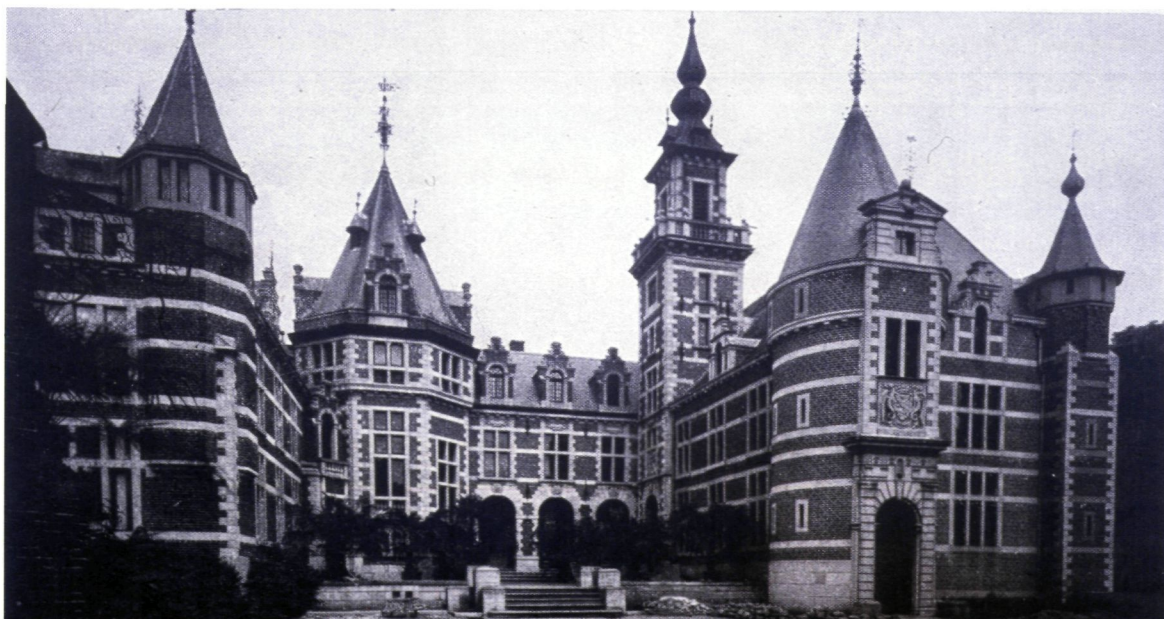
▲ Primitief kadasterplan (1823) met Ordingen als kasteel: wijzigingen in de aanleg als de ruimtelijke vertaling van maatschappelijke veranderingen: opdeling van het erf en eigen oprijlaan naar de erekoer (noorden boven) (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

over de gracht naar het opperhof (nr. 45). Twee bijgebouwen op de oostkant schermten het neerhof voor de kasteelbewoners af en bakenden, na het dichten van de gracht tussen beide, een langgerekt ereplein af. In het verlengde van de nieuwe toegang kwam over de noordelijke gracht een nieuwe brug naar het park (nr. 50) met vijver (nr. 49).

Deze wijzigingen zijn ruimtelijke vertalingen van maatschappelijke veranderingen: het domein werd zoals ook het kasteel van Brustem, het Gravenhuis in Zepperen, het Bogaardenhof en het Speelhof in Sint-Truiden familie-kasteel voor de nakomelingen van Jean Théodore Balthazar (1755-1807) en Henri Bonaventure Trudo Pitteurs Hiégaerts (°1762), die deze kerkelijke goederen hadden opgekocht. Ordingen, dat volgens de notitie van Philippe de Corswarem als Nationaal goed door Pierre de Libotton was gekocht, werd kort nadien het bezit van Charles Lambert Balthazar Pitteurs Hiégaerts (1797-1862), die ook burgemeester van het dorp was, volksvertegenwoordiger en agronoom. Hij werd opgevolgd door Léon (1876-1902) en Antoine (1896-1962) Pitteurs (7). In de 19de eeuw werd er ook een suikerfabriek uitgebaat, gelegen aan de overzijde van de weg naar Zepperen en sedert 1817 door een dreef met de steenweg Sint-Truiden – Tongeren verbonden (8).

De vroege landschappelijke aanleg die het Primitief kadasterplan laat vermoeden, vindt men ook op de Dépot-kaart (opname 1871, uitgave 1878) maar is verder geëvolueerd. De vijver is vergroot, het park doorsneden door lusvormige, op elkaar aansluitende wandelpaden, in functie van een rechtstreekse toegang tot het kasteelerf is de zuidelijke grachtarm gedeeltelijk gedicht en de gracht tussen neerhof en opperhof volledig. Dankzij een enclosure-operatie waarin het oude kerkje van Ordingen in 1858 verdween, kreeg het park een zuidelijke uitbreiding. Een lange dreef verbond de nieuwe toegang met de

▶ Het vernieuwde kasteel van Ordingen (uit M. MONMARGE, *Toute la Belgique*, 1830-1930, Brussel, s.d.) (foto KULeuven)

steenweg naar Tongeren en eindigde bij een nieuw smeedijzeren hek dat rechtstreeks toegang gaf tot het kasteelerf en het oude poortgebouw links liet liggen. Op de tweede uitgave van de kaart (revisie 1886, uitgave 1994) door het ICM, bleef de configuratie ongewijzigd (zie kasteel van Brustem).

Het familiefortuin liet toe gerenomeerde architecten als de Antwerpenaar Josse Schadde (1818-1894) en zijn leerling de Brusselaar Paul Saintenoy (1862-1952) aan te trekken om het kasteel ingrijpend te herbouwen in Vlaamse neorenaissancestijl, het weelderig in te richten en er een waardevolle kunstcollectie in onder te brengen (9).

Prentkaarten tonen het kasteel en park in deze hoogdagen. Een voor de tijd typische corbeille lag op het ereplein en de brug naar het park was geaccentueerd met een monumentaal uitgewerkt poortje in neorenaissancestijl. Het park bezat een uitzonderlijke verzameling bomen en bloeiende planten (10). Men kweekte ook eigen variëteiten zoals de Iep van Ordingen en de appelrassen 'Reinette de Pitteurs' en 'Baron de Pitteurs'.

HET EINDE

Na de eerste wereldoorlog begon de neergang van Ordingen. Het oude neerhof werd gesloopt op de twee nog bestaande gebouwen na. Een bom tijdens de tweede wereldoorlog trof het kasteel, men dempte de eerste jaren van 1960 de gracht en verkavelde het park. Dit werd in 1931, 1962 en 1963 gekadastraerd (11).

Vandaag herinneren nog slechts povere sporen aan de verloren tuinen: de verwaarloosde dreef van grootbladige linde, begeleid door een haag van opgeschoten haagbeuk, naar de inrijpoort van het neerhof en het hek aan de toegang tot het ereplein bij het kasteel. De uitgestrekte boomgaard ten zuiden, grotendeels verjongd, bleef eveneens behouden.

Het kasteel, met name de toren en bergplaats, werden als monument beschermd op 11 september 1968.

NOTEN

- (1) *Brustem, grensburcht. Ordingen, kommanderijdorp.* (Wandelingen in Sint-Truiden), Sint-Truiden, 1991. C. DE MAEGD, H.J. VAN DEN BOSSCHE, *De Verloren Tuinen van Ordingen*, Open Monumentendag Vlaanderen, Sint-Truiden, 1999. M. GRAU-

WELS, *De heerlijkheid en de heren van Ordingen*, Het Oude Land van Loon, 1971, p. 61-139. P. TULKENS, *Ordingen in de tweede helft van de 18de eeuw: een Haspengouws dorp in de ban van de Duitse Orde*, Licentiaatsverhandeling, Leuven, 1997. R. VANDENBOSCH, *Familiekroniek en Jeugdherinneringen*, Zepperen, 1990.

- (2) P.L. DE SAUMERY, *Les délices du pays de Liège*, (Luik, 1743), Anastatische herdruk, Brussel, 1977, p. 370.
- (3) Hasselt, RA, Fonds Alden Biesen, nr. 3030, anoniem, niet gedateerd maar rond 1784 te situeren. Het noorden ligt onderaan.
- (4) ID., Nr. 3031 'Elucidatie der geometrique Caerte figuratief der jurisdictie en inliggende gronden van Ordingen gemaect A_17-' (niet ingevuld). Het gebruik stemt overeen met de 'Specificatie der goederen des Huijs Ordingen', een copie van een document uit 1642, in Id., nr. 3162 bis.
- (5) AN., *Beschrijving van abdijen, kloosters en kastelen als domein verkocht tijdens de Fransche republiek met de verkoop acten*, in De Maasgouw, 1889, p. 201.
- (6) Hasselt, AK, Primitief plan, s.d., J.J. Cremers; Verzamelplan, 1823, 'overzien' 1842.
- (7) C. BAMPs, *La famille de Pitteurs*, in L'ancien pays de Looz, 1899, p.56-57. C. POPLIMONT, *La noblesse belge*, Brussel, 1854, deel 1, p. 88., p. 156-157. M. TISSERON DE QUINCY, *Généalogie de la maison des barons de Pitteurs*, in Archives généalogiques des hommes du jour, biographies, généalogie, nécrologie et chronique des beaux-arts, 1857, p.
- (8) *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914. Tentoonstellingscatalogus*, Sint-Truiden, 1998, p.110.
- (9) W. DRIESEN, L. RASKIN, *Het provinciehuis te Hasselt*, in Het tijdschrift van het Gemeentekrediet, nr. 196, p. 11. Het oude kerkje werd in 1858 vervangen door een nieuwbouw in neogotiek, aan de overkant van de straat naar ontwerp van de Sint-Truidense architect Isidoor Gérard (1819-1881). Zie W. DRIESSEN, *De neogotische parochiekerk te Ordingen*, in Limburg, 1978, 251-259.
- (10) De collectie leeft nog voort in het Herbarium van meester Frans Creten uit 1891, bewaard in het Instituut voor Plantkunde van de Leuvense universiteit. Zie *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914. Tentoonstellingscatalogus*, Sint-Truiden, 1998.
- (11) Hasselt, AK, opmetingsschetsen.

BEZOEK: juni 1994, mei 1999

SINT-TRUIDEN (RUNKELEN): BOERENERF

RUNKELENDORP NR. 41

Traditioneel boerenerfje bij verlaten vakwerkhuis uit begin 20ste eeuw.

► Het voortuinhek in smeed- en gietijzer, afkomstig van het kasteel van Schoor in Velm (foto O. Pauwels)

Een traditioneel boerenerfje (1) is bewaard bij een verlaten vakwerkhuis dat gedeeltelijk versteend is; naast de kerk gelegen en nu verlaten. Er ligt een smalle strook van bakstenen tegen de gevel en een karrebreed zandpad scheidt het van het er tegenoverliggend moestuintje met bloemenrand.

NOOT

(1) Sedertdien verdwenen voor nieuwbouw.

SINT-TRUIDEN (VELM): HEKWERK

BATELLESTRAAT NR. 2-34

Neoclassicistisch 19de-eeuws hekwerk.

Monumentaal, rood geschilderd hek met neoclassicistische inslag, uit einde 19de eeuw. Het sluit het erf af van een recent wooncomplex en is het overblijfsel van een gesloopte school van het klooster der Zusters van Liefde (zie Halingenstraat), zelf gebouwd in het voormalig kasteeldomein. Acht traveeën op een lage bakstenen muur met deksteen van blauwe hardsteen en twee vierkante hoekpijlers met sokkel, ingediepte voegen en geprofileerde deksteen, aansluitend op de hoge bakstenen omheiningmuur. Zeven gietijzeren zuilen met geprofileerde basis, geringde en gecanneleerde schacht, versierde deksteen en topbekroning. Vierkante onder- en dubbele bovenregels, centraal versierd met lopend krulwerk. Ronde spijlen met lanspunt, verankerd in de plint. Poortvleugels met klimmend beloop der spijlen en decoratief krulwerk aan de regels.

SINT-TRUIDEN (VELM): HEKWERK

HALINGENSTRAAT NR. 41

19de-eeuws voortuinhek, afkomstig van het kasteel van Schoor in Velm.

Vier gietijzeren zuiltjes met sokkel, gecanneleerde schacht en expressieve jachthondenkop als bekroning ritmeren het smeedijzeren voortuinhek van het begin 20ste-eeuwse herenboerenhuis. Het heeft twee brede, vaste vleugels tussen een centraal poorthek. Verder vierkante onder-, tussen- en bovenregels met gepunte ronde onderspijltjes en spijlen met lanspunt.

SINT-TRUIDEN (VELM): VOORMALIG KASTEEL VAN HALINGEN

HALINGENSTRAAT, HOEK POMP-
HUISSTRAAT EN GLIMMERBERG

Restant van een parkje in landschappelijke stijl met pittoresk karakter uit het derde kwart van de 19de eeuw, ten zuiden van het voormalig kasteel uit de tweede helft van de 18de eeuw.

Het is een ouder goed dat in 1887 door Arthur Verhaegen werd gekocht. Het was aanvankelijk een buitenplaats met een parkje met zeldzame boomsoorten en waarbij wel 84 ha land hoorde. Verhaegen verhuurde de gebouwen aan de Zusters

De overblijvende bomenrand van het kasteel van Halingen (foto O. Pauwels)

van Liefde die ze naderhand, ondermeer in 1896 uitbreidden in functie van de nieuwe bestemming als achtereenvolgens weeshuis, landbouwschool en lagere school(1). Een postkaart van het schoolcomplex toont uitgestrekte moestuinen (2).

Op de Dépot-kaart van 1871 (uitgave 1877) is het goed nog een kasteel en het besloeg met zijn aanhorigheden en park een driehoekig terrein, begrensd door drie straten, zoals nu nog het geval is. De ICM-kaart van 1894 geeft de toestand van 1885 weer met een ongewijzigd park maar wel veranderingen in de gebouwen. Het goed wordt nog steeds *château* genoemd. Op de Stafkaart van 1949, na revisies op het terrein van 1933 en 1949, is het pas *couvent*, zijn de gebouwen aanzienlijk uitgebreid en is het park gereduceerd tot de zone ten zuiden. Men herkent er de huidige situatie in (illustraties, zie kasteel Peten van Halen).

Centraal bij het voormalig kasteel, ligt er een licht aflopend grasveld (in de noordoostelijke hoek als speelplaats verhard) met een middenpad tussen resten van taxushagen, een rondweg langs solitair en een open bomengordel, uitkijkend op het lager gelegen landschap. Samen met de bomen zijn het de enige sporen van de parkaanleg. De aanhorigheden zijn nu verbouwd en vervangen door sociale woningen (zie Battellestraat).

BOMEN

Aan de Halingenstraat een rij van zomereik (*Quercus robur*) en moseik (*Quercus cerris*), een gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en op de hoek een misgroeide bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'). Verder: vederesdoorn (*Acer negundo*); haagbeuk, rode bastaardpaardekastanje (*Aesculus x carnea*), oude exemplaren van gewone taxus (*Taxus baccata*), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*), zoete kers (*Prunus avium*). Naast bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (236, 272cm), smalbladige es (*Fraxinus angustifolia*) (190cm), Weymouthsden (*Pinus strobus*) (200 en 202cm), moseik (232, 237cm).

In de noordelijke punt, en nu in het openbaar domein een Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*) (190cm) en twee witte paardekastanjes (*Aesculus hippocastanum*) (230cm) tussen gras en kiezel.

NOTEN

- (1) DE MAEYER J., *Arthur Verhaegen (1847-1917): de rode baron*, Leuven, 1994, p. 164.
- (2) Hasselt, PBL, Dienst Documentatie.

SINT-TRUIDEN (VELM): KASTEEL PETEN-VAN HALEN, HALINGENSTRAAT NR. 76

Parkje in landschappelijke stijl met pittoresk karakter daterend uit de late 19de eeuw, aangelegd in een ouder domein met 'Engelse tuin' dat van hoeve naar kasteel promoveerde; tuinpaviljoen uit het einde van de 18de eeuw, belangrijk hekwerk van rond 1900, en overparkje uit begin 20ste eeuw.

Het goed ligt vrij geïsoleerd in het zuidoosten van het dorp, ten oosten van de Molenbeek, en in een bocht van de straat.

De Ferrariskaart (1771-1775) toont ten noorden en ten zuiden van de Halingenstraat een cluster van twee gesloten hoeven met omhaagde tuinen en boomgaarden en bij de Zevenbronnenbeek de nog bestaande watermolen. Op het Primitief kadaster (1825) is het hof te Halingen (perceel nr. 503) een gesloten complex met een omhaagde lustgrond '*terrain d'agrément*' (nr. 501) met ringvijver (nr. 499) en ruim eiland als 'Engelse' tuin genoteerd (nr. 500), theekoepel, omhaagde moestuin (nr. 498), ruime visvijvers aan de beek (nr. 514, 515, 516), boomkwekerij (nr. 517) en boomgaarden (nr. 504, 513, 507). In 1844 kent het kadaster burgemeester Pieter Hoebaers als eigenaar (1).

▼ Primitief kadaster-
plan (1825) met
het goed Peten-van
Halen in Velm

(Hasselt, AK)
(opname
Kris Vandevorst)

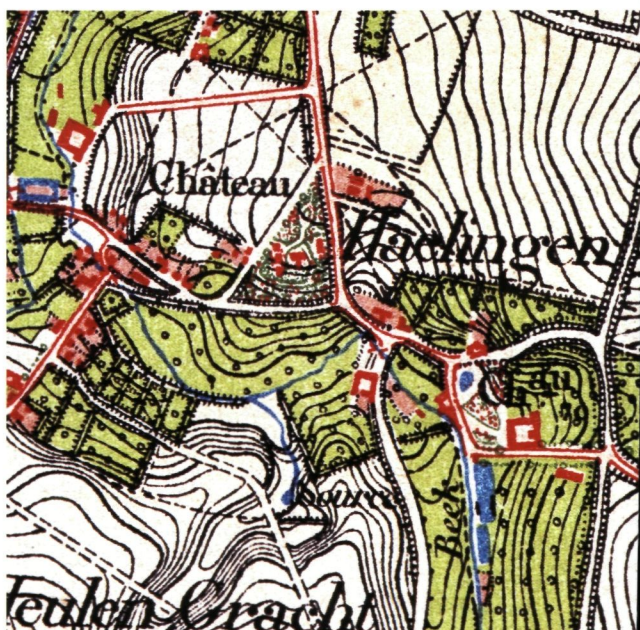
Op de Dépot-kaart (opname 1871, uitgave 1878) beslaat het goed ruwweg een vierkant begrensd door vier wegen. Het gesloten complex met binnenkoer wordt al '*château*' genoemd en er ligt ten westen van de boerderij een parkje in landschappelijke stijl, ten oosten een boomgaard en ten zuiden, over de weg, een grote boomgaard met vijvers naast de beek.

Op de ICM-uitgave van 1897 (terreinopname 1885) is er weinig verandering vast te stellen. Op de stafkaart (revisie 1933, uitgave 1937) is de uitbreiding van de gebouwen genoteerd en werd de belangrijkste wegverbinding, die voordien ten noorden en ten oosten van het goed liep, verplaatst naar de westelijke en zuidelijke grens. De weg als oostelijke begrenzing bestaat niet langer, maar het park werd toch niet uitgebreid.

De huidige configuratie en aanleg is analoog aan die van het begin van de 19de eeuw, maar de gesloten hoeve is gepromoveerd tot kasteel. Dit mag op rekening geschreven van burgemeester, volksvertegenwoordiger, industrieel en paardenfokker Clement Peten en zijn echtgenote Eugénie van Halen (2), zoals uit de smeedijzeren initialen in het medaillon van de bovenwaaier van de voordeur blijkt. Die moeten zijn aangebracht toen het huis, zeven traveeën breed en drie bouwlagen hoog, neoclassicistische allures werd gegeven door de stucversiering met pilasters, de kroonlijstdecoratie, de balkons en het leien mansardedak met hoektorens. Het kadaster meet de nieuwe toestand, uitgebreid met een gelijk-

▼ Dépot-kaart (1871)
met Velm en het
kasteel Peten-van
Halen bij een kleine
tuin met vijver;

links, het kasteel-
park op de
Glimmerberg
(Brussel, NGI)
(opname O. Pauwels)

vloerse uitbouw tegen de parkgevel, in 1907 op. De verdwijning van het moestuinperceel vermoedelijk voor een uitbreiding van het parkje, was al in 1871 genoteerd (3). Dezelfde eigenaars moeten ook verantwoordelijk zijn voor het rijke hekwerk dat het goed aan de straatkant en de overtuin afsluit. Clement Peten was afkomstig van Roosbeek, waar zijn voorvader Marcus Peeten in de Primitieve kadastrale legger omstreeks 1830 staat ingeschreven als eigenaar van een pachthof bij de pastorie van Roosbeek, dat in 1859 ook een brouwerij bezat en waarbij een lusttuin werd aangelegd. De hoeve evolueerde naar een stoeterij die een niet onbelangrijke rol speelde in de ontwikkeling van het Belgisch Trekpaard, waarvan hij meerdere kampioenen in de nationale prijskampen leverde. Het huis in Roosbeek werd in 1914 grotendeels door brand vernield, en werd wederopgebouwd als een eclectische villa met torentje, erkers en risaliet gelegen in een lusthof. De ontwikkeling van hoeve naar een prententieuzer huis met kasteelallures liep voor het vaderlijk erfgoed in Roosbeek (nu Boutersem) en het bezit van Peten in Velm dus parallel.

Sedert 1952 werd het goed in Velm een klooster en tot voor kort was het Technische school Onze-Lieve-Vrouw-Rozenkrans. Ten behoeve daarvan werden nieuwe gebouwen ingeplant, die evenwel het parkje grotendeels ongemoeid lieten.

Vandaag gebeurt de toegang tot het goed ten zuiden via een monumentaal hek dat langs de straatkant verder loopt en het parkje begrenst. Het is een fraai, zwart geschilderd spijlenhek van 28 brede traveeën in de bocht van de straat, met een getrapte bakstenen plint met deksteen van blauwe hardsteen. Het heeft vierkante onder- en bovenregels en met een bloem bekroonde stijlen, ter hoogte van de trappen in de plint half rond verbonden, diagonaal ingeplante stangen als verankering, spijlen en haast even hoge spijltjes voorzien van knoopwerk en met kwartcirkels gehecht aan het regelwerk. Het inrijhek naar de voormalige erekoer (nu speelplaats), springt achteruit en heeft links een voetgangershek naar het park en is rechts via een korte vaste vleugel verankerd in de gevel van het bijgebouw. Het heeft hoge dubbele stijlen, bovenaan onderling en met een van knoop- en krulwerk voorziene tussenstijl en regels verbonden en eindigt op een open bloem. Een grote krul met tegenkrul dient als verankering met het vaste deel en de muur. De poortvleugels met ingebouwde voetgangersdeur in het rechterdeel, hebben gesloten panelen onderaan, en verder regelwerk en spijlen met knoop en krullen. Een tweede inrijpoort in een vereenvoudigde uitvoering staat verderop in

Stafkaart (1933) met het tot kasteel gepromoveerd Peten-van Halen goed in Velm en het parkje zoals het nog bestaat; het noordwestelijke tracé van de weg bestaat niet langer als openbaar domein. Het goed op de Glimmerberg is klooster geworden. Bovenaan links, het kasteel van Schoor met zijn overtuin en de spoorweg (Brussel, NGI) (opname O. Pauwels)

de straat ten noorden (bij een controlebezoek bleek het vervangen door een banaal aluminiumhek).

Het parkje ligt ten westen van het huis in de bocht van de straat en bestaat uit een bomengordel, een verdroogde ringvijver met beboomde heuvel als eiland in de noordwestelijke hoek, ronde golvende gazons met sinuerende paden ertussen en in groepjes geplante bomen.

Een bepleisterde theekoepel uit het einde van de 18de eeuw boven een ijskelder, is ten westen aan de Halingenstraat in ruïneuze toestand bewaard, omgeven door gewone taxussen. Het is een verzorgd bakstenen gebouwtje met natuurstenen omlijstingen met een afgesnuite vierkante plattegrond en een gemansardeerd piramidedak van leien. Het plafond heeft sober rocaillewerk en een brede keellijst. De deur is voorafgegaan door trappen in de oostgevel en de toegang naar de ijskelder in de westgevel is dichtgemetseld. Twee halve oculi met roedenverdeling in de zijgevels zorgen voor verlichting.

Postkaarten tonen de parkzijde van het huis vóór en na de neoclassicistische opsmuk van het huis tot kasteel. Een halfronde serre op bakstenen plint leunde tegen de zijvleugel van het huis en had een rand van bloemen aan de voet. Na de verbouwing is de serre vervangen door een stenen constructie met platdak. Verder waren er corbeilles met lage seizoensbeplanting en een hoge plant als middelpunt, eigen aan de

► Het kasteel Peten-van Halen in Velm met park en tuinpaviljoen van begin 20ste eeuw (Prentkaart, Collectie Blockx-Meulenmans, Lubbeek)

toenmalige tuinmode, een gazon met jonge aanplant van coniferen en sinuerende paden.

Aan de overzijde van de straat, tegenover de hoofdingang, ligt een fraai, zwart geschilderd smeedijzeren hek van zes traveeën met rechte poortvleugels, klimmend beloop en halfronde plattegrond voor de aanleunende travee, en rechte, lagere hoektravee. Onderling verbonden stijlen, dubbele tussen- en bovenregels, onderspijltjes en spijlen.

Tussen deze weide en de watermolen, ligt het overparkje uit de eerste jaren van de 20ste eeuw, met een uitgestrekte vijver omzoomd door parkbomen.

BOMEN

Een bosje van gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone robinia (*Robinia pseudoplatanus*) en gewone taxus (*Taxus baccata*), meerdere witte paardekastanjes (*Aesculus*

hippocastanum) en een heuveltje met bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') en een omzoming met een massief van gewone taxus, nu verwaarloosd door opslag. Meerdere grote en oude exemplaren van gewone taxus. Verder schijnijncipres (*Chamaecyparis spec.*) (12m), Sawaraschijnijncipres, cultivar (*Chamaecyparis pisifera* 'Squarrosa') (10m), bruine beuk (261cm met zwam, en 300cm), gewone es (286cm), Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*) (115cm), hangende zilverlinde (*Tilia petiolaris*) (349cm, voetent), fijnspar, cultivar (*Picea abies* 'Nidiformis') (?), blauwe spar (*Picea pungens*) (156cm x 17m), zuilvormige eik (*Quercus robur* 'Fastigiata') (68cm, jong exemplaar), hongarse eik (*Quercus frainetto*) (98cm), winteriek (*Quercus petraea*) (jong exemplaar), zomer-eik met bolstaand blad (*Quercus robur* 'Cucullata') (74cm, jong exemplaar), bastaardzomereik (*Quercus x rosacea*) (jong exemplaar), mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*) (440cm), mooie zuilvormige taxus met goudgeel blad (*Taxus baccata* 'Fastigiata Aurea'), kleinbladige linde (*Tilia cordata*) (240 en 282cm), ruwe iep (*Ulmus glabra*) (90cm).

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Primitief plan (1825) door H. Hansen. Legger, 1844.
- (2) G. THIERIE, *Velm wei 't was*, Hasselt, 1989, p. 79-95. Clement Peten was geboortig van het Goed Peten, Lubbeekstraat nr. 11 te Roosbeek, Boutersem, opgenomen in R. DENEFF et al., *Historische Tuinen en Parken van Vlaanderen*, Inventaris Vlaams-Brabant, Brussel, 2002.
- (3) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschets.

BEZOEK: augustus 1994, mei 1999

► Het hekwerk en de overtuin van het kasteel Peten-van Halen in Velm

SINT-TRUIDEN (VELM): KASTEEL VAN SCHOOR, nu TALENKASTEEL

HALLEWEG NR. 32.

Landgoed van ca 4 ha met park in landschappelijke stijl met pittoresk karakter uit de tweede helft van de 19de eeuw, geënt op een oudere situatie met 'Engelse' tuin en lustgrond; parkbos en uitgestrekte moestuin; kasteel en aanhorigheden uit het laatste kwart van de 18de eeuw, de 19de en het begin van de 20ste eeuw; van het domein afgesplitste kasteelhoeve.

Het goed ligt ten noordwesten van de dorpskern, ten zuiden van de Romeinsesteenweg, ten oosten van de Walenweg en in een nog gaaf landschap tussen boomgaarden, op de westflank van de vallei van de Dorps- en de Molenbeek, plaatselijk uitgesneden door een bijbeek die in het westen van het domein ontspringt.

'VIVRE ENTRE COUR ET JARDIN'

De Ferrariskaart (1771-1775) toont over de Halleweg een gesloten hoeve met omhaagde boomgaarden. Op het Primitief kadaster (1825) (1) zijn bij het kasteel (perceel nr. 228) een tuin (nr. 227) genoteerd, een 'Engelse' tuin (nr. 226), een moestuin (nr. 225), de omgrachte hoeve met tuin (nr. 221 tot 224), de gracht (nr. 229). Naast de wei- en bouw-

landen en de boomgaarden (perceel nr. 216, 217, 219, 220, 232, 230, 59) aan beide zijden van de straat, lag er ten noorden een rechte dreef (nr. 60) geflankeerd door een bosje (nr. 61), beide als lustgrond genoteerd, die de aanwezigheid van het kasteel accentueerde. De legger kent als eigenaar André Vanmuysen, senator en burgemeester van Tongeren. Naar verluidt was hij dat al van rond 1780 (2). Schoor was ongetwijfeld zijn '*maison de plaisance*' waar men voornamelijk van de jacht en van het buitenleven genoot. Men woonde er '*entre cour et jardin*', zag achteraan uit op een strakke siertuin die uitliep in een 'Engelse' aanleg en vooraan op een vroeg-landschappelijke tuin aan de overkant van de straat. Als men de brede gracht achter de boerderij als een restant van een oude opperhofsituatie mag lezen (of is het slechts een omgrachte moestuin?), dan vervangt het buitenhuis mogelijk een achter het neerhof gelegen ouder kasteel.

HET KASTEEL EN DE OVERTUIN

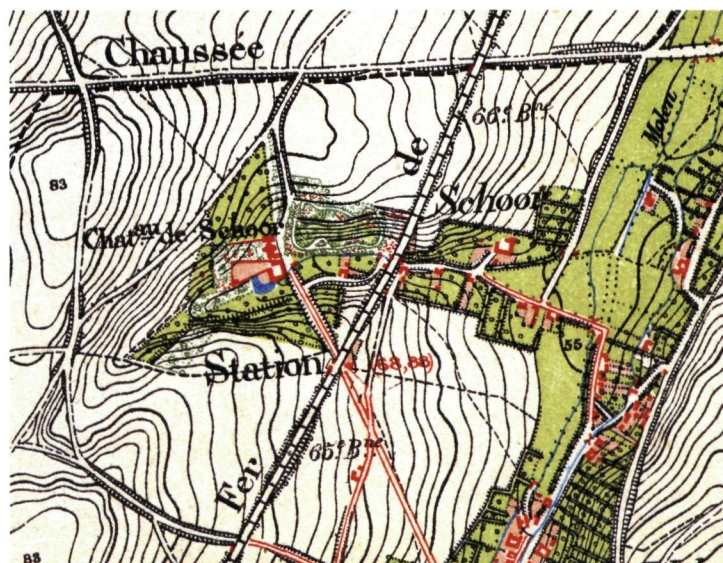
In 1864 werd het Schoor eigendom van Emile de Lexhy, grootgrondbezitter, advocaat en volksvertegenwoordiger uit Luik en zijn echtgenote Maria Rigo. Hoe het domein er toen uitzag toont de eerste uitgave van 1877 van de Dépôt-kaart (opname van 1871). Een aftakking van de Romeinse steenweg naar het dorp (de Halleweg) snijdt het park doormidden, zodat het kasteel, met zijn aanhorigheden en boerderij ten westen ligt en er tussen de Halleweg

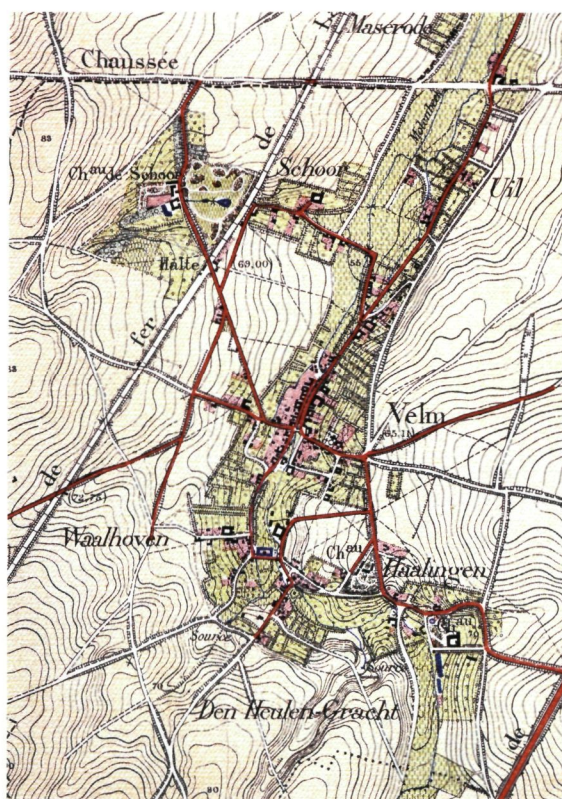
▼
Primitieve kadaster-
kaart (1825) met
het kasteel van
Schoor in Velm

(Hasselt, AK)
(opname
Kris Vandevorst)

▼
Dépôt-kaart (1871)
met het geëvolueer-
de park van Schoor
met moestuin en

overtuin
(Brussel, NGI)
(Foto O. Pauwels)

▲ Stafkaart (1885) met de treinhalt en de overtuin van het kasteel van Schoor die de volledige driehoek tot de spoorlijn besloeg. Onderaan, in het gehucht Halingen, het kasteelpark op de Glimmerberg en het kasteel Peten- van Halen aan het nog niet geannexeerde noordelijke tracé van de weg (Brussel, NGI) (Foto O. Pauwels)

en de spoorlijn van Sint-Truiden naar Landen een overtuin ontstaat. Op de kruising van beide bestaat een station. De overtuin is een park in landschappelijke stijl, met een kronkelende rondweg met uitstulpingen rond boom- en struikmassieven. Ook ten westen, aansluitend bij het kasteel dat toen ook grondig werd herzien, ligt een parkje, overgaand in lustbos, bij de hoeve ten zuiden een U-vormige gracht en ten westen een ruime ommuurde moestuin.

Op de tweede uitgave van 1897 (terreinopname 1885) beslaat de overtuin de hele zuidelijke driehoek gevormd door de spoorlijn en de Halleweg. Het park is verrijkt met een nieuwe vijver, gecreëerd door opstuwing van de beek. Er verdween ook een boerderij (5), klassiek bij dergelijke enclosure-operaties. De kadastrale mutatieschets van 1889 meet deze vijver op, evenals drie ronde paviljoenen: één dat nog bestaat in het parkje bij het kasteel, en twee andere in de overtuin, één bij de spoorweg en één ten noorden. Op de stafkaart van 1949, die revisies

▲ Het rustieke tuinpaviljoen in het kasteelpark van Schoor in Velm

op het terrein van 1933 en 1949 weergeeft (zie figuur bij het kasteel Peten in Velm), zijn de hoogdagen duidelijk voorbij, het overpark is opnieuw gereduceerd tot de noordelijke helft van de driehoek, de vorm van de vijver is vereenvoudigd en in de zuidelijke punt werd een nieuw huis gebouwd. Het kasteel en de hoeve vertonen hun huidige configuratie en een wandelpad doorkruist het lustbos. Na de dood van Emile de Lexhy hertrouwde Marie Rigo met haar rentmeester en later Velms burgemeester Gilles Cajot en zij vererfde een deel van het Schoor aan haar broer Alexis Rigo. In 1902 verwierf diens vriendin, de Brusselse Jeanne Gijzelinck, ook madame Parijs genoemd (1849-1927), het hele domein.

De mutaties op het kadaster (3) geven opeenvolgende uitbreidingen van de kasteelaanhorigheden tot de huidige gesloten U-vormige opstelling, maar ook transformaties die men mag interpreteren in functie van de verlandschappelijking met riant karakter van het oostelijk deel van het park vóór 1889, over de weg. Het overpark bezat twee nu verdwenen paviljoenen, één achthoekig bij de spoorweg en een rond in de noordoostelijke hoek. De literatuur (4) legt het initiatief voor de aanleg van deze overtuin bij mevrouw Vanmuysen, nadat ze in 1860 weduwe werd en verhaalt van grootse feesten in het park, jachtpartijen, koninklijk bezoek en gezang in de tuinpaviljoens.

Prentkaarten en gepubliceerde foto's uit 1912 (6) documenteren het park. Volwassen bomen en strui-

▲ Luchtopname van
het kasteel van
Schoor in Velm met
de uitbreidingen

door de paters
Jozefieten
(Prentkaart, Archief
M&L, Sint-Truiden)

ken zijn zichtbaar en op het eiland in de vijver, bereikbaar via een brug van boomtakken, ligt een eveneens rustiek rond paviljoen onder strodak bij een populier. De tweede foto brengt een brug met leuning in boomtakimitatie in beeld, die, gesteund door begroeide rotsen een wandelpad overbrugt in een zone met gevarieerde beplanting. Op een oudere houtskooltekening ziet men niet enkel het kasteel en het ereplein met de symmetrische koetshuizen, maar ook de ingang van het overpark met een hekje in empirestijl tussen nog lage struiken, hoge bomen in de rand en op de voorgrond een bloemen-corbelle.

In 1931 zijn de hoogdagen als kasteeldomein definitief voorbij. De kasteelboerderij werd afzonderlijk verkocht. De paters Jozefieten werden eigenaars van het kasteel van Schoor en breidden de gebouwen uit, ondermeer in 1946 met een kapel (7). Een postkaart uit het westen en een luchtfoto, uit het zuidoosten documenteren over de toestand vóór en na. Het zicht op de parkgevel toont het grasveld met bomenrand en links de aanzet van het nog bestaand rustiek paviljoentje dat op de luchtfoto volledig verschijnt. Verder krijgt men de nog bestaande configuratie van de gebouwen in beeld, de bomen op het grasveld, de aanleg van het ereplein en ziet men serres in een tweede ommuurd moestuintje tussen het bijgebouw en de grote boomgaard ten noorden.

In 1962 werd het domein opnieuw verkocht en van dan af is het privéschool en talencentrum. Het overpark ging als lustgrond teloor.

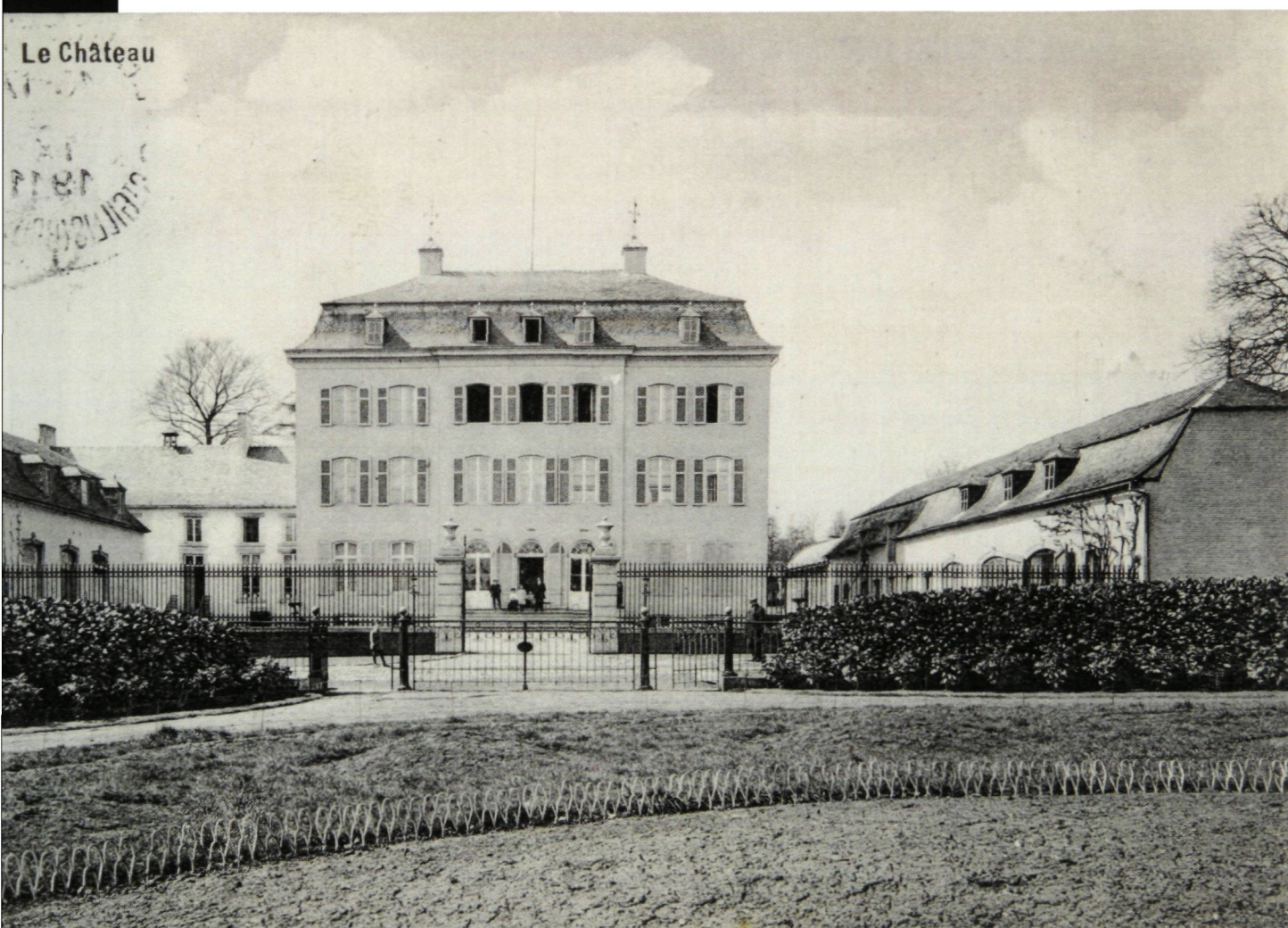
DE HUIDIGE TOESTAND

Het kasteel ligt aan de straat, voorafgegaan door het rechthoekig ereplein met dienstvleugels aan twee zijden en het ingangshek op de vierde. De gebouwen, hoewel uit meerdere perioden tot stand gekomen, bleven trouw aan de classicistische stijl van het oude huis. Het kasteel zelf, voorheen bepleisterd en witgeschilderd, is nu een imposant gebouw van zeven traveeën en drie bouwlagen met steekboogvormig omlijste vensters, rondboogdeur en een leien mansardeschilddak met nogal magere dakkapellen. De parkgevel werd op de gegane grond uitgebreid.

De erekoer met een centrale, gekasseide weg naar het brede kasteelperron heeft twee grote, rechthoekige graskarpetten aan weerszij ervan en ligt verder in fijn maasgrind. Het perron wordt geflankeerd door twee liggende leeuwen van gietijzer. Het zwart geschilderd hekwerk van smeedijzer uit de tweede helft van de 19de eeuw bakent het ereplein aan de straat af en is gevat tussen vierkante hekpijlers met basis, schacht met ingediepte voegen, geprofileerde deksteen en bekronende siervaas, alles van blauwe hardsteen, uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het heeft vierkante stijlen, een middenstijl met verguld vuurpotje, dubbele onder-, tussen-, en bovenregels met klimmend beloop, via krulwerk verbonden met de hogere middenstijl. Ringen verbinden de spijlen en regels en bovenaan zijn de verstrengelde initialen E D L (Emile de Lexhy, eigenaar sedert 1864) ingeschreven in een ovaal medaillon. Het vast hek rust op een lage plint van deels gecementeerd baksteenmetselwerk met deksteen van blauwe hardsteen. Ook hier zijn er ringen tussen de dubbele onder- en bovenregels en de spijlen hebben lanspunten.

Het park en aansluitend parkbos strekt zich uit ten westen, aan de voet van het kasteel, en werd in 1889 gekadaastreerd en opgemeten. Ruim, oplopend ovaal grasveld in de as van de gevel, met een brede rondweg parallel met een bomengordel, die geleidelijk overgaat in een parkbos. Ten noorden liggen de boomgaard, enkele tuinsieraden en een paviljoen, ten zuiden de moestuin.

Het kwaliteitsvol hek van nu geroest smeed- en gietijzer sluit als 'barrier' ten noordwesten de boomgaard af en maakt visueel deel uit van het park. Gietijzeren kolommen met glad voetstuk en basis en gecanneleerde schacht; bekroning verdwenen. Vierkante stijlen met voorheen vergulde sierpotjes ter bekroning, onder-, dubbele-, tussen- en boven-

▲ De erekoer en de overtuin van het kasteel van Schoor allebei met afsluithek, rond 1910. De gebouwen onder gewofde, leien mansardedaken zijn witgeschilderd. Op de voorgrond, de geëmailleerde gietijzeren kammen rond de perken (Prentkaart, Hasselt, PBL, Dienst Documentatie) (opname Kris Vandevorst)

regels. Gepunte onderspijltjes en spijlen met lanspunten, voorheen verguld.

Twee gietijzeren zuilen met gecanneleerde schacht, afkomstig van de gesloopte orangerie, worden als stijlen hergebruikt voor een pergola nu in aanbouw, ten noorden.

Ook aan de noordkant van het ovale gazon ligt de van de iconografie bekende ronde hut in rustieke stijl, daterend van vóór 1889 (7), decoratief ingeplant tussen enkele rotsblokken en coniferen en gelegen op een lichte verhevenheid. Het is een vakwerkconstructie van leem in rotsimitatie tussen knoestige boomstammen en takken, onder zeszijdig pannendak bekroond met een voorheen open lantaarn met zinken pagodedakje en een knoestige

tak als centrale makelaar uitstekend in de top. Mijtervormige kozijnendeuren en ruitvormige vensteropeningen. Een in verval geraakt pareltje van de rustieke stijl die einde 19de eeuw in de mode was. Het paviljoen op het eiland in de overtuin was allicht identiek. Op een sokkel in de bloementuin in de oostelijke hoek staat een kleine Amor in barokstijl, van gewapende kunststeen.

Aan de overzijde van het grasveld en aanleunend tegen de muur van de moestuin, werd in de 19de eeuw een rechthoekig tuinhuis gebouwd van baksteen met ritmerende muurlisenen, vierkante vensters en pannen zadeldak.

De moestuin, niet langer in gebruik, ligt ten zuidwesten van het kasteel, tussen hoge fruitmuren,

deels op het Primitief perceel, deels uitgebreid vóór 1889 (8) op voormalige lustgrond. Houten spijlenpoortje en een arduinen trap tussen bakstenen muren, als toegang ten noordoosten, en ouder ingangshek in de westelijke muur. Geroest, eenvoudig moestuinhek met vierkante stijlen, onder-, dubbele tussen- en bovenregels, onderspijltjes en spijlen met verdwenen bekroning, alles van smeedijzer. Oost-west geëxposeerde, naar het zuiden in drie terrassen afhellende tuin met trapezoïdale vorm, tussen hoge bakstenen fruitmuren, nu buiten gebruik en in volledig verval. Zeer hoge muur op de noordkant, ten dele als keermuur van het park, afgewerkt met overkragende rollaag van bakstenen, met op het zuiden resten van eiken spalterhout voor leifruit. Muurvegetatie van ondermeer bitterzoet en eikvaren. Aanleunend witloofhok (?) van baksteen onder kwartrond gebogen golfplaten van metaal. Koude bakken van metselwerk afgedekt met geprofileerde hardsteen, aan de voet van het hoogste terras, over de halve lengte, in slechte staat. Deels ingegraven rechthoekig bakstenen gebouwtje (champignonhuis?) onder licht gebogen golfplatendak (metaal), ten oosten. Westelijke muur verlaagd en hersteld. De muur op de zuidergrens is in ruïne. Enkele resterende hazelaars en een rij knotlinden op rij parallel aan de westelijke muur. Functieverschuiving naar tennisveld is gepland.

Ten oosten, over de Halleweg, ligt het totaal verwaarloosd overpark waarvan alleen de bijbeek en een verlande vijver nog duidelijk zichtbaar overblijven.

Het kasteel en de hoeve werden op 29 juni 1984 als monument beschermd.

BOMEN

In de bomenrand, buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*) en twee grootbladige linden (*Tilia platyphyllos*) en gewone taxus (*Taxus baccata*) in cultivars. Verder gewone beuk (*Fagus sylvatica*) (356cm), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (300, 380 en één 179cm, kopent, weggeconcentreerd door een bruine beuk (477cm, voetent), varenbeuk (*Fagus sylvatica* 'Heterophylla') (mooi exemplaar, voetent 314cm, zeer evenwichtige kruin 24 m, takvrije stam van ca 8 m), tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) (350cm), gewone platan (Platanus x *hispanica*) (297cm), zomereik (*Quercus robur*) (265, 335cm), Amerikaanse eik (*Quercus rubra*) (270cm), ruwe iep (*Ulmus glabra*) (V-vormig, 152

en 108cm). In het grasveld, bruine beuk, treurbeuk, varenbeuk, monumentale Weymouthden (*Pinus strobus*) (302cm), samen met een Ierse taxus met geel blad (*Taxus baccata* 'Fastigiata Aurea'), een Californische schijnicipres en een magnolia (*Magnolia x soulangeana*) als begeleiding van het tuinpaviljoen. Ten westen van de moestuin, een rij geknotte linden (*Tilia spec.*). Aansluitend parkbos van voornamelijk essenhakhout met ook zoete kers (*Prunus avium*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*), gladde iep (*Ulmus minor*), zwarte els (*Alnus glutinosa*), witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*), tamme kastanje (*Castanea sativa*).

NOTEN

- (1) Hasselt, AK, Primitief kadasterplan (1825) door J.L. Reijnders.
- (2) THIERIE G., *Velm wei 't was*, Hasselt, 1989, p. 97.
- (3) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschetsen.
- (4) THIERIE G., *Velm wei 't was*, Hasselt, 1989, p. 79-95.
- (5) Perceel 234 van het Primitief kadasterplan.
- (6) THIERIE G., *Velm wei 't was*, Hasselt, 1989, p. 79-95.
- (7) Een gevelsteen draagt het jaartal 1946.
- (8) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschets.

BEZOEK: augustus 1994

SINT-TRUIDEN (VELM): HERENBOERENPARK MARKTPLEIN NR. 1

Herenboerenparkje uit de 19de eeuw met hekwerk en hoge bomenkruinen die mede het karakter van de plek in het dorpscentrum bepalen.

Het herenboerenparkje uit de tweede helft van de 19de eeuw, op de hoek met de Davidstraat en bij een huis uit 1810, vergroot kort vóór 1881, bezit markante bomen (1). De voortuin aan het plein, heeft een recent gerestaureerd, eenvoudig smeedijzeren spijlenhek tussen stijlen op een laag bakstenen muurtje met afgerond beloop. De centrale hekpijlers zijn verdwenen. Twee imposante geknotte, uitgegroeide Noorse esdoorns (*Acer platanoides*) (300cm) en recente aanleg met bolesdoorn (*Acer platanoides* 'Globosum'). Aan de Davidstraat, is er een secundair ingangshek naar de voortuin op een lage bakstenen plint: hekspijlen tussen fraaie gietijzeren stijlen met bolbekroning. In het verlengde loopt een hogere bakstenen tuinmuur met een

▲ De voortuin van het herenboerenhuis Marktplaats nr. 1 (foto O. Pauwels)

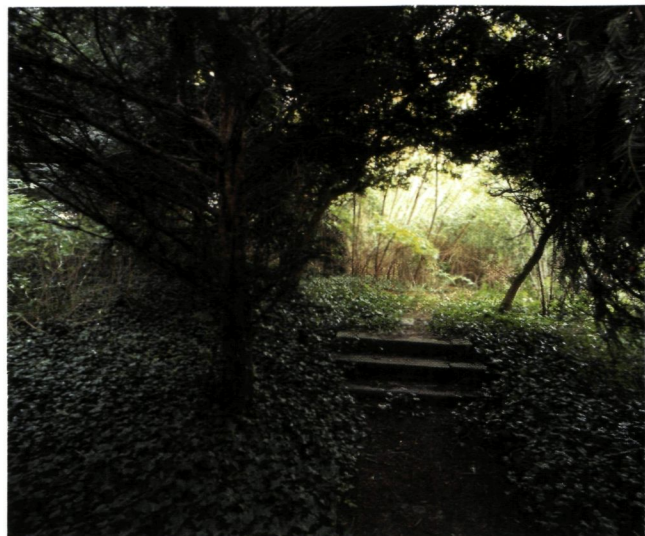
poorthek tussen vierkante bakstenen hekpijlers met nieuw gepleisterde gesteelde uibekroning naar het parkje achter het huis.

Treurbeuk (*Fagus sylvatica* 'Pendula'), naast gewone esdoorn met bont blad (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii') (230cm), zwarte els met ingesneden blad (*Alnus glutinosa* 'Imperialis') (128cm), bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') (310cm), (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') (77cm), hangende zilverlinde (*Tilia petiolaris*) (354cm).

Ten zuiden hiervan en ter plaatse van de gesloopte hoevegebouwen, werd een nieuwe tuin met tuinkamers aangelegd, ontworpen door Reynders uit Zonhoven in 1989 en verfraaid met een gietijzeren Medici-vaas met oren op dito sokkel van de gieterij Brialmont in Sint-Truiden. Aan de straatkant bleef deels de gevel van de gesloopte dwarsschuur als nieuwe tuinmuur overeind. Ernaast, het inrijhek naar het erf tussen classicistische hekpijlers van baksteen. Ten westen, ligt de moestuin, partieel in bedrijf.

NOOT

(1) Hasselt, AK, kadastrale opmetingsschets.

▲ De achtertuin van de pastorie in Velm (foto O. Pauwels)

SINT-TRUIDEN (VELM): PASTORIETUIN

SINT-MARTINUSSTRAAT NR. 12

Bedreigde pastorietuin uit de 19de eeuw met typische vegetatie.

De pastorietuin bij de nu leegstaande 19de-eeuwse pastorie, ten oosten van de kerk, is gelegen op de oostelijke flank van de vallei van de Molenbeek. De voorheen besloten voortuin maakt nu deel uit van het openbaar domein en is geworden tot een naar de straat afhellend grasveld met blauwe Atlasceder (*Cedrus atlantica* 'Glauc') en Coloradozilverspar (*Abies concolor*), doormidden gesneden door een brede, gekasseide en oplopende oprit naar het nieuw kerkhof achter de pastorietuin.

Aansluitend bij het pad tegen de achtergevel ligt de boventuin, bereikbaar via een eenvoudige hardstenen trap, geflankeerd door een verwaarloosde haag van gewone taxus (*Taxus baccata*), in de as van de centrale achterdeur. De boventuin met interessante kruidlaag van onder meer kleine maagdenpalm (*Vinca minor*) en voorjaarsbloeiers, is sterk verwaarloosd en vol opslag van gewone vlier (*Sambucus nigra*) en gewone es (*Fraxinus excelsior*). De tuinindeling is daardoor onduidelijk maar er zijn restanten van een haag van gewone beuk (*Fagus sylvatica*), hoogstamfruitbomen, gewone taxus, buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*) en sierheesters als hortensia (*Hydrangera macrophylla*). Twee voor de streek typische treuressen (*Fraxinus excelsior*

'Pendula') (175cm), een grote bontbladige buxus (*Buxus sempervirens* 'Aureovariegata') en een eeuwenoude, maar voor opmeting onbereikbare gewone taxus staan in de noordoostelijke hoek.

SINT-TRUIDEN (WILDEREN): KERKHOF WILDERENLAAN

Ommuurd kerkhof met hekwerk en treurhoningboom.

Het kerkhof is hoog gelegen bij de kerk en pastorie, bezit een fraaie treurhoningboom (*Sophora japonica* 'Pendula') en is beschermd door een hoge bakstenen muur, deels gemeenschappelijk met de pastorie en afgewerkt met een rollaag en ezelsrug. Spijlenhek ten westen en ten oosten. Tegen de torengevel van de kerk leunt, op een bakstenen platform met hardstenen vloer, een Kalvariekrans onder leien zadeldak op gietijzeren zuiltjes met arduinen sokkel. Het geheel is goed bewaard.

▼
De treurhoningboom
op het kerkhof van
Wilderen
(foto O. Pauwels)

SINT-TRUIDEN (ZEPPEREN): BOERENERF

KASTEELSTRAAT NR. 4

Traditionele erfscheiding bij een lemen tuinmanshoevetje, gebouwd in 1873 voor de tuinman van het kasteel.

Een traditionele erfscheiding is bewaard (1) bij een lemen hoevetje dat in 1873 werd gebouwd door de kasteelheer van het Gravenhuis, Charles de Pitteurs Hiegaerts, als woning voor zijn tuinman: een haag van gewone haagbeuk (*Carpinus betulus*), scherpe hulst (*Ilex aquifolium*), naast buxus (*Buxus sempervirens* subsp. *sempervirens*) (2 x 150cm) en gele treurwilg (*Salix x sepulchralis* 'Tristis') (jong exemplaar).

NOOT

(1) Niet langer het geval in 2003.

SINT-TRUIDEN (ZEPPEREN): HET GRAVENHUIS, OORSPRONKELIJK BOGAARDENKLOOSTER KASTEELSTRAAT NR. 53

Omgracht voormalig kasteeldomein met resten van het 19de-eeuws kasteelpark in landschappelijke stijl met pittoresk karakter. Aanvankelijk Bogaardenklooster, later kasteeldomein en uiteindelijk schoolcomplex met gebouwen uit de 17de tot de 20ste eeuw.

Het Gravenhuis ligt in een bronrijk gebied, ten noorden van de dorpskern, samen met het Bogaardenhof (onder Sint-Truiden), geïsoleerd in een ruraal landschap van boomgaarden, aan de samenvloeiing van de Bergbeek en de Melsterbeek.

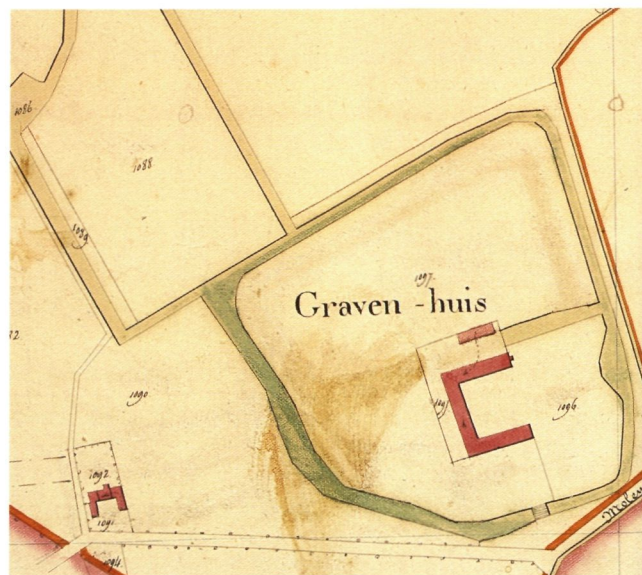
Het Bogaardenklooster (1), gesticht in 1425, groeide met de jaren uit tot een welarend bedrijf met uitgestrekte landerijen. Op een omgracht terrein met tuinen ten zuidoosten en zuidwesten, lag de L-vormige poortvleugel en het U-vormig klooster, zoals door Ferraris (1771-1775) genoteerd.

► Ferrariskaart met rechts het Bogaardenklooster in Zepperen en links het Bogaardenhof in Sint-Truiden

▲ Remacle Leloups tekening (rond 1740) van het Bogaardenklooster in Zepperen (Luik, BCC, Salle Ulysse Capitaine) (opname Kris Vandevorst)

Remacle Leloups tekening van rond 1740 toont, vanuit het zuiden, in opstand een geometrisch ingedeelde tuin tussen de gebouwen, met een prieel op de kruising van tuinpaden, het centrale pad begeleid door snoeivormen en leidend naar een tweede prieel tegen de omheiningmuur bij de gracht. Een brug tussen de gebouwen voert naar een eilandtuin met boomgaard. Het geheel heeft een ringgracht met een verhoogde dijk tussen gracht en gracht, beplant met een dubbele rij van fijnspar. Naast de beschrijving van de gebouwen benadrukt de auteur van *Les délices du pays de Liège* (2) de aangename ligging in vruchtbaar land afgewisseld met bossen, hij wijst op de schitterende wandeling die de hoge, met grote sparren beplante dijken tussen de dubbele omgrachting vormen en hij signaleert een ruime moestuin begrensd aan drie zijden door kloostergebouwen en aan de vierde zijde door de gracht en ook een andere tuin ten noorden bij de dienstgebouwen.

▲ Primitief kadasterplan van het Gravenhuis (Hasselt, AK) (opname Kris Vandevorst)

Het kloostercomplex werd als kerkelijke goed met meer dan 100 bunder land en weiden in 1798 verkocht en verworven door de broers Jean Theodore Balthazar en Henri Trudo Bonaventure Pitteurs, samen met de ertegenover gelegen boerderij, het Bogaardenhof genoemd (3). Op het Primitief kadasterplan (4) ligt er een ontwikkeld grachtensysteem en beslaan de gebouwen een U-vorm en een alleenstaand gebouw. Het klooster werd in 1827 als kasteel verbouwd door graaf Henri d'Astier en zijn echtgenote Joséphine Pitteurs Hiegaerts en heette van toen af het Gravenhuis. De kadastrale legger van 1842 kent het alsdusdanig en noteert haar tweede echtgenoot Felix Loyaerts, burgemeester van Zepperen als eigenaar. Perceel 1095 is kasteel, 1097 lusthof, 1094 en 1096 tuin, tussen vijvers, weilanden en bouwland. Ze richtten er 'prachtige salons, weelderige jachtzalen en glansrijke smoking rooms met marmeren schoorstenen' in (5). Naderhand verhuurden de Pitteurs het kasteeldomein aan de familie Portmans.

De verlandschappelijking van de site bij de gebouwen, en de komst van de grote vijver met eiland leest men af op de Dépôt-kaart (opname 1871, uitgave 1876), maar ze werd pas gekadastreerd in 1902. Ze mag op rekening geschreven van de familie Pitteurs Hiegaerts (6). Op de binnenkoer tussen de armen van het U-vormige gebouw ligt dan een nog geometrisch aandoende tuin, maar achteraan heeft men,

begeleid door enkele kleine boomgroepjes, zicht op een open landschap, over graspartijen en de grote vijver met beboomd eiland. Aan de oostzijde loopt de rondweg, die ook de vijver aandoet, tussen stroken boommassieven. De tweede uitgave door het ICM (opname 1886, uitgave 1897) geeft slechts een uitbreiding voor de gebouwen.

In het begin van de 20ste eeuw kreeg het Gravenhuis opnieuw een religieuze bestemming, eerst voor kartuizers (1901-1905), dan voor assumptionisten, die het goed uiteindelijk in 1921 kochten en het voor hun alumnaat verbouwden. Uit de gepubliceerde iconografie uit die dagen weet men dat het U-vormig gebouw een classicistisch voorkomen had, dankzij de witgeschilderde gevels, de leien daken en twee rijen beluikte steekboogvormige vensters en deuren, en dat het gelegen was in een ruim park met vijver. Voor de nieuwe bestemming als slaapzalen voor de school werden de scherpe daken vervangen door een bijkomende verdieping onder een stomper dak.

De schoolfunctie en bijkomend het klooster, bepalen sedert 1936 en tot vandaag de niet altijd zorgzame omgang met het goed: uitbreiding door nieuwbouwsels en vervanging van de historische gebouwen en hoe langer hoe meer inname van de open ruimten van het park, ook voor sportaccommodaties (7).

Vandaag voert een korte oprit vanaf het zuiden, over de bewaarde ringgracht naar het schoolcomplex in de zuidelijke helft. In het noordelijke deel bleef een rest van het parkje behouden, met grasveld, rondweg en bomenrand langs de ringgracht, uitlopend tot parkbos ten noordoosten. Vóór 1949 reeds werd de parkvijver gedempt (8). De vervallen kloostermoestuin met een resterende lage muur op oude sokkel, ligt ten zuidoosten.

◀ Dépot-kaart (1871) met de verland-schappelijking van het voormalig Bogaardenklooster tot kasteelpark van de familie Pitteurs (Brussel, NGI)

BOMEN

Bomenbestand van voornamelijk gewone beuk (*Fagus sylvatica*) met ook opslag van gewone es (*Fraxinus excelsior*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), gewone robinia (*Robinia pseudoacacia*) en zwarte els (*Alnus glutinosa*) in de bomengordel langs de gracht, en opslag van sneeuwbes (*Symphoricarpos albus* var. *laevigatus*) als verwilderde struiklaag aan de parallelle rondweg. Verder een zieke ruwe iep (*Ulmus glabra*), tamme kastanje (*Castanea sativa*), een rij Italiaanse populier (*Populus nigra* 'Italica'), ruwe berk (*Betula pendula*), zomereik (*Quercus robur*), naast twee gewone esdoorns met bont blad (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii') (drie gesteltakken vanaf 2 m) en een zomereik (383cm, gevorkt op 2 m).

NOTEN

- (1) AN., Zepperen, Kapittel- en kloosterdorp. Wandelingen, s.d. J. DARIS, *Notices sur les églises du diocèse de Liège*, deel 13, 1887, p. 102. DRIESEN W., *Het Begaardenklooster* (Historische notities voor de Open Monumentendag Zepperen), Sint-Truiden, 1992.
- (2) P.L. DE SAUMERY, *Les délices du pays de Liège*, (Liège, 1744), Anastatische herdruk, Brussel, 1977, deel 4, p. 235.
- (3) J. PAQUAY, *De hoeven der kerkelijke instellingen in Limburg*, in Verzamelde Opstellen, Hasselt, 1929, p.48-64.
- (4) Hasselt, AK, Primitief plan (1823, overzien 1841) door H.A. Neven.
- (5) AN., *St.-Aloysius Alumnaat Zepperen. Zijn verleden, zijn heden*, in Hemelvaart, stemmen uit Zepperen, nr. 77, 1937, p. 285.
- (6) Zie Sint-Truiden: Bogaardenhof, Speelhof, kasteel van Brustem, kasteel van Ordingen.
- (7) Hasselt, AK, opmetingsschets 1936, 1955, 1971.
- (8) Id., opmetingsschets 1949.

BEZOEK: oktober 1994

RÉSUMÉS

GINGELOM: KAMERIJKSTRAAT NR. 11

Petit parc des années 1950 aménagé sur le site du jardin potager de la ferme de l'abbaye de Cambrai.

GINGELOM: CHATEAU, REGENTWIJK NR. 80-82

Domaine d'environ 27 ha avec parc et bois en style paysager continental du second tiers du 19e s, résultat d'une histoire intéressante commençant en 1710-1715. Gazons et potager convertis en vergers avec sous-plantation printanière. Château avec noyau ancien mais extérieur et distribution des dernières années du 19e s; cour d'honneur avec grilles et ferme de 1854-1855, grange isolée de 1879 démolie. Ancienne propriété d'Erasmus Louis Surlet de Chokier, régent du pays en 1831.

GINGELOM: STEENWEG NR. 219

Jardin avec grilles, précédant une grosse maison de ferme de la seconde moitié du 19e s.

GINGELOM: STEENWEG NR. 240

Jardin de villa avec grille et pavillon de 1926.

GINGELOM, BOEKHOUT: BOEKHOUTSTRAAT NR. 17

Jardin d'agrément récemment aménagé entre les murs du potager d'une grosse ferme du 19e s.

GINGELOM, BORLO: DORPSPLEIN NR. 1

Petit parc de gentilhomme-fermier avec pavillon, entouré de haies, près d'une grosse ferme carrée du 19e s.

GINGELOM, BORLO: MOLENSTRAAT NR. 10

Petit parc du 19e s, avec grilles et arbres, près d'une maison de ferme datée de 1777 mais modifications antérieures.

GINGELOM, JEUK: CHATEAU VAN HASSELBROEK, HASSELBROEKSTRAAT NR. 188

Domaine avec drèves et pièces d'eau du 17e s, parc paysager et potager emmuré du milieu du 19e s. Château en style mosan de 1620 avec structure de basse-cour / haute-cour, avec modifications selon la mode du temps en 1770-1780. Aile sud, remplacée par une grille en 1848, visant le modèle de vivre entre cour et jardin. Extension en 1880 de dépendances autour d'une cour carrée, adjacente. La ferme du château, au nord, depuis 1916 n'appartenant plus au domaine.

GINGELOM, JEUK: HOUTSTRAAT NR. 65

Parc arboré du 19e s, restant d'un ensemble plus important, près d'une grosse ferme portant la date 1770 sur la façade arrière, modifiée plus tard.

GINGELOM, JEUK: HOUTSTRAAT NR. 98

Jardin côté rue avec grille et reste d'un petit parc près d'une ferme fin 19e s au centre du village.

GINGELOM, JEUK: HUNDELINGENSTRAAT NR. 42

Petit parc pittoresque en style paysager de la seconde moitié du 19e et du 20e ss, près de la maison de l'ancienne distillerie Snyers-Goyens.

GINGELOM, JEUK: KASTEELSTRAAT NR. 181

Petit parc arboré et jardin côté rue avec grilles du 19e et 20e ss, près d'une maison de maître vernaculaire, datant du 19e s avec modifications ultérieures, surplombant la rue.

GINGELOM, KORTIJS: KAPELSTRAAT NR. 6

Parc paysager avec arbres, grilles et une belle perspective sur la tour de l'église, datant du 19e s et appartenant à une grosse ferme carrée de la seconde moitié du 18e et du 19e s.

GINGELOM, MIELEN: BRONSTRAAT NR. 9

Petit jardin des années 1970 et quelques arbres près d'une ferme, jadis propriété de la Commanderie Teutonique Alden Biesen.

GINGELOM, MIELEN: BRONSTRAAT 34

Collection de conifères, plantés depuis 1962 près d'une ferme.

GINGELOM, MONTENAKEN: MARKTPLAATS NR. 2

Petit parc arboré, grilles importantes et verger du 19e s.

GINGELOM, MONTENAKEN:

MONTENAKENSTRAAT NR. 1

Grille d'entrée du 19e s d'un jardin d'une maison bourgeoise vernaculaire dont les bâtiments de ferme sont délaissés.

GINGELOM, MONTENAKEN:

WEZERENSTRAAT TEGENOVER NR. 15

Bel exemple d'une grille du 19e s donnant accès à une prairie-verger, typique pour la région.

GINGELOM, MONTENAKEN:

HANNUITSESTRAAT, LANGESTRAAT nos 66-68,

SINT-TRUIDENSTRAAT, au coin près du no 9

Plusieurs maisons bourgeoises ou maisons de ferme dans ce village avec beaux arbres, témoins de parcs du 19e s, disparus pour la construction de hangars ou de nouvelles maisons.

GINGELOM, MONTENAKEN, KLEIN VORSEN:

GROENPLAATS NR. 5.

Petit domaine avec parc de 3 ha en style paysager du dernier quart du 19e s, anciennement une ferme carrée.

GINGELOM, MUIZEN: TRUILINGENSTRAAT NR. 17

Petit parc de gentilhomme-fermier de la fin du 19e s et ancien jardin potager entouré de murs, près d'une grosse ferme nommée Tienbonder.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:

FONTEINSTRAAT NR. 16

Jardin potager et petit parc arboré d'une ferme carrée datant des 17e-19e ss, ancienne dépendance de l'abbaye de Parc à Heverlé, Louvain.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:KATSEI NR. 77-79

Magnifiques grilles du 19e s, d'un parc converti en plantation d'arbres fruitiers.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:MONTENAKENSTRAAT NR. 20

Petit parc de 1948, aménagé en fonction de la nouvelle villa en style normand.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:CHATEAU DE LA RIVA, MONTENAKENSTRAAT 18

Parc disparu, appartenant au château datant de la fin du 18e s, aujourd'hui simple ferme.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:NAAMSESTRAAT, HOEK OMMEGANGSTRAAT

Petit potager triangulaire d'une ferme de 1856.

GINGELOM, VORSEN: BROUWERIJSTRAAT NR. 33

Quelques arbres restant d'un petit parc d'une grosse ferme et grilles du 19e s.

GINGELOM, VORSEN: BROUWERIJSTRAAT NR. 34

Quelques arbres d'un petit parc du 19e s, près d'une grosse ferme du 18e s.

GINGELOM, VORSEN: HOOGSTRAAT NR. 14

Petit parc paysager, gentilhommière et dépendances du milieu du 19e s, avec noyau ancien et dégradations plus récentes.

HALEN: DIESTERSTEENWEG NR. 15 EN 15A

Restes d'un jardin de villa de l'entre-deux-guerres.

HALEN: GIDSENSTRAAT

Jardin d'un moulin à eau sur la Velpe, dessiné et planté dans les années 1930, le moulin étant devenu maison de campagne; jadis dépendances du couvent de Mariënrode à Rothem disparu.

HALEN: RAUBRANDPLEIN

Place aménagée dans les dernières années du 20e s.

HALEN, LOKSBERGEN: CHATEAU VAN BLEKKOM, LINDENSTRAAT NR. 128

Parc de gentilhomme-fermier (3.80 ha), près d'un château de 1859 de l'architecte Jamaer, à l'origine une ferme plus ancienne. Plantation selon la manière des frères Bühler: ceinture d'arbres mixtes, petits groupes d'arbres de même sorte au bord de la pelouse. Grilles d'entrée et pont sur l'étang.

HALEN, LOKSBERGEN: LINIESTRAAT

Cimetière militaire de 1914-1918, avec aménagement renouvelé en 1929 à l'occasion du 25ème anniversaire.

HALEN: LOKSBERGENSTRAAT NR. 93

Potager et verger traditionnels du 19-20e s.

HALEN, ZELEM: GENNEPSTRAAT NR. 22

Petit parc paysager de caractère pittoresque des environs de 1875.

HALEN, ZELEM: KARESTRAAT NR. 36

Grand jardin de villa complexe, aménagé au milieu du 20e s selon les instructions du paysagiste René Péchère; éléments constitutifs avec référence à la disposition traditionnelle de résidences rurales: jardins de caractère représentatif, jardins secrets, jardins utilitaires, jardins de jeux et de sport, grand verger, le tout disposé le long d'axes longitudinaux et transversaux primaires et secondaires.

HALEN, ZELEM: CHATEAU HET LOBOS,LOBOSSTRAAT NR. 1

Parc paysager d'intérêt dendrologique et de caractère pittoresque, de la fin du 19e s, près d'une maison de campagne vraisemblablement de la même époque mais avec noyau et ferme plus anciens; site d'origine féodale avec restes de la structure basse- cour/haute-cour.

HALEN, ZELEM: CHARTREUSE ST.-JEAN,SINT-JANSBERGSTRAAT NR. 9

Parc paysager de la fin du 19e s, remplaçant un parc avec bois de plaisance plus ancien, aménagé quand la chartreuse, avec bâtiments restants du 17-19ème, fût converti en château.

HALEN, ZELEM: STEENBERGSTRAAT NR. 18

Parc de l'entre-deux-guerres, de situation isolée sur une hauteur, près d'une maison moderne maintenant divisée en deux habitations.

HALEN, ZELK: ZELEMSTRAAT NR. 2 en 4

Petit parc paysager du premier quart du 20e s, près d'une ancienne ferme divisée en deux propriétés.

HERK-DE-STAD: VAN WEDDINGEN- ENGULDENSPORENLAAN

Restes d'anciens jardins et vergers sur le tracé des ramparts de la ville.

HERK-DE-STAD: GROOTVELDWEG NR. 2

Éléments traditionnels d'une cour de ferme délaissée, du 19e s.

HERK-DE-STAD: GROTE KRUISSTRAAT NR. 10

Potager traditionnel exemplative, encore en fonction, près d'une petite ferme carrée, de la fin du 19ème – début du 20e ss.

HERK-DE-STAD: KLEINE KRUISSTRAAT

N°19, 75, 79 en 83: verger traditionnel (n°19) et petites haies au pied des façades de maison.

HERK-DE-STAD: CENSE DE HALBEEK,HALBEKERSTRAAT NR. 2

Petit parc en style paysager simple du milieu du 19e s, près d'une ancienne maison de campagne avec ferme, situé sur le site historique du Halbeelhof, bien d'origine féodale répondant à la typologie basse-cour/haute-cour et aménagement de jardin plus ancien.

HERK-DE-STAD: CHATEAU DE PIERPONTPIKKELEERSTRAAT EN SINT-TRUIDENSESTEENWEG

Parc paysager intéressant au point de vue de la dendrologie, d'environ 16 ha, aménagé en plusieurs phases aux 19ème et 20e ss sur un site plus ancien. Devenu parc public avec la pépinière et l'arboretum, situés de l'autre côté de la chaussée.

HERK-DE-STAD, DONK:DREEFSTRAAT, HOEK DORPSTRAAT

Jardin entouré de murs, près de la cure du 18e s, et nouvel aménagement de 1980.

HERK-DE-STAD, DONK: GROTEBAAN NR. 86

Jardin de villa de l'entre-deux-guerres, partiellement conservé, probablement aménagé selon les plans du pépiniériste local Tips.

HERK-DE-STAD, DONK: CHATEAU DE LANDWIJK,KASTEELSTRAAT NR. 32

Bien perdu du 18e s, avec histoire intéressante mais sans avenir vu la destination prévue sur le plan de secteur.

HERK-DE-STAD, DONK: KORPSESTRAAT NR. 91

Parc allongé de ferme bourgeoise encerclé d'arbres, de la fin du 19e s, au sud d'une ferme carrée de la fin du 18e s.

HERK DE STAD, SCHULEN: CHATEAU GASTHUISBOS,GASTERBOSSTRAAT NR. 1

Parc paysager de la fin du 19e s aménagé en parc de chasse, faisant partie d'un domaine d'environ 65 ha; château en style néorenaissance flamande de 1890 dessiné par l'architecte Auguste van Assche; dépendances de 1902 en même style des architectes Henri et Valentin Vaernewyck avec grand potager entouré de murs. À l'origine, ferme du 17e s transformée en château, évolution intéressante et exemplative pour bien d'autres.

HERK-DE-STAD, SCHULEN: KERKWEI NR. 21 EN 23

Jardins à front de rue avec restes d'un aménagement plus ancien (nr(.) 21) ou avec arbre méritant mention.

HERK-DE-STAD, SCHULEN: PANNESTRAAT

Vieille drève avec arbres manquants, relation visuelle entre la ferme voisine et le château Het Looi à Lummen.

HERK-DE-STAD: TUINWIJK TUFFELLAND,VAN ARENBERGLAAN EN TUFFELLAAN

Cité-jardin de 1975-78 avec plantation commune.

NIEUWERKERKEN, BINDERVELD:CHATEAU DE BINDERVELD, MOLENSTRAAT NR. 8

Bien que ne possédant ni parc ni jardin, le site mérite quand même mention. Evolution bien documentée et même exemplaire, y compris la plus récente: nouvelles constructions pour l'industrie agricole et disparition du jardin potager. D'origine féodale et possédant au 18e s de beaux jardins, ce domaine est devenu, au moins depuis le début du 19e s, une simple exploitation agricole, expliquant l'absence d'un jardin et parc. Ceci contraste avec l'opulence de nombreuses fermes au 19e s, dont les habitations aspiraient à acquérir un air de château et dont les alentours furent aménagés en parcs paysagers.

NIEUWERKERKEN, WIJER: CHATEAU DE WIJER,GROTESTRAAT NR. 48

Petit parc paysager de la seconde moitié du 19e s avec dégradations plus récentes, près d'un château entouré de douves, remontant jusqu'au 16e s et répondant à la structure basse-cour/haute cour; ferme avoisinante, sur Kozen, n'appartenant plus au domaine.

NIEUWERKERKEN, WIJER: GROTESTRAAT NR. 187

Potager, verger et ferme, dont le site date de 1825 au moins.

NIEUWERKERKEN, WIJER: SCHANSSTRAAT NR. 26

Ancienne enceinte de sécurité, devenue au 18ème et 19e ss, petit domaine avec jardin.

NIEUWERKERKEN, WIJER: VEERLESTRAAT NR. 18

Potager-jardin à fleurs, entouré de haies, du 19e s.

SINT-TRUIDEN: ANCIENNE ABBAYE, DIESTERSTRAAT

Rien ne reste des anciens jardins abbatiaux; trois éléments méritent pourtant mention: le nouveau jardin de 1999 sur le site de l'église abbatiale, évoquant son contour et sa hauteur; la cour d'honneur datant de 1843 après reconversion de l'abbaye en séminaire; les hauts murs de brique, le long de la Plankstraat, jadis garnis d'arbres fruitiers en espaliers.

SINT-TRUIDEN: BEGUINAGE, SCHURHOVEN

Place rectangulaire entourant l'église de Sainte-Agnès du 13e s, centre du béguinage, dont l'aspect actuel ne remonte qu'à l'après-guerre.

SINT-TRUIDEN: BERNISSEM,ANCIENNE COMMANDERIE DE L'ORDRETEUTONIQUE

Petit parc paysager de la fin du 19ème-début du 20e ss près d'une grosse ferme bourgeoise, anciennement commanderie de l'Ordre teutonique, avec structure de basse-cour/haute cour, après la révolution convertie en sucrerie, devenue ultérieurement exploitation agricole.

SINT-TRUIDEN: ANCIEN CHATEAU DE SCHABROEK,DIESTSESTEENWEG

Grille d'entrée monumentale, unique reste du château entouré de douves, qui reçut pendant le dernier quart du 19e s un aménagement en style paysager.

SINT-TRUIDEN: SCHORREBOS,DIESTERSTEENWEG Z.NR.

Reste d'un petit parc paysager de la fin du 19e s, près de l'ancienne ferme Scorbos, dépendant de l'abbaye de Nonnemielen.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU NIEUWENHOVEN,ENGELBAMP NR. 55-57

Remarquable parc paysager, partie d'un grand domaine, remontant à la maison de plaisance des abbés de Saint-Trudo à Saint-Trond, du 17ème et possédant la typologie basse-cour/haute-cour. Château, ferme et parc restés propriété privée, bois et terres formant Domaine Provincial. Evolution intéressante: aménagement

géométrique revu une première fois avant 1825 en style paysager premier, et une seconde fois dans les années 1860-1878 en même temps que la transformation des bâtiments et la division de la cour en une cour d'honneur et une basse-cour. Ancien jardin potager entouré partiellement de murs et de douve.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU TER KELEN, ENGELBAMP

Parc paysager d'intérêt dendrologique, dans domaine de 14 ha, de la seconde moitié du 19e s. Château détruit en 1948. Tourelle du château plus ancien devenue fabrique romantique sur le gazon. Murs du potager préservés.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU 'IN DE GROETEN ENGEL' OF 'T RECTORAAT' HASSELTSESTEENWEG NR. 448

Parc paysager avec étang, arbres séculaires et parc boisé de la première moitié du 19ème siècle et jardin du début du 20e s, dans un domaine avec constructions du 17 jusqu'au 19e ss; site plus ancien dépendant de l'abbaye d'Averbode.

SINT-TRUIDEN: KASTEELSTRAAT NR. 50

Beau jardin de la première moitié du 20e s, près de la ferme du couvent voisin des Bogards ou Gravenhuis à Zepperen. Constructions datant du 17e s, élargies, adaptées et restaurées au 19ème et 20e ss.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU MENTEN DE HORNE, MELVEREN-CENTRUM

Petit parc paysager, point final d'une histoire intéressante, près d'un château de 1845-1846.

SINT-TRUIDEN: ANCIEN CHATEAU TER BIEST, NU HOTELSSCHOOL, MELVEREN, TERBIEST NR. 104

Parc paysager du début du 20e s, avec arbres remarquables, près d'un château remontant jusqu'au 17e s, depuis 1941 propriété de l'état et transformée en école.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU VAN MELVEREN, SINT-GODFRIEDSTRAAT NR. 15-21

Nouveau jardin de 1991, dessiné par Viviane Paelinck, dans les restes d'un parc plus ancien, près du château avec noyau ancien et éléments des 18, 19 et 20e ss, aujourd'hui restaurant.

SINT-TRUIDEN: SINT-GODFRIEDSTRAAT

Jardin de curé à trois sections, près de la cure du milieu du 19e s.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU SPINNEVELD, METSTEREN NR. 113

Parc paysager du troisième quart du 19e s, près du château néo-classique et sa ferme du début du 19ème siècle, voisinant le domaine de Nonnemielen, dont le site faisait partie.

SINT-TRUIDEN: CHATEAU NONNEMIELEN, METSTERENWEG NR. 133

Parc paysager du début du 19e s, faisant partie d'un grand domaine avec château et dépendances néoclassiques datant de la seconde moitié des 18ème et 19e ss et ferme des 17ème et 18e ss; à l'origine abbaye bénédictine de Mielen, répondant à la typologie basse-cour/haute-cour. Potager entouré de murs.

SINT-TRUIDEN: MINDERBROEDERSSTRAAT

Quelques arbres de l'ancien jardin du couvent des frères mineurs.

SINT-TRUIDEN: MINDERBROEDERSSTRAAT NR. 13

Petit jardin de ville, entouré de hauts murs, dessiné par Elisabeth de Lestrieux en 1986.

SINT-TRUIDEN: PLANKSTRAAT Nr. 13

Petit jardin et grilles monumentales, précédant la maison de maître datant des environs de 1870.

SINT-TRUIDEN: PARC MUNICIPAL, RIDDELS DE MENTEN DE HORNEPLEIN

Parc public de 3 ha en style paysager, avec groupes d'arbres et drèves joignant pelouses et étang; aménagé en 1876-1879, partiellement sur le tracé des anciens remparts et selon les dessins de Jean Creten; agrandi en 1907.

SINT-TRUIDEN: CIMETIERE, SCHURHOVEN

Cimetière de 6 ha, entouré de murs, aménagé en 1850 en style paysager.

SINT-TRUIDEN: ANCIEN CHATEAU SPEELHOF, SPEELHOFLAAN

Parc public de 11 ha, avec aménagement de la seconde moitié du 18ème et de la première moitié du 19e ss; ancienne maison de plaisance des abbés de l'abbaye de Saint-Trond, selon la typologie basse-cour/haute-cour. Terrain entouré de douves avec parc en style paysager, drève d'accès, ancien potager, serre, bois et restes de vergers, entourant le manoir et l'ancienne ferme.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT Nr. 8

Jardin avec grilles et châtaignier, au devant d'une maison de maître de la fin du 19e s.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT Nr. 14

Jardin de ville entouré de murs, près d'une maison de maître de la fin du 19e s, revu dans les années 1950.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT NR. 30

Jardin et grilles près d'une maison néoclassique de la fin de 19e s.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT NR. 33

Grand jardin de ville négligé, entouré de murs et de grilles, aménagé derrière une maison de maître de 1892, avec agrandissement plus récent. Pavillon couvert de végétation.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT Nr. 49

Jardin avec grilles, près d'une maison de maître de la fin du 19e s.

SINT-TRUIDEN: BOULEVARD, TICHELRIJLAAN - SCHEPEN DEJONGHSTRAAT

Promenade citadine sur les restes orientales du boulevard historique; grilles et portelettes des jardins adjacents appartenant aux maisons bourgeoises de la rue parallèle, Schepen Dejonghstraat.

SINT-TRUIDEN: BOULEVARD, TIENSEVEST
EN VILLA ORPHÉE, TIENSEVEST NR. 8

Promenade citadine aménagée sur les remparts et jardin avec grilles d'une villa de 1896, respectant la typologie des châteaux du 19ème.

SINT-TRUIDEN: ZOUTSTRAAT NR. 67

Jardin avec grilles et arbres, restes d'un jardin plus important près de l'ancienne villa De Raam, du début du 19e s, jadis maison de refuge, aujourd'hui école.

SINT-TRUIDEN, AALST: ERBERSTRAAT NR. 6

Haie de cornouiller mâle tressée, ancienne parcelle de potager de la fin du 18e s.

SINT-TRUIDEN, AALST: MELSTERSTRAAT, OP DE HOEK

Jardin de curé entouré de murs, suivant le schéma d'un jardin de ferme, utilisation datant du 17e s.

SINT-TRUIDEN, AALST: MELSTERSTRAAT NR. 31

Remarquable jardin de ferme du troisième quart du 20e s, comprenant jardin bouquetier, potager, jardin de baie et plusieurs formes topiaires.

SINT-TRUIDEN, AALST: STEENKUILVELDSTRAAT,
HOEK SMISSTRAAT

Potager avec haies mixtes.

SINT-TRUIDEN, BEVINGEN: CHATEAU ROCHENDAAL,
ROCHENDAAL NR. 2

Parc mal entretenu en style paysager, initialement de 28 ha, près du château de 1881; jusque récemment domaine militaire.

SINT-TRUIDEN, BRUSTEM: RUÏNES BURGGRACHT

Site important du point de vue historique et archéologique, comprenant le donjon en ruine, l'église paroissiale et la cure. Révalorisation avec nouvel aménagement projetée.

SINT-TRUIDEN, BRUSTEM: CHATEAU DE BRUSTEM,
BRUSTEMDORPSTRAAT

Parc paysager (ca 26 ha) remarquablement dessiné, dans un domaine d'origine féodale avec histoire intéressante; comprenant prés, bois, vergers et un grand étang; aménagé en fonction du château construit en 1879-1884 en style néorenaissance selon les plans de Josse Schadde, remplaçant le château ancien ayant la structure basse-cour/haute-cour. Son site et un bras des douves persistent près du potager entouré de murs. Reconstruction partielle en version simplifiée après l'incendie de 1938. Dépendances d'une qualité architecturale exceptionnelle. Abondante floraison printanière dans le bois. Ensemble plutôt négligé.

SINT-TRUIDEN, DURAS: CHATEAU DE DURAS,
DURASLAAN

Remarquable domaine de réputation européenne à cause des origines, le changement conceptuel et les composants. Grand domaine d'environ 134 ha avec parc paysager, étang avec île et pavillon, important potager, moulin à eau, prés, vergers, groupes et ceinture d'arbres, et bois liés par drèves, chemins et sentiers.

Initialement *ferme ornée* avec *villa rustica* selon le modèle palladien, dessinée en 1789 par l'architecte Ghislain Joseph Henry (1754-1820) et réalisée en 1791 sur le site d'une motte castrale, avec vue sur le paysage agraire garni de touffes d'arbres. Ce concept devenu démodé, réaménagement ca 1821 du domaine avec parc paysager dessiné par l'architecte François Verly (1760-1822) et potager entouré de murs aménagé sur l'avis d'André Donkelaar. Graduellement, transformation de l'agriculture en silviculture. Après privatisations de terrains communs et privés, agrandissement du parc et aménagement de scènes pittoresques. Importantes grilles du 19e s.

SINT-TRUIDEN, ENGELMANSHOVEN:

LUIKERSTEENWEG NR. 475

Jardin de curé du début du 20e s, avec arbres.

SINT-TRUIDEN, ENGELMANSHOVEN:

SINT-JANSBERG NR. 29-31

Restes d'un parc d'une ferme bourgeoise du 19e s. Ruines d'un belvédère.

SINT-TRUIDEN, ENGELMANSHOVEN:

SINT-JANSBERG NR. 51

Grilles de la seconde moitié du 19e s, séparant de la rue le jardin d'une maison bourgeoise.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: BARETTESTRAAT NR. 1

Jardin bouquetier et potager entourés de haies.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: DORP NR. 34

Jardin sur rue négligé avec grande variété de buxus.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN:

LUIKERSTEENWEG NR. 543 en 554

Potager donnant sur rue, déjà signalé au début du 19e s. Parc entouré de murs près d'une grosse maison de ferme.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: LUIKERSTEENWEG NR. 561

Parc paysager datant des environs 1900 et jardin géométrique avec pavillon en style classique de la fin du 18e s. Petit étang, ponts, préau de charmilles. Grilles de la fin du 19e s.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN:

SINT-QUINTINUSSTRAAT NR. 1

Potager sur rue entouré de haies.

SINT-TRUIDEN, GROOT-GELMEN:

GROOT GELMENSTRAAT NR. 1

Jardin de curé entouré de murs ou de haies.

SINT-TRUIDEN, GROOT GELMEN:

HELSHOVENSTRAAT NR. 80

Petit parc entourant la villa de la seconde moitié du 19e s avec jardin sur rue, parc avec arbres, allées de tilleuls conduisant au verger et sa 'barrière'.

SINT-TRUIDEN, GROOT GELMEN:CHATEAU LA MOTTE, METTEKOVENSTRAAT NR. 4

Parc paysager du troisième quart du 19e s, mal entretenu, et parcelle boisée datant des années 1900; ancien site féodal selon le type classique basse-cour/haute-cour; château, ferme et tour d'entrée restaurés et transformés en style éclectique en 1868 et 1887; réaménagements récents et réaménagement en hôtel-restaurant.

SINT-TRUIDEN, KERKOM: CHATEAU DE KERKOM HEUSDENSTRAAT NR. 6

Parc paysager de 1883 aménagé selon les plans de Alfred Wesmael, architecte de jardin et botaniste, près du château éclectique construit sur les plans de l'architecte Edmond de Serrure, daté 1889. Ancien site féodal avec château de 1760 suivant le mode de "vivre entre cour et jardin"; actuellement ferme pour l'élevage de chevaux de course.

SINT-TRUIDEN, KERKOM: CHATEAU BLANC, NAAMSESTEENWEG ZONDER NR.

Domaine d'environ 40 ha avec château et ferme datant du 17^eème jusqu'au 20e ss, et parc avec étang paysager de ca 4 ha de la seconde moitié du 19e s; site plus ancien d'origine féodale.

SINT-TRUIDEN, KERKOM: PASTORIESTRAAT NR. 4

Jardin de curé, jardin à front de rue entouré de murs et pourvu d'une grille d'entrée, et jardin arrière, datant du milieu du 19e s.

SINT-TRUIDEN, KORTENBOS: BASILIEKSTRAAT NR. 21

Petit parc avec pelouse et ceinture d'arbres, de la fin du 19e s, près d'une ferme plus ancienne.

SINT-TRUIDEN, ORDINGEN: DREEFSTRAAT NR. 49

Jardin arborisé, entouré de murs, près d'une maison de maître, datant du 19^eème et 20e ss.

SINT-TRUIDEN ORDINGEN: ORDINGENDORP NR. 48

Jardin de curé du 19^eème et 20e ss, avec grille à front de rue.

SINT-TRUIDEN, ORDINGEN:CHATEAU D'ORDINGEN, ORDINGENDORP

Jardins disparus avec évolution intéressante. Premièrement château féodal avec structure basse-cour/haute cour, pourvu de jardins au 16e s; Depuis le début du 17e s, commanderie de l'Ordre teutonique (Alden Biesen). Depuis la révolution française, château familial des Pitteurs-Hiégaerts, agrandissement du domaine au détriment de l'église paroissiale, restructuration et nouveaux jardins. Déclin depuis les dégats causés par la deuxième guerre mondiale avec perte totale des intérieurs du château, de sa collection d'art, d'une partie des bâtiments ruraux et des jardins renommés.

SINT-TRUIDEN, RUNKELEN: RUNKELENDORP NR. 41

Petite cour traditionnelle d'une ferme à colombage du début du 20e s.

SINT-TRUIDEN, VELM: BATELLESTRAAT NR. 2-34

Grilles en style néoclassique datant du 19e s.

SINT-TRUIDEN, VELM: HALINGENSTRAAT NR. 41

Belle grille d'entrée du 19e s, provenant du château de Schoor à Velm.

SINT-TRUIDEN, VELM: CHATEAU DE GLIMMERBERG.

Restes d'un parc paysager du troisième quart du 19e s, près d'un ancien château de la seconde moitié du 18e s.

SINT-TRUIDEN, VELM: CHATEAU PEETEN-VAN HALEN, HALINGENSTRAAT NR. 76

Parc paysager de la fin du 19e s, aménagé dans un domaine plus ancien dont la ferme est devenue château; pavillon de jardin de la fin du 18e s, grille importante des environs de 1900 et petit parc autonome au-delà de la rue.

SINT-TRUIDEN, VELM: CHATEAU DE SCHOOR, HALLEWEG NR. 32

Domaine (ca 4 ha) avec parc paysager de la seconde moitié du 19e s, greffé sur un aménagement avec jardin "Anglais" et bois de plaisance; petit bois et grand jardin potager; château et dépendances de la fin du 18, du 19 et le commencement du 20e ss; ferme n'appartenant plus au château.

SINT-TRUIDEN, VELM: MARKTPLEIN NR. 1

Petit parc près d'une ancienne ferme bourgeoise dont le haut feuillage des arbres caractérise le site au centre du village.

SINT-TRUIDEN, VELM: SINT-MARTINUSSTRAAT NR. 12

Jardin de curé du 19e s avec végétation typique, menacé.

SINT-TRUIDEN, WILDEREN: CIMETIERE, WILDERENLAAN

Cimetière entouré de murs et de grilles, près de l'église et ayant un *Sophora japonica* 'Pendula'.

SINT-TRUIDEN, ZEPPEREN: KASTEELSTRAAT NR. 4

Partition traditionnelle du jardin de la ferme construite en 1873 en pisé pour le jardinier du château.

SINT-TRUIDEN, ZEPPEREN: ANCIEN COUVENT DES BOGARDS, KASTEELSTRAAT NR. 53

Ancien domaine de château avec restes du parc paysager du 19e s. Initialement couvent des Bogards, depuis le 19e s domaine seigneurial et finalement école avec bâtiments du 17 au 20e ss.

▲
Het park van het
kasteel van Duras
in Sint-Truiden
(foto O. Pauwels)

SUMMARIES

GINGELOM: KAMERIJKSTRAAT NR. 11.

Small mid 20th c park on the site of the kitchen garden of a former farm once belonging to the abbey of Cambrai.

GINGELOM: KASTEEL GINGELOM, REGENTWIJK NR. 80-82

Estate of about 27 ha with park and woodlands in continental landscape style dating from the 3th quarter of the 19th c, and completing an interesting evolution going back to 1710-1715. Lawn and kitchen garden now springflowers meadows. Walled kitchen garden, belvédère, ruined vine house. Mansion with an older core, but plan and exterior now dating from shortly before 1900; courtyard with gates and home farm of 1854-55, lost detached barn of 1879. Formerly estate of Erasme Louis Surlet de Chokier, regent of Belgium in 1831.

GINGELOM: STEENWEG NR. 219

Garden with gates, in front of a gentleman farmer's house dating from the second half of the 19th c.

GINGELOM: STEENWEG NR. 240

Villa garden with gates and a pavilion dated 1926.

GINGELOM, BOEKHOUT: BOEKHOUTSTRAAT NR. 17

Pleasure garden recently laid out in the walled kitchen garden of a big 19th c farm.

GINGELOM, BORLO: DORPSPLEIN NR. 1

Small gentleman-farmer's park with hedges, gates and a garden pavilion, adjacent to an important enclosed 19th century farm.

GINGELOM, BORLO: MOLENSTRAAT NR. 10

A small park with gates and trees, belonging to a house dated 1777 but later altered.

GINGELOM, JEUK: KASTEEL VAN HASSELBROEK, HASSELBROEKSTRAAT NR. 188

Estate with avenues and ponds dating from the 17th c, park in landscape style and walled kitchen garden of the mid 19th c. Mansion with core in Meuse Valley style from 1620 and double courtyard arrangement structure, with alterations of 1770-1780. South wing in 1848 replaced by fences, resulting in typical 'vivre entre cour et jardin' layout. Additional outbuildings with inner court of 1880. Home farm in separate ownership since 1916.

Domaine avec drèves et pièces d'eau du 17e s, parc paysager et potager emmuré du milieu du 19e s. Château en style mosan de 1620 avec structure de basse-cour / haute-cour, avec modifications selon la mode du temps en 1770-1780. Aile sud, remplacée par une grille en 1848, visant le modèle de vivre entre cour et jardin. Extension en 1880 de dépendances autour d'une cour carrée, adjacente. La ferme du château, au nord, depuis 1916 n'appartenant plus au domaine.

GINGELOM, JEUK: HOUTSTRAAT NR. 65

Surviving 19th c park with trees, belonging to a courtyard farm dated 1770 at the back. House later alters.

GINGELOM, JEUK: HOUTSTRAAT NR. 98

Front garden with gates and a small park belonging to a neglected late 19th c farm in the center of the village.

GINGELOM, JEUK: HUNDELINGENSTRAAT NR. 42

Picturesque landscape park of the second half of the 19th and the 20th c, adjoining the house of the former Snyers-Goyens distillery.

GINGELOM, JEUK: KASTEELSTRAAT NR. 181

Small gentleman farmer's park with trees and front garden with gates dating from the 19th and 20th c, and a 19th c house in classical style, with a later addition, set above street level.

GINGELOM, KORTIJS: KAPELSTRAAT NR. 6

Gentleman farmer's park in landscape style with trees and railings, aligned on a fine view of the church tower, dating from the 19th c, next to important courtyard farm dating from the second half of the 18th c and later.

GINGELOM, MIELEN: BRONSTRAAT NR. 9

Small garden of the 1970s and some mature trees beside a farm formerly belonging to the Commandery of the Teutonic Order of Alden Biesen.

GINGELOM, MIELEN: BRONSTRAAT 34

Collection of conifers, planted in 1962 beside a farm.

GINGELOM, MONTENAKEN: MARKTPLAATS NR. 2

19th c gentleman farmer's park with important gates, railings and an orchard.

GINGELOM, MONTENAKEN:

MONTENAKENSTRAAT NR. 1

19th c entrance gates to the garden of a gentleman farmer's house with now derelict farm buildings.

GINGELOM, MONTENAKEN:

WEZERENSTRAAT TEGENOVER NR. 15.

Good example of a 19th c gate to an orchard, typical of the region.

GINGELOM, MONTENAKEN: HANNUITSTRAAT, LANGESTRAAT NOS. 66-68, SINT-TRUIDENSTRAAT, corner with No 9

Fine trees belonging to gentleman's houses or gentleman farmer's houses in the village, remains of their parks and gardens of the 19th c, now lost under modern farm buildings and new housing.

GINGELOM, MONTENAKEN, KLEIN VORSEN: KASTEEL ROBERTI, GROENPLAATS NR. 5

Small gentleman's house and park of 3 ha in landscape style from the last quarter of the 19th c, formerly a courtyard farm.

GINGELOM, MUIZEN: TRUILINGENSTRAAT NR. 17

Well situated late 19th c gentle man farmers' park and enclosed former kitchen garden next to Tienbonder farm.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:FONTEINSTRAAT NR. 16

Kitchen garden and small park next to courtyard farm of the 17th-19th c, formerly a grange of the abbey in Heverlee Park, Leuven.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN: KATSEI NR. 77-79

Important 19th c gates and railings of a lost park, now a replanted orchard.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:MONTENAKENSTRAAT NR. 20

Small park surrounding a 1948 in Normandy style house.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN: KASTEEL DE LARIVA, MONTENAKENSTRAAT 18

Lost park of a late 19th c mansion, now a farm.

GINGELOM, NIEL-BIJ-SINT-TRUIDEN:NAAMSESTRAAT, HOEK OMMEGANGSTRAAT

Small kitchen garden of a 1856 farm.

GINGELOM, VORSEN: BROUWERIJSTRAAT NR. 33

Trees remaining from a gentleman farmer's park with gates and railings dating from the second half of the 19th c.

GINGELOM, VORSEN: BROUWERIJSTRAAT NR. 34

Trees remaining of a 19th c gentleman farmer's park, next to a large 18th c farm.

GINGELOM, VORSEN: HOOGSTRAAT NR. 14

Small mid 19th c gentleman farmer's park, house and outbuildings with later alterations around an older core.

HALEN: DIESTERSTEENWEG NR. 15 EN 15A

Remnants of a 1920-30s villa garden.

HALEN: GIDSENSTRAAT

Water mill garden on the Velpe river, with layout and planting of the 1930s, when the mill became a country retreat; formerly dependence of the lost Mariënrode convent at Rothem.

HALEN: RAUBRANDPLEIN

Late 20th c public square.

HALEN, LOKSBERGEN: KASTEEL VAN BLEKKOM,LINDENSTRAAT NR. 128

Gentleman farmer's park (3.80 ha), attached to neo-classical mansion designed by the architect Jamaer in 1859 on the site of a former farm. Planting in the style of the Bühler brothers: belt and clumps of variegated trees bordering the lawn. Entrance gates and bridge over the small pool.

HALEN, LOKSBERGEN: WAR CEMETRY, LINIESTRAAT

1914-1918 war cemetery laid out from 1939 in commemoration of the 25th anniversary of the outbreak of the war.

HALEN: LOKSBERGENSTRAAT NR. 93

Traditional 19th-20th c kitchen garden and orchard.

HALEN, ZELEM: GENNEPSTRAAT NR. 22

Small c 1875 landscaped parc in the picturesque style.

HALEN, ZELEM: KARESTRAAT NR. 36

Large and complex villa garden, laid out by the owner in the mid 20th c under the guidance of the landscape architect René Péchère; its elements are drawn from the traditional layout of country retreats: gardens for representation, secret gardens, a working garden, spaces for sport and play, a large orchard, designed along primary and secondary axes, all merging seamlessly into the surrounding landscape.

HALEN, ZELEM: KASTEEL HET LOBOS,LOBOSSTRAAT NR. 1

Landscaped park of dendrological importance dating from the end of the 19th c, surrounding a 19th c country villa which has an older core and farm buildings. Site of feudal origin with remnants of the double courtyard arrangement.

HALEN, ZELEM: FORMER CARTHUSIAN CONVENT,SINT-JANSBERGSTRAAT NR. 9.

Late 19th c landscaped park replacing an older wooded park laid out after the former Carthusian monastery buildings had been converted into a castle demesne with buildings remaining from the 17th - 19th c.

HALEN, ZELEM: STEENBERGSTRAAT NR. 18

Isolated and hill top park dating from the inter-war period, around a modern villa, now divided in two dwellings.

HALEN, ZELK: ZELEMSTRAAT NR. 2 en 4

Small park dating from the first quarter of the 20th c, beside an older farm, now divided in two properties.

HERK-DE-STAD: Dr. VAN WEDDINGEN- ENGULDENSPORENLAAN

Remains of old gardens and orchards on the line on the former town ramparts.

HERK-DE-STAD: GROOTVELDWEG NR. 2

Traditional components of the farmyard beside a small, 19th c derelict farm.

HERK-DE-STAD: GROTE KRUISSTRAAT NR. 10

Exemplary traditional kitchen garden still in use, next to small courtyard farm, of the late 19th- early 20th c.

HERK-DE-STAD: KLEINE KRUISSTRAAT

Nrs 19, 75, 79 and 83, traditional orchard at nr. 19 and low hedges running along the fronts of the houses.

HERK-DE-STAD: HOF VAN HALBEEK,HALBEKERSTRAAT NR. 2

Small 19th c park in simple landscape style attached to a former country retreat with farm, situated on the historic site of Halbeekhof, a feudal property with double courtyard and older garden lay out.

HERK-DE-STAD: DE PIERPONT DEMESME,PIKKELEERSTRAAT EN SINT-TRUIDENSESTEENWEG

Park in landscape style of almost 16 ha of dendrological interest, laid out in the 19th and 20th c on an older site. Now a public park including former tree nursery and arboretum of 1913, across the road.

HERK-DE-STAD, DONK: DREEFSTRAAT,HOEK DORPSTRAAT

Walled garden of an 18th c presbytery with a garden lay out of 1980.

HERK-DE-STAD, DONK: GROTEBAAN NR. 86

Part surviving inter-war villa garden probably laid out by the local tree nursery.

HERK-DE-STAD, DONK: KASTEELSTRAAT NR. 32

Lost 18th c estate with an interesting history but without a future because of local planning policies.

HERK-DE-STAD, DONK: KORPSESTRAAT NR. 91

Late 19th c elongated gentleman farmers' park fringed with trees to the south of an important courtyard farm dating from the late 18th c.

HERK DE STAD, SCHULEN: KASTEEL GASTHUISBOS,GASTERBOSSTRAAT NR. 1

Late 19th c landscaped park of about 65 ha laid out as the deer park of the 1890 castle built in neo-Flemish renaissance style and designed by the architect Auguste van Assche; 1902 outbuildings in the same style designed by the architects Henri and Valentin Vaernewyck together with the adjoining walled kitchen garden. Estate dates back to a 17th c farm, with an interesting, well documented history, a good example of a farm evolving into a castle demesne.

HERK-DE-STAD, SCHULEN: KERKWEG NR. 21 EN 23

Front gardens with remains of older garden lay out (n° 21) retaining a fine tree.

HERK-DE-STAD, SCHULEN: PANNESTRAAT

Remains of an old avenue on the axis between a nearby farm and Het Looi castle at Lummen.

HERK-DE-STAD: VAN ARENBERGLAAN EN TUFFELLAAN

Small garden city dating from 1975-78 with communal plantation.

NIEUWERKERKEN, BINDERVELD: KASTEEL VANBINDERVELD, MOLENSTRAAT NR. 8

Although no park or garden survives, Binderveld deserves a mention as an excellent and well documented example of development

up to recent times. Modern farm techniques now in function in place of the former kitchen garden. Of feudal origine and having boasted fine gardens in the 18th c, it became at the beginning of the 19th c a working farm, hence the loss of the pleasure gardens and park. It contrasts with many examples of landowners becoming so wealthy during the 19th c that their houses became mansions with appropriate landscaped parks.

NIEUWERKERKEN, WIJER: WIJER, GROTESTRAAT NR. 48

Small landscaped park of the second half of the 19th c with later alterations, around a moated castle which has a core of the 16th c and the usual double courtyard of buildings; nearby farm now in separate ownership.

NIEUWERKERKEN, WIJER: GROTESTRAAT NR. 187

Kitchen garden and orchard with cottage, dating from around 1825.

NIEUWERKERKEN, WIJER: SCHANSSTRAAT NR. 26

Ancient defensive structure which evolved in the 18th and 19th c into a moated site with garden.

NIEUWERKERKEN, WIJER: VEERLESTRAAT NR. 18

Hedged 19th c kitchen/flower garden.

SINT-TRUIDEN: FORMER ABBEY, DIESTERSTRAAT

Nothing remains now of the old abbey gardens; but three items deserve a mention: the 1999 garden laid out on the site of the abbey church, recreating the height and outline of the ruined church; the lay-out of the courtyard dates from 1843 when the abbey became a seminary; the old, high brick walls along the Plankstraat, with espaliered fruit trees, dates from the abbey period.

SINT-TRUIDEN: BEGIJNHOF SINT-AGNES,SCHURHOVEN

A rectangular square, surrounding the 13th c church of Saint-Agnes is the core of the beguine convent, with a lay-out from the post-war years.

SINT-TRUIDEN: BERNISSEM, FORMER COMMANDERY OF THE TEUTONIC ORDER

Small gentleman farmer's park in landscape style, dating from the end of the 19th or the beginning of the 20th c to the south of farm buildings which were the former Commandery of the Teutonic Order, and having a historic double courtyard lay-out. After the French Revolution converted into a sugar factory and later a farm.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL VAN SCHABROEK,DIESTESTEENWEG

Monumental entrance gates dating from the late 19th c the only remnant of the moated castle of Schabroek, next to which during the last quarter of the 19th c a landscaped park was laid out.

SINT-TRUIDEN: DIESTERSTEENWEG

Remnants of the late 19th c gentleman farmer's park beside the former tenant farm Scorbos, a grang of the Nonnemielen abbaye.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL NIEUWENHOVEN,
ENGELBAMP NR. 55-57

Outstanding now obscured landscaped park of a very large estate, having its origins in the 17th c summer residence of the abbots of the Saint-Trudo Abbey at Sint-Truiden; classic double courtyard lay-out. Castle, farm and park are now private property, woodland is County property. Interesting evolution: the geometrical lay-out first remodelled in early landscape style before 1825, followed by a second redesign between 1860-1878 at the same time as the rebuilding of the castle and the revision of the division of the courtyard into a service court and a farm yard. Part walled, part moated kitchen garden.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL TER KELEN, ENGELBAMP

Park in landscape style of dendrological interest, in an estate of ca 14 ha, dating from the second half of the 19th c. Castle pulled down in 1948. Turret remaining of older house as a folly on the lawns. Old kitchen garden wall.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL 'IN DE GROETEN ENGEL'
OF 'T RECTORAAT', HASSELTSESTEENWEG NR. 448

Landscaped park with pond, trees and woodland dating from the first half of the 19th c and garden from the beginning of the 20th c, parts of an estate with buildings from the 17th - 19th c; ancient site, former grange of the abbaye of Averbode.

SINT-TRUIDEN: KASTEELSTRAAT NR. 50

Beautiful garden, dating from the first half of the 20th c, beside the former farm of the neighbouring convent of Gravenhuis at Zepperen. Buildings dating from the 17th c but were enlarged, adapted and restored in the 19th and 20th c.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL MENTEN DE HORNE,
MELVEREN-CENTRUM

Small park in landscape style, with an ending interesting history, next to a castle built in 1845-1846.

SINT-TRUIDEN: FORMER KASTEEL TER BIEST,
MELVEREN, TERBIEST NR. 104

Landscaped park with some interesting trees, dating from the first years of the 20th c, beside a basically 17th c castle, now a state owned school.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL VAN MELVEREN,
SINT-GODFRIEDSTRAAT NR. 15-21

New garden of 1991 designed by Viviane Paelinck beside the remnants of the older park of the castle which has an historic core and elements of the 18th, 19th and 20th c. Now a restaurant.

SINT-TRUIDEN: SINT-GODFRIEDSTRAAT

Presbytery garden in three sections, behind a mid 19th c house.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL SPINNEVELD,
METSTEREN NR. 113

Landscaped park dating from the third quarter of the 19th c, next to mid 19th c, beside a neoclassical mansion and farm, adjacent to the Nonnemielen park, of which it was once part.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL NONNEMIELEN;
METSTERENWEG NR. 133

Landscaped park of the early 19th c, part of a large estate with a neoclassical mansion and outbuildings dating from the second half of the 18th and the 19th c and home farm from the 17th and 18th c, on the site of the former abbey of Mielen. Former double courtyard lay-out. Walled kitchen garden.

SINT-TRUIDEN: MINDERBROEDERSSTRAAT

Surviving trees of a monastery garden.

SINT-TRUIDEN: MINDERBROEDERSSTRAAT NR. 13

Small town garden between high walls, designed by Elisabeth de Lestrieux in 1986.

SINT-TRUIDEN: PLANKSTRAAT Nr. 13

Small garden with important gates and railing in front of a large 1870s house.

SINT-TRUIDEN: RIDDERS DE MENTEN
DE HORNEPLEIN

Town park of about 3 ha in landscape style, with clumps and avenues of trees, lans and a pond, laid out partly on the former town ramparts to a design by Jean Creten dated 1876-1879; enlarged in 1907.

SINT-TRUIDEN: SCHURHOVEN

Walled cemetery of 6 ha, laid out in 1850 in landscaped park style.

SINT-TRUIDEN: KASTEEL SPEELHOF,
SPEELHOFLAAN

Town park of 11 ha with lay-out dating from the second half of the 18th and the first half of the 19th c; former retreat house for the abbots of the abbey of Saint Trudo, with typical double courtyard arrangement. Moated site with landscaped park, entrance avenue, former kitchen garden, greenhouse, wood and remains of orchards, surrounding the manor house and former farm buildings.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT Nr.8

Front garden with railings and a chestnut tree, in front of a late 19th c house.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT Nr. 14

Walled garden surrounding a late 19th c neoclassical townhouse, restored in the 1950s.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT NR. 30

Garden with gates and railings next to a late 19th c neoclassical townhouse.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT NR. 33

Large, partially walled, partially railed but overgrown garden, laid out behind a terrace house dated 1892, later enlarged. Overgrown gazebo.

SINT-TRUIDEN: STATIONSTRAAT Nr. 49

Railed and gated garden next to a late 19th c neoclassical town-house.

SINT-TRUIDEN: TICHELRIJLAAN -
SCHEPEN DEJONGHSTRAAT

Promenade laid out on the remains of the eastern ramparts of the town; railings and gates of adjoining gardens behind the town-houses in the adjacent Schepen Dejonghstraat.

SINT-TRUIDEN: TIENSEVEST EN VILLA ORPHÉE,
TIENSEVEST NR. 8

Promenade on the former town ramparts and the railed garden of a small villa sensitively built in 1896.

SINT-TRUIDEN: ZOUTSTRAAT NR. 67

Railed front garden with mature trees, surviving from the larger early 19th c garden of the villa De Raam, former house of refuge, now school.

SINT-TRUIDEN, AALST: ERBERSTRAAT NR. 6

Dogwood hedge around former kitchen garden dating from the end of the 18th c.

SINT-TRUIDEN, AALST: MELSTERSTRAAT, OP DE HOEK

Walled presbytery garden following the lay-out of a cottage garden dating from the 17th century.

SINT-TRUIDEN, AALST: MELSTERSTRAAT NR. 31.

Notable cottage garden laid out in the 3rd quarter of the 20th c, comprising flower garden, kitchen garden, small fruit garden and much topiary.

SINT-TRUIDEN, AALST: STEENKUILVELDSTRAAT,
HOEK SMISSTRAAT

Kitchen garden with an interesting mixed planting hedge.

SINT-TRUIDEN, BEVINGEN: KASTEEL ROCHENDAAL,
ROCHENDAAL NR. 2

Neglected park originally of 28 ha in landscaped style, around an 1881 neoclassical mansion; until recently in military occupation.

SINT-TRUIDEN, BRUSTEM: RUINES BURGGRACHT

Historical and archeological important group comprising a ruined donjon, a parish church and its presbytery; restoration and a new lay-out now planned.

SINT-TRUIDEN, BRUSTEM: KASTEEL VAN BRUSTEM,
BRUSTEMDORPSTRAAT

Landscaped park (26 ha) of outstanding design, on an estate of feudal origin, with an interesting history, comprising meadows, woodland, orchards and serpentine lake laid beside a castle built 1879-1884 and designed by Josse Schadde in neo-renaissance style. It replaced an ancien regime mansion with double courtyard arrangement; surviving older site and partially preserved moat next to a walled kitchen garden. Fire damage in 1938 led to partial rebuilding to a simplified design. Outbuildings of high architectural merit. Impressive array of spring flowers in the woodland. The whole now rather neglected.

SINT-TRUIDEN, DURAS: KASTEEL VAN DURAS,
DURASLAAN

Outstanding landscape garden of international importance as a result of its history, design and later development. Large estate of about 134 ha in landscaped park style, lake with islet and pavilion, important kitchen garden, watermill, meadows, orchards, clumps and belts of trees, and woodlands crossed by avenues, paths and tracks. Initially a farm with ferme ornée in palladian style, designed in 1789 by the architect Ghislain Joseph Henry (1754-11820) and built in 1791 on the moated site of a feudal castle, looking out over a Capability Brown style landscape. When this concept became outdated, it was redesigned about 1821 in landscape style after designs by architect Francois Verly (1760-1822) with walled kitchen garden in association with horticulturalist Andre Donkelaar. Gradually adapted from agriculture to silviculture. After enclosures in the second half of the century there was a second redesign in picturesque style. Important 19th c gates and railings.

SINT-TRUIDEN, ENGELMANSHOVEN:
LUIKERSTEENWEG NR. 475

Early 20th c presbytery garden with trees from.

SINT-TRUIDEN, ENGELMANSHOVEN:
SINT-JANSBERG NR. 29-31

Remains of a 19th c gentleman farmer's park. Remains of a gazebo.

SINT-TRUIDEN, ENGELMANSHOVEN:
SINT-JANSBERG NR. 51

Railings dating from the second half of the 19th c in front of a gentleman farmer's garden.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: BARETTTESTRAAT NR. 1

Hedged mixed kitchen and flower garden.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: DORP NR. 34.

Neglected front garden containing a variety of box hedges.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: LUIKERSTEENWEG NR. 543
en 554.

Kitchen garden dating from the early 19th c with walled park around a large farmhouse.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN: LUIKERSTEENWEG Nr. 561

Landscaped park dating from about 1900 and geometric garden with an 18th c classical style pavilion beside a large 18th c farm. Pond, bridges, hornbeam bower. Late 19th c railings.

SINT-TRUIDEN, GELINDEN:
SINT-QUINTINUSSTRAAT NR. 1

Hedged kitchen garden on the village street.

SINT-TRUIDEN, GROOT-GELMEN:
GROOT GELMENSTRAAT NR. 1

Walled and hedged presbytery garden dating from the late 19th century.

SINT-TRUIDEN, GROOT GELMEN:VILLA LES TILLEULS, HELSHOVENSTRAAT NR. 80

Small park dating from the second half of the 19th c comprising a front garden, gate and railings, woodland and a lime avenue leading to an orchard and typical gates behind the house.

SINT-TRUIDEN, GROOT GELMEN:KASTEEL DE MOTTE, METTEKOVENSTRAAT NR. 4

Badly damaged landscaped park dating from the 3rd quarter of the 19th c containing woodland from around 1900; ancient moated site of feudal origin and double courtyard of buildings; castle, farm and prominent entrance tower restored and rebuilt in 1868 and 1887 in an eclectic style; recent alterations for a hotel-restaurant.

SINT-TRUIDEN, KERKOM: KASTEEL VAN KERKOMHEUSDENSTRAAT NR. 6

Landscaped park designed in 1883 by the landscape architect and botanist Alfred Wesmael, beside an 1889 dated mansion in eclectic style by architect Edmond de Serrure. Older site of feudal origin and 1760 mansion following a 'vivre entre cour et jardin' layout; now a horse breeding stable.

SINT-TRUIDEN, KERKOM: WIT KASTEEL,NAAMSESTEENWEG ZONDER NR.

Estate of about 40 ha with mansion and farm dating from 17th - 20th c, landscaped park with 4 ha lake of the second half of the 19th c; older site of feudal origins.

SINT-TRUIDEN, KERKOM: PASTORIESTRAAT NR. 4

Presbytery gardens, walled front garden with entrance gate and back garden, all mid 19th c.

SINT-TRUIDEN, KORTENBOS: BASILIEKSTRAAT NR. 21

Small park with lawns and tree screens dating from the late 19th c next to an older farm.

SINT-TRUIDEN, ORDINGEN: DREEFSTRAAT NR. 49

Walled garden with trees beside a 19th - 20th c house.

SINT-TRUIDEN ORDINGEN: ORDINGENDORP Nr. 48

Presbytery garden dating from the 19th - 20th c, with front entrance gates.

SINT-TRUIDEN, ORDINGEN: KASTEEL VANORDINGEN, ORDINGENDORP

Now lost gardens with an interesting history. Initially a moated castle of feudal origins with a double courtyard arrangement, next to which gardens were laid out in the first half of the 16th c. From the beginning of the 17th c onwards it became the Commandery of the Teutonic Order of Alden Biesen. After the French Revolution it became the seat of the Pitteurs Hiegaerts family, with extensions of the park towards the village church, rebuilding of the house and newly laid out gardens. Bombing in the Second World War led to partial rebuilding and the loss of rich interiors, the art collection and the famous gardens.

SINT-TRUIDEN, RUNKELEN: RUNKELENDORP NR. 41

Traditional yard next to a small, early 20th c timber framed cottage.

SINT-TRUIDEN, VELM: BATELLESTRAAT NR. 2-34

Neoclassical, 19th c failings.

SINT-TRUIDEN, VELM: HALINGENSTRAAT NR. 41.

Beautiful, 19th c entrance gate, moved here from the château of Schoor in Velm.

SINT-TRUIDEN, VELM: FORMER KASTEELGLIMMERBERG

Remains of a landscaped park from the 3rd quarter of the 19th c, to the south of a mansion dating from the second quarter of the 18th c.

SINT-TRUIDEN, VELM: KASTEEL PEETEN-VAN HALEN,ONZE-LIEVE-VROUW-ROZENKRANS,HALINGENSTRAAT NR. 76

Late 19th c landscaped park beside an older farm with 'English' garden, later transformed into a castle. Garden pavilion dating from the late 18th c, important gates of about 1900 and separate early 20th c park across the road.

SINT-TRUIDEN, VELM: KASTEEL VAN SCHOOR,HALLEWEG NR. 32

Estate of about 4 ha with park in landscaped style dating from the second half of the 19th c set in an older demesne with an 'English' garden, pleasure grounds, small wood and large kitchen garden; mansion and outbuildings of the late 18th, 19th and early 20th c; home farm no longer part of the property.

SINT-TRUIDEN, VELM: MARKTPLEIN NR. 1

Small gentleman farmer's park surrounded by mature trees set in the center of the village.

SINT-TRUIDEN, VELM: SINT-MARTINUSSTRAAT NR. 12

19th c vicarage garden with typical planting, now under threat.

SINT-TRUIDEN, WILDEREN: WILDERENLAAN

Walled cemetery near the church with railings and a *Sophora japonica* 'Pendula'.

SINT-TRUIDEN, ZEPPEREN: KASTEELSTRAAT NR. 4

Traditional courtyard layout of a gardeners cottage built in 1873 by the owner of the nearby castle.

SINT-TRUIDEN, ZEPPEREN: FORMER CONVENT,KASTEELSTRAAT NR. 53

Former moated demesne containing the remains of a 19th c landscaped park. Initially a convent of the Bogards, later a mansion and latterly a school, with buildings dating from the 17th - 20th c.

Overzicht van kwaliteiten en kenmerken

Typologisch overzicht

- A Boerentuin/boerenerfmoestuin
- B Begraafplaats
- C Herenboerenpark
- D Kasteelpark
- E Openbaar domein/Park/Plantsoen
- F Pastorietuin
- G Stads- dorps- en villatuinen
- H Andere
- I Relicten van tuinen: bomen, hagen, hekken, site

Oorsprong van de historisch belangrijke tuinen en parken

- J Feodale oorsprong/neerhof-opperhofstructuur
- K Religieuze oorsprong/kerkelijke bezitting

Kenmerken en kwaliteiten van de belangrijkste parken

- L Historische gelaagdheid/leesbaarheid
- M Uitgesproken ontwerp kwaliteit
- N Aanwezigheid van kleinarchitectuur
- O Boeiende zichten en perspectieven
- P Visuele relatie met het omliggend landschap
- Q Beeldbepalend voor zijn omgeving
- R Belangrijke bomenbezit
- S Waardevolle moestuin/moestuinsite

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	
																			GINGELOM
		•																	Gingelom, Kamerijkstraat 11
			•						•	•	•	•	•			•	•		Gingelom, Kasteel Van Gingelom, Regentwijk 80-82
								•											Gingelom, Steenweg 219
						•													Gingelom, Steenweg 240
•																			Boekhout, Boekhoutstraat 17
		•																	Borlo, Dorpsplein 1
		•																	Borlo, Molenstraat 10
			•						•	•	•	•	•			•	•		Jeuk, Kasteel Van Hasselbroek, Hasselbroekstraat 138
		•																	Jeuk, Houtstraat 65
		•																	Jeuk, Houtstraat 98
		•																	Jeuk, Hundelingenstraat 42
		•																	Jeuk, Kasteelstraat 181
		•											•	•	•	•			Kortij's, Hoeve Sneyers, Kapelstraat 6
								•											Mielen, Bronhoeve, Bronstraat 9
							•												Mielen, Bronstraat 34
		•																	Montenaken, Chateau Goyens, Marktplaats 2
								•											Montenaken, Linthouthoeve, Montenakenstraat 1
								•											Montenaken, Wezerenstraat, tegenover 15.
								•											Montenaken, Hannuitsestraat, Langesetraat 66-68 en Sint-Truidenstraat
		•																	Montenaken, Klein Vorsen, Kasteel Roberti, Groenplaats 5
																			Muizen, Truilingenstraat 17
•										•									Niel-Bij-Sint-Truiden De Poorte Van Egmont, Fonteinstraat 16.
								•											Niel-Bij-Sint-Truiden, Katsei 77-79.
						•													Niel-bij-Sint-Truiden, Montenakenstraat 20
			•																Niel-Bij-Sint-Truiden, Kasteel De La Riva, Montenakenstraat 18
•																			Niel-Bij-Sint-Truiden, Naamsestraat, Hoek Ommegangstraat
		•																	Vorsen, Brouwerijstraat 33
		•																	Vorsen, Brouwerijstraat 34
		•																	Vorsen, Hoogstraat 14
																			HALEN
•																			Halen, Bloemendaalstraat 217
						•													Halen, Diestersteenweg 15 en 15a

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	
																			Halen, Molen Van Rothem, Gidsenstraat
																			Halen, Gemeentelijk Plantsoen, Raubrandplein
																			Halen, Loksbergenstraat 93
																			Loksbergen, Kasteel Van Blekkom, Lindenstraat 128
																			Loksbergen, Militaire Begraafplaats, Liniestraat
																			Zelem, Het Geesthuis, Gennepstraat 22
																			Zelem, Domein Bleuterveld, Karestraat 36.
																			Zelem, Kasteel Het Lobos, Lobosstraat 1
																			Zelem, De Kartuis, Voormalig Sint-Jansbergklooster, Sint-Jansbergstr. 9
																			Zelem, Sint-Janskasteel, Steenbergstraat 18
																			Zelk, Zavelhof, Zelemstraat 2 en 4
																			HERK-DE-STAD
																			Herk-De-Stad, Amandinahuis, Amandinaweg 140
																			Herk-De-Stad, Dokter Van Weddingen- en Guldensporenlaan
																			Herk-De-Stad, Grootveldweg 2
																			Herk-De-Stad, Grote Kruisstraat 10
																			Herk-De-Stad, Kleine Kruisstraat
																			Herk-De-Stad, Halbeekhof, Halbekerstraat 2
																			Herk-De-Stad, Domein De Pierpont, Pikkeleerstr. en Sint-Truidensesteenweg
																			Herk-De-Stad, Tuinwijk Tuffelland, Van Arenberglaan en Tuffellaan
																			Donk, Dreefstraat, hoek Dorpsstraat
																			Donk, Grotebaan 86
																			Donk, Hof Van Landwijk, Kasteelstraat 32
																			Donk, Van Hamonthoeve, Korpsstraat 91
																			Schulen, Kasteel Gasthuisbos, Gasterbosstraat 1
																			Schulen, Kerkweg 21 en 23
																			Schulen, Dreef, Pannestraat
																			NIEUWERKERKEN
																			Binderveld, Kasteel Van Binderveld, Molenstraat 8
																			Wijer, Kasteel Van Wijer, Grotestraat 48
																			Wijer, Grotestraat 187.
																			Wijer, De Schans, Schansstraat 26.
																			Wijer, Veerlestraat 18
																			SINT-TRUIDEN
																			Sint-Truiden, Voorm. Abdij Sint-Trudo, nu Bisschoppelijk College, Diesterstraat
																			Sint-Truiden, Begijnhof Sint-Agnes, Schurhoven
																			Sint-Truiden, Voorm. Kasteel Van Schabroek, nu Tuinbouwschool O.L. V., Diestsesteenweg
																			Sint-Truiden, Schorreboshoeve, Diestersteenweg
																			Sint-Truiden, Kasteel Nieuwenhoven, Engelbamp 55-57
																			Sint-Truiden, Kasteel Ter Kelen, Engelbamp
																			Sint-Truiden, Kasteel 'In De Groete Engel' of 't Rectoraat', Hasseltsesteenweg 448
																			Sint-Truiden, Bogaardenhof, Kasteelstraat 50
																			Sint-Truiden, Kasteel Menten de Horne, Melveren-Centrum
																			Sint-Truiden, Voormalig Kasteel Ter Biest, nu Hotelschool, Melveren, Terbiest 104
																			Sint-Truiden, Kasteel Van Melveren, Melveren, Sint-Godfriedstraat 15-21
																			Sint-Truiden, Pastorietuin Van Melveren, Sint-Godfriedstraat
																			Sint-Truiden, Kasteel Spinneveld, Metsteren 113
																			Sint-Truiden, Kasteel Nonnemielen, Metsterenweg 133
																			Sint-Truiden, Pater Damiaan Hof, Minderbroedersstraat
																			Sint-Truiden, Minderbroedersstraat 13
																			Sint-Truiden, Plankstraat 13
																			Sint-Truiden, Stadspark, Ridders De Menten De Horneplein
																			Sint-Truiden, Stedelijke Begraafplaats, Schurhoven
																			Sint-Truiden, Kasteel Speelhof, Speelhoflaan, nu Stedelijk Recreatiedomein
																			Sint-Truiden, Stationstraat 8
																			Sint-Truiden, Stationstraat 14
																			Sint-Truiden, Stationstraat 30

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	
						•													Sint-Truiden, Stationstraat 33
						•													Sint-Truiden, Stationstraat 49
				•															Sint-Truiden, Stadswandeling, Tichelrijlaan - Schepen Dejonghstraat
				•															Sint-Truiden, Stadswandeling, Tiensevest
						•													Sint-Truiden, Zoutstraat 67
•																			Aalst, Erberstraat 6
																			Aalst, Melsterstraat, op de hoek
																			Aalst, Melsterstraat 31.
•																			Aalst, Steenkuilveldstraat, Hoek Smisstraat
			•																Bevingen, Kasteel Rockendaal, Rockendaal Nr. 2
		•								•									Bernissem, Voormalige Commanderie van de Duitse Orde
						•		•											Brustem, Ruïnesite en Pastorietuin, Burggracht
			•						•		•					•			Brustem, Kasteel Van Brustem, Brustemdorpstraat
			•						•		•	•	•	•	•	•	•	•	Duras, Kasteel Van Duras, Duraslaan
																			Engelmanshoven, Luikersteenweg 475
			•																Engelmanshoven, Sint-Jansberg 29-31
•																			Engelmanshoven, Sint-Jansberg 51
•																			Gelinden, Barettestraat 1
•									•										Gelinden, Dorp 34
			•																Gelinden, Luikersteenweg 543 en 554
			•																Gelinden, Luikersteenweg 561
•																			Gelinden, Sint-Quintinusstraat 1
																			Groot-Gelmen, Groot Gelmenlaan 1
						•													Groot-Gelmen, Villa Les Tilleuls, Helshovenstraat 80
			•						•										Groot-Gelmen, Kasteel De Motte, Mettekovenstraat 4
			•						•		•	•	•	•	•	•	•	•	Kerkom, Kasteel Van Kerkom of Alstergoed, Heusdenstraat 6
			•						•		•		•	•	•	•	•	•	Kerkom, Het Wit Kasteel, Naamsesteenweg
						•													Kerkom, Pastorietuin, Pastoriestraat 4
		•																	Kortenbos, Kasselaarhoeve, Basiliekstraat 21
						•													Ordingen, Dorpstuin, Dreefstraat 49
						•													Ordingen, Pastorietuin, Ordingendorp 48
			•																Ordingen, Kasteel Van Ordingen, Ordingendorp
•																			Runkelen, Boerenerf, Runkelendorp Nr. 41
									•										Velm, Hekwerk, Batellestraat 2-34
									•										Velm, Hekwerk, Halingenstraat 41.
			•																Velm, Voormalig Kasteelpark, Halingenstraat, hoek Pomphuisstraat en Glimmerberg
			•																Velm, Kasteel Peten-Van Halen, Voormalig Instituut O.L.V -Rozenkrans, Halingenstraat 76
			•								•	•						•	Velm, Kasteel van Schoor, Halleweg 32
		•																	Velm, Marktplaats 1
																			Velm, Sint-Martinusstraat 12
		•																	Wilderen, Kerkhof, Wilderenlaan
•																			Zepperen, Kasteelstraat 4
			•							•									Zepperen, Het Gravenhuis, nu St-Aloysiusinstituut, Kasteelstr. 53

DANKWOORD

De auteurs zijn velen dank verschuldigd:
 voor een welwillend verleende toelating,
 voor een vriendelijke ontvangst,
 een verhelderende uitleg,
 een interessante inlichting,
 een nodige correctie,
 een grondige nalezing,
 een juiste vertaling,
 een kostbare informatie,
 een belangrijke faciliteit.

Hiervoor verdienen minstens vermelding:
 mevrouw Els Deconinck (Leuven),
 madame Christine Maréchal (Bibliothèque Chiroux-Croisières, Liège);
 de heer en mevrouw Blockx-Meulemans (Lubbeek),
 de heer W. Driessen (Sint-Truiden),
 de heer F. Duchateau (Sint-Truiden),
 de heer F. Aumann (Sint-Truiden),
 de heer R. Christiaens, directeur bij het Kadaster (Hasselt),
 de heer D. Theunis, ambtenaar bij het Kadaster (Hasselt)
 de heer J. Thuwis, ambtenaar bij het Kadaster (Hasselt),
 de heer N. Van Ermen, ambtenaar bij het Kadaster (Hasselt),
 de heer J. Ruison, directeur bij de controle van het Kadaster (Sint-Truiden);
 de heer Ph. de Spoelberch (Belgische Dendrologische Vereniging, Wespelaar),
 de heer J. Van Mulder (Arboretum, Domein Bokrijk, Genk),
 Luitenant-Kolonel Bracke en Commandant Deckers C.G. (Kamp Beverlo, Leopoldsburg),
 monsieur J.L. Michaux (Brussel),
 mr. Douglas J. Hogg (Cardiff)
 de heer C.G. Dedijn (Provinciebestuur Limburg),
 de heer R. van Laere (Provinciale Bibliotheek Limburg),
 de heer K. Verelst (Provinciale Bibliotheek Limburg),
 de heer X. Duquenne (Brussel),
 de gemeentebesturen.

Maar bovenal verdienen al de eigenaars van de tuinen en parken
 een speciale dankbare vermelding.

INDEX OP PERSONEN

- a Castro, Ioannis (kunstenaar)
 Arazola de Onate, familie
 Auwera, L. (landmeter)
 Boesmans, Hendrik (eigenaar)
 Bonaert, Francis (architect)
 Bonniver, J.F. (kadaster)
 Braeckman, J.B. (architect ?)
 Briers, Arnold (schepen en burgemeester van Vliermaal)
 Briers, Gerard Hubert (eigenaar)
 Briers, Maria Gertrudis (eigenaar)
 Bruyenne, Justin (architect)
 Cajot, Gilles (eigenaar)
 Capouillet, P. (bewoner)
 Carront, A. (landmeter)
 Cartuyvels, Paul (eigenaar)
 Chantraine, weduwe van Pieter (eigenaar)
 Cool, Thérèse Josephine (eigenaar)
 Cox, Frederik (eigenaar)
 Cox, Godefriedus (eigenaar)
 Cox de Hommelen, familie
 Cremer, J.J. (kadaster)
 Creten, Jean (landschapsarchitect)
 d'Overschie, barones (eigenaar)
 d'Aspremont Lynden, Charles Joseph (heer van Ter Kelen)
 d'Astier, Henri (eigenaar)
 de Blockerie, Christoffel (abt Sint-Trudoabdij)
 de Borman, familie (eigenaar)
 de Borman, Amand (eigenaar)
 de Borman, André Grégoire (eigenaar)
 de Borman, Jean Henri (eigenaar)
 de Borman van Hasselbroek, familie
 de Brouckmans, familie
 de Cannart, Lambert (eigenaar)
 de Chestret, Léonie (eigenaar)
 de Chestret, Hyacinthe (eigenaar)
 de Chokier, Jean Guillaume Arnold (eigenaar)
 de Coloma, Johanne Isabelle Clara (vrouwe van Binderveld)
 de Copis, Jeroen Diederik (heer van Binderveld)
 de Corswarem, Charles (eigenaar)
 de Corswarem, Joseph Clément (opperjachtmeester)
 de Corswarem, Maria Theresia (eigenaar)
 de Corswarem, Philippe (tekenaar)
 de Fischbach-Malacord, Hubert (eigenaar)
 de Hazard, Marie M.C. (vrouwe van Halbeek)
 de Heistert, familie
 de Heister, Joseph Eugène (eigenaar)
 de Herckenrode, Leon (genealogist)
 de Heusch, familie
 de Heusch, Adrianus Willem (heer van Landwijk)
 de Heusch, Ernest Willem (heer van Landwijk)
 de Heusch, Henri Joseph Alardus (heer van Landwijk)
 de Heusch, Nicolas Joseph (eigenaar)
 de Hooghe, Romein (kunstenaar)
 de la Riva, Josephus (eigenaar)
 de la Riva Aguero – Vandeveld (eigenaar)
 de Lamberts, Werner Joseph (eigenaar)
 de Lamberts, Léonard Joseph (heer van Cortembach)
 de Lexhy, Emile (eigenaar)
 de Libotton, familie
 de Libotton, Nicolaus Anthonius (eigenaar)
 de Libotton, Pierre (eigenaar)
 de Ligne, Charles Joseph (eigenaar)
 de Ligne, Louis (eigenaar)
 de Longré de Schabroek (eigenaar)
 de Looz-Corswarem, Anne Cathérine (eigenaar)
 de Looz-Corswarem, Guillaume (eigenaar)
 de Looz-Corswarem, Marie Cathérine
 de Looz-Corswarem, Leopold Charles (eigenaar)
 de Luesemans, Charles (volksvertegenwoordiger)
 de Malsen (tuinadviseur)
 de Meeus, Adhémar (eigenaar)
 de Meeus, Edouard (eigenaar)
 de Menten de Horne, Jan Willem (eigenaar)
 de Menten, Bonaventure (eigenaar)
 de Menten, Jean Théodore (eigenaar)
 de Menten, Joseph (eigenaar)
 de Menten, Leon François (eigenaar)
 de Moffarts, familie
 de Moffarts, Armand (eigenaar)
 de Moffarts, Fernand (eigenaar)
 de Moffarts, Rosine (eigenaar)
 de Montfort, baron (eigenaar)
 de Musiel, Margaretha (kanunnikes van Nonnemielen)
 de Pierpont, A. (eigenaar)
 de Pitteurs-Hiegaerts, Théodore Ernest (eigenaar)
 de Pitteurs Hiegaerts, Théodore Henri (eigenaar)
 de Pitteurs-Hiegaerts, Theodoor (eigenaar)
 de Quoitbach, Christina Margaretha (vrouwe van Landwijk)
 de Saumery, Pierre Lambert (auteur)
 de Selys, familie
 de Selys, Michel (eigenaar)
 de Selys-Longchamps (eigenaar)
 de Selys-Longchamps, Armande (eigenaar)
 de Stappers, Godefried (eigenaar)
 de Stier, Bernard (eigenaar)
 de Succa, familie
 de Theux de Meylandt, Barthélémy (eigenaar)
 de Theux de Meylandt, Marie Josephe
 de Waha, Frans Willem (eigenaar)
 de Waha Baillonville, Victor (eigenaar)
 de Wal, Charles Stanislas (kunstenaar)
 de Wezeren de Schabroek, Marie Anthoinette (eigenaar)
 de Zerezo de Tejada, Adèle (eigenaar)
 Debruyn, J.J.F. (eigenaar)
 Dechestret, Hyacinthe (eigenaar)
 Delpier, Eugène (eigenaar)
 D'Elpier, Karel (eigenaar)
 Demaret, Hyacinthe (eigenaar)

- Beschrijnemaker, Jozef Antoon (eigenaar)
 Dewez, Laurent Benoît (architect)
 d'Irumbery - de Salaberry de Beaufort, familie
 Donkelaar, André (tuinman)
 d'Oultremont, Charles Ferdinand (eigenaar)
 d'Oultremont, Emmanuel (eigenaar)
 d'Oultremont, Octave (eigenaar)
 Duras, Anne Antoinette d'Oyenbrugge (eigenaar)
 Ermentrudis (vrouw van Lobos)
 Fischbach-Malacord, Hubertus Franciscus (eigenaar)
 Galoppin, Edmond (landschapsarchitect)
 Galoppin, Emile Edmond (landschapsarchitect)
 Galoppin, Jean Joseph Antoine (landschapsarchitect)
 Gerard (heer van Diest) (1296-1333)
 Gérard, Isidoor (architect)
 Gibassier, Pierre (eigenaar)
 Gijzelinck, Jeanne (eigenaar)
 Gindra, Jean (landschapsarchitect)
 Gita, J.L. (kadaster)
 Goyens, François Eugène (eigenaar)
 Goyens, Johannes Mathieu (eigenaar)
 Goyens, Josephine Rosa Justina
 Goyens, Marie Jan (eigenaar)
 Hansen, H. (eigenaar)
 Hennequin, Charles Victor (eigenaar)
 Hennequin, Jean François (eigenaar)
 Hennequin, Jeanne Marie (eigenaar)
 Henry, Ghislain Joseph (architect)
 Hermans, Jan Godgaaf (eigenaar, boomkweker)
 Hoebaers, Pieter (eigenaar)
 Hoebanx, Jan (eigenaar)
 Hoen de Cortils, Jean (eigenaar)
 Hoen de Cortils, Justin Franbach (heer van Ter Kelen)
 Hoen de Cortils, Marie Madelaine Angélique (vrouw van Ter Kelen)
 Hoolans, Charles Joseph
 Huyn van Amstenraedt, Edmond (landcommandeur van de Duitse Orde)
 Jacquemart, J. (eigenaar)
 Jamaer (architect)
 Jamar, Walther (eigenaar)
 Janssens, Cornelis (kunstenaar)
 Jongen, H.J. (kadaster)
 Joris, J.B. (landmeter)
 Keilig, Edouard (landschapsarchitect)
 Le Roy, Joseph (baron van Binderveld)
 Lecluyse, J.A. (kadaster)
 Leloup, Remacle (tekenaar)
 Lenertz, Vincent (architect)
 Lepage, Jean Baptiste (eigenaar)
 Lepage, Lambertus (eigenaar)
 Lowis, Cornelis (landmeter)
 Loyaerts, Felix (eigenaar)
 Maréchal, Henri (eigenaar)
 Martens, Hyacinthus (architect)
 Menten, Jan (eigenaar)
 Misotten, A. (architect)
 Modave, J.A. (kadaster)
 Mollet (kunstenaar)
 Mottaer, Remi (abt Sint-Trudoabdij)
 Moyaerts, Felicia (eigenaar)
 Nagels (eigenaar)
 Neven, H.A. (kadaster)
 Neys (eigenaar)
 Neys (Niesse), Symphorosa (eigenaar)
 Palmers, familie
 Paulussen, Pierre François (architect)
 Péchère, René (landschapsarchitect)
 Peten, Clement (eigenaar)
 Pitteurs, familie
 Pitteurs, Antoine (eigenaar)
 Pitteurs, Bonaventure (eigenaar)
 Pitteurs, Henri Trudo Bonaventure (eigenaar)
 Pitteurs, Jean Theodore Balthazar (eigenaar)
 Pitteurs, Léon (eigenaar)
 Pitteurs, Theodoor (eigenaar)
 Pitteurs-Hiégaerts, Charles (eigenaar)
 Pitteurs-Hiégaerts, Charles Lambert Balthazar (eigenaar)
 Pitteurs-Hiégaerts, familie
 Pitteurs-Hiégaerts, Felix (eigenaar)
 Pitteurs-Hiégaerts, Henri Bonaventure Trudo (eigenaar)
 Pitteurs-Hiégaerts, Jean Théodore Balthazar
 Pitteurs-Hiégaerts, Joséphine (eigenaar)
 Pitteurs-Hiégaerts, Octave (eigenaar)
 Rapailon (?) (architect)
 Reijnders, J.L. (kadaster)
 Rigo, Alexis (eigenaar)
 Rigo, Maria (eigenaar)
 Roberti, familie
 Saintenoy, Paul (architect)
 Sanford, generaal (bewoner)
 Schadde, Josse (architect)
 Schijns, J.L. (kadaster)
 Schijns, J.L. zoon (kadaster)
 Schoffelen, J.A. (kadaster)
 Schrijmakers-Lijnen, familie
 Seny, Marie (eigenaar)
 Seroots, W. (eigenaar)
 Serrure, Edmond (architect)
 Sigers, familie
 Sotiau, H.P. (kadaster)
 Sotiau, P.J. (kadaster)
 Stanley, Henry Morton
 Stappers, Guillaume (eigenaar)
 Surllet de Chokier, Erasme Louis (eigenaar)
 Surllet de Chokier, Jean Guillaume (eigenaar)
 Thonissen, P.J. (kadaster)
 Thyssen, familie
 Tips (boomkweker)
 Travers, Jacobus (generaal, eigenaar)
 Tricot, E.L. (kadaster)
 Ubaghs, J. (kadaster)
 Ulens, familie
 Ulens, François Trudo
 Ulens, Jean Henri Paul (eigenaar)
 Ulens, Marie (eigenaar)

- Vaernewyck, Henri (architect)
 Vaernewyck, Valentin (architect)
 van Afferden, familie
 van Alsteren, familie
 van Alsteren, Willem (heer van Kerkom)
 van Aspremont Lynden, gravin (vrouwe van Ter Kelen)
 van Assche, Auguste (architect)
 van Brienens, Emma (eigenaar)
 van de Kerkhof (Prosper)
 Van de Velde, R. (kadaster)
 van den Bogaerde, Eustachius (heer van Lobos)
 van den Hove d'Ertsenrijck, familie
 van der Noot, familie
 van der Noot, Jean Joseph Philippe (eigenaar)
 van der Noot, Louise (eigenaar)
 van der Straeten, Herman (eigenaar)
 van Diest, familie
 van Diest, Jan (heer van Wijer-Kozen)
 van Echt, Peter (eigenaar)
 van Eynatten, familie
 van Eynatten, Mechtildis (kanunnikes)
 van Geloës, Jan (heer van Herten, Mombeek en Hommelen)
 van Geloës, Steven (heer van Beverst en Lobos)
 van Graysen, familie
 van Grevenbroek
 van Gulpen, Frederik (heer van Waldenberg)
 van Halbeek, Jan (ridder)
 van Halen, Eugénie (eigenaar)
 van Hamal
 Van Hamont, Joseph Livinus (eigenaar)
 van Herck, Jozef (abt Sint-trudoabdij)
 van Herckenrode, familie
 van Herckenrode, Jan (heer van Muleken)
 van Hilst, Barbara Gertrudis (vrouwe van Landwijk)
 van Hilst, Jan (eigenaar)
 van Hinnisdael, familie
 van Horion, familie
 van Horion, Willem III (heer van Ordingen)
 van Horion, Willem IV (heer van Ordingen)
 van Kerckem, familie
 van Kerckem, Adam (heer van Wijer)
 van Kerckem, Anne Marie (vrouwe van Wijer)
 van Kerckem, Arnold (heer van Wijer)
 van Kerkckem, Isaude (vrouwe van Kerkom)
 van Landwijk, Arnold (schildknaap)
 van Landwijk, Arnold (ridder)
 van Loon, Maria (vrouwe van Diest)
 van Manshoven, Ida (eigenaar)
 Van Meijel, Donatus (eigenaar)
 van Mettecoven, H. (eigenaar)
 van Montenaken, familie
 van Rijckel Jan (heer van)
 van Sanden, Edward (hovenier)
 van Scherpenzeel Thim, Jacques (landschapsarchitect)
 van Schoor, familie
 Van Slype, Felix Michiel (eigenaar)
 van Straelen, familie
 van Velpen, K. (eigenaar)
 van Vlaanderen, Johanna (vrouwe van Lobos)
 van Wevelinckhove, Joos Petrus (heer van Halbeek)
 van Willigen, Eugène (eigenaar)
 van Willigen, Hubert (eigenaar)
 van Willigen, Jan Jacobus Albertus (eigenaar)
 Vandernoot, Commandeur van de Duitse orde
 Vandersmissen, Lambert (eigenaar)
 Vanderstraeten, Catharina Gerardina (eigenaar)
 Vanderstraeten, Jan (eigenaar)
 Vanham, Joseph Chrétien (eigenaar)
 Vanmuysen, André (eigenaar)
 Vanslype-Weyers, familie
 Vanslype-Weyers, Emmanuel (eigenaar)
 Vasseur, Charles (kunstenaar)
 Verly, François (architect)
 Vitry, U. (kunstenaar)
 Vivroux, Henri (architect)
 von Reisach, Frans (landcommandeur Duitse Orde)
 Voncken, F.W. (kadaster)
 Vredeman de Vries, Hans (kunstenaar)
 Wesmael, Alfred (landschapsarchitect)
 Whettnall, Charles (eigenaar)
 Whettnall, Edmond (eigenaar)
 Whettnal, Edouard (eigenaar)
 Willems, Laurent (Minderbroeder)
 Wouters (landmeter)

REEKS M&L-CAHIER

- M&L-cahier 1
Glas in lood
- M&L-cahier 2
*Middeleeuwse Muurschilderingen
in Vlaanderen*
- M&L-cahier 3
*De Belgische Art Nouveau en
Art Deco wandtegels / 1880-1940*
- M&L-cahier 4
*Vlaamse en Brabantse retabels
in Belgische monumenten*
- M&L-cahier 5
*Nieuwe impulsen
voor de landschapszorg*
- M&L-cahier 6
*Historische tuinen en parken
van Vlaanderen - Vlaams Brabant*
- M&L-cahier 7
De beeldentaal van symbolen

